

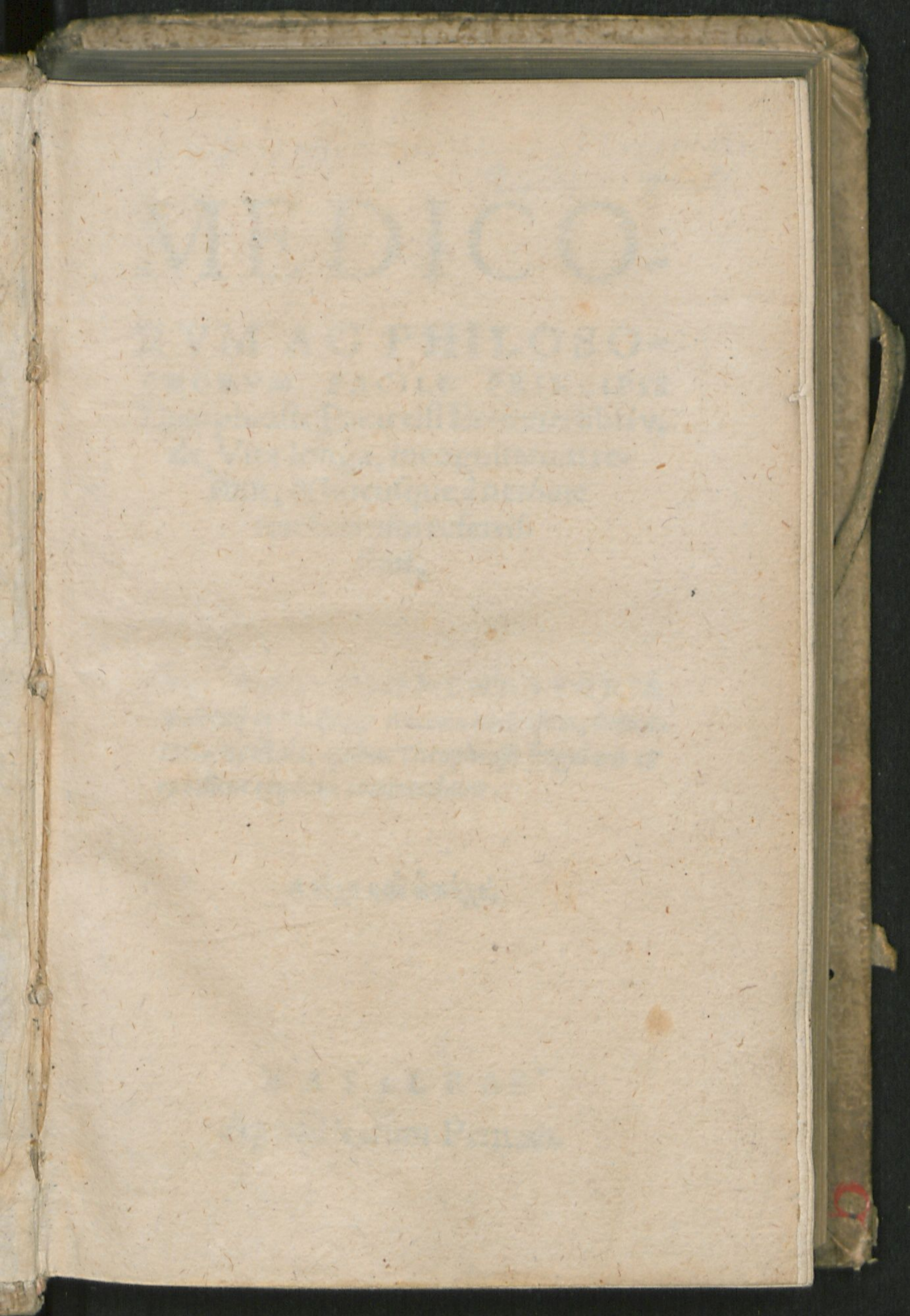

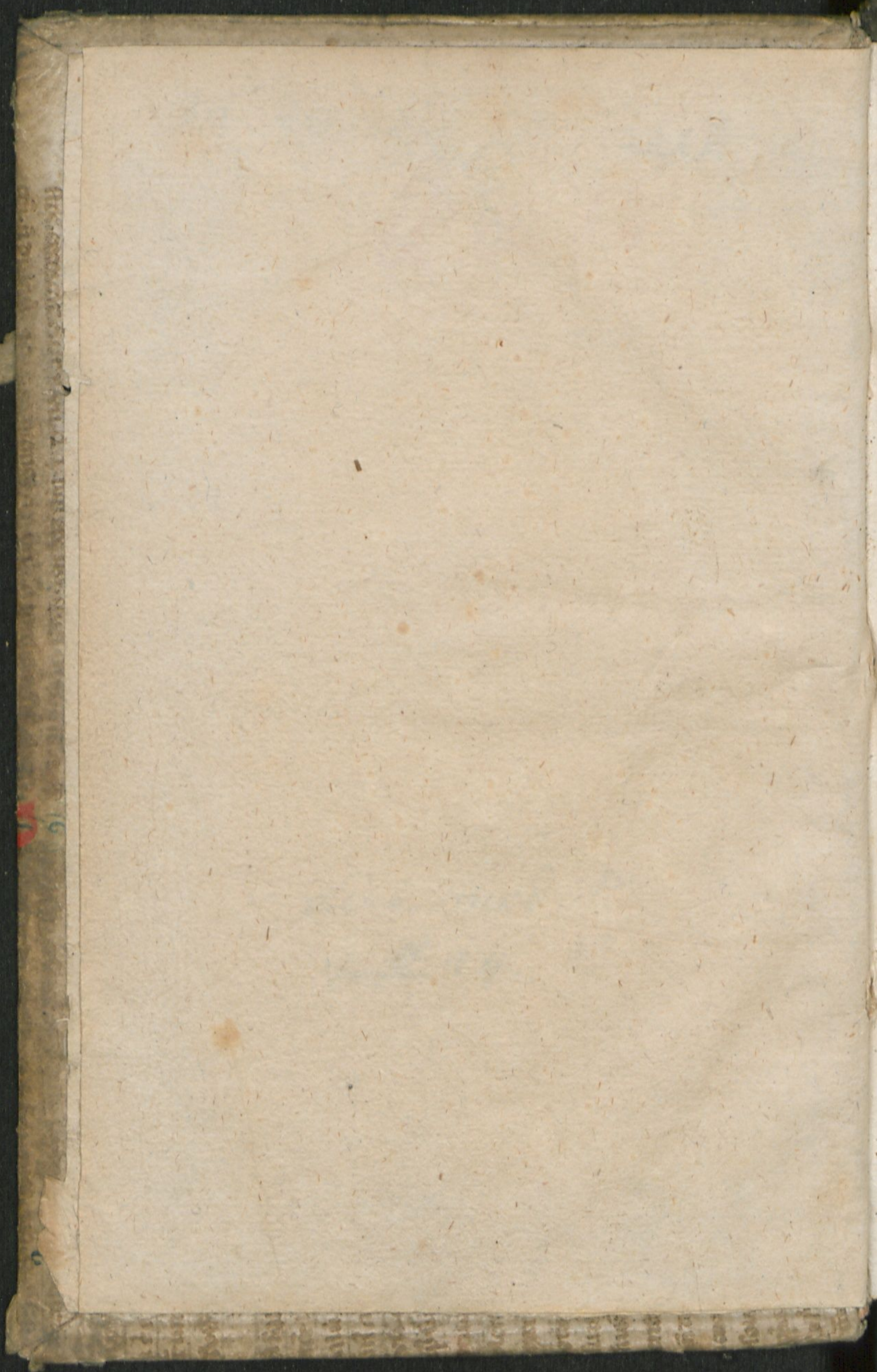
ds. ansg. 00. uel

U. a. 18

lib. med. gva

~~2~~ # 24. V.

16

4
OPVSCV

LVM PRAECLARVM DE

omni Pestilentia, siue sit ab aere corrupto, siue ab aquis putridis, aut à cadaueribus: & de diuturna peste morbi Gallici, quæ nõ cessabit, donec putredo eiusdem morbi funditus eradicetur: ad illustrissimum principem & dominum, D. Fredericũ Sacri Imperij electorẽ, ducem Saxoniae &c. Eximij uiri Ioãnis Vochs Coloniensis, Artium & Medicinæ doctoris accuratissimi, Per Dryandrum nouissime repurgatum.

*Que in hoc opusculo precipue tractantur,
uersa pagina indicabit.*

Anno M. D. XXXVII,
Mense Augusto.

Prima pars huius continet hæc.

Quomodo pestilentia una differt ab alia	Ca. I.
De causis pestilentia	ca. ij. iij. & iiij.
De pillulis pestilentialibus & errore ipsarum	ca. v.
De tyriaca occulta antiquorum	ca. vi.
De tyriaca Andromachi quod inuenta sit	ca. viij.
De errore in administratione aquæ uitæ	ca. viij.
De errore circa aurum potabile	ca. ix.
Præseruatiua pestilentia uirginum & puellarum	ca. x.
Præseruatiua prægnantium	ca. xi.
Præseruatiua puerorum & habentium uermes	ca. xi.
Præseruatiua pauperum	ca. xiiij.
Præseruatiua potiora ex illustribus	ca. xiiij.
Præseruatiua specialia iuxta complexionem	ca. xiiij.
De regulis & præceptis obseruandis, & præcipue in Germania	ca. xiiij.
De laxatiuis appropriatis Germaniæ	
De regimine pestilentia ex parte cibi & potus.	ca. xv.

Secunda pars operis continet ista.

Quibus corporibus pharmacia aut phlebotomia confert	ca. i. ij.
Post minutionem motus fortis est nociuus	ca. iij.
De signis quibus cognoscuntur infecti	ca. iij.
De signis prognosticis & morituris	ca. v.
Quomodo hæc febris multifarie incipit	ca. vi.
De synthomatibus huius febris	ca. viij.
De quadam preciosa tyriaca, in qua non committi- tur fraus aut credulitatis error	ca. viij.
Quo ingenio medicandi sunt pestiferi	ca. ix.

De syrupis epithimatibus febricitantium	ca. x.
De regimine eorum qui sunt infecti	ca. xi.
De regimine eorum qui anthrace aut carbūculo piuntur	ca. xij.

De quibusdam erroribus medicorum, qui in primo tractatu habentur.

In medicos de lepra & elephantia	ca. vij.
In medicos de notha, dictione græca	ca. xiiij.
Astrologia liberalis disciplina, notha & mechanica redditur propter abutentes	ca. ij.
De nobilibus disciplinis, quomodo longe excellūt liberales	cap. xiiij. secundi tractatus
De mechanicis, id est, adulterinis, quomodo à for- didis & illiberalibus differant	ca. xiiij.
Propter ignorantiam uocabuli mœchor aris, male ponuntur liberales pro mechanicis	ibidem.

De secundo tractatu.

In medicos de anthrace & carbunculo	ca. xiiij.
In medicos de lapide lazuli & armeno	ibidem.
In Io. Mesue & lumen apothecariorum de nitro.	
In Gentilem de thucia	ca. xvij.
In Montagnanam de marchasita	ca. xvij.
In eundem de mandragora	ca. xvi.
In empiricos & methodicos, De cura tormentaria morbi Gallici.	ca. xv.
In medicos de ultramarinis & preciosis.	ca. xvij.

Et præclara multa diligēs lector inueniet in hoc opusculo, ignota medicis. Addam & præclara de lepra & eius speciebus, Et de terro morbo Franciæ, quod nunc est præ manibus, nec ab aliquo prius est attentatum Quo elucescet error medicorum de lepra scribentium, & de multis alijs ignota medicis, nunc cognita Germanis.

De quodā remedio contra pestem, quod ouum philosophorum nonnulli ausi sunt appellare.

NE in hoc opusculo obmisisse uideamur errorem qui committitur in peste, cum ouo illo philosophorum, prout fatui nomināt. Nunquam enim intellexerunt philosophum in de regimine principum loquentē de ouo. & si gallina caperet aues, quomodo potanda esset lacte soluto? Est est ouum illud, ouum stultorū, cum sit compositio absq; ratione & ordine. peccat enim in materia, cum utitur uenenosis & inflammantibus. peccat in forma, cum comburitur & corrumpitur crocus aut croci forma ante ingressum compositi. Flores enim adurendo aut nimium coquendo, amittunt uirtutem, ut dicit Galenus Memiri tractatu vi. Croc^o, inqt, & myrrha & alia multa aromatu amittunt uirtutem in decoctionibus. Indurant etiam

ouum affando cum corticibus, & cōterendo omnia:
quæ omnia didicerunt in officina muliercularum.
Apponunt & tyriacam cum bezearticeis, ut habe-
at specimen boni: quarum uirtute si releuauit ali-
quos, ipsa uirtute bezeartica id factum est. Ouum
autem hoc, ustum cum perduto croco adusto, inue-
nit sibi auaritia, quæ etiam inuenit naues ad nauig-
andum. Ita auri sacra fames inuenit, ut croci preci-
um exaltare possit, & omnes species aromaticas.
Insatiabilis autem fames illorum quos scis, & no-
strorum uentilatorum, arbitrio suo spoliant sine
contradictione Germaniam, nemine cōtradicante.
Videant & considerent principes Germaniæ, quo-
modo approbant errorem cui non resistunt: per-
pendant aliquādo se reddituros rationem de uilli-
cationibus suis summo patrifamiliās. His etenim
ingenijs & calliditatibus dolosis sensim Germania
exhauritur: & demum deficiente neruo belli, sera
est parsimonia. Sic irrecuperabiliter cadet Germa-
nia & tota respublica. pupurea, bylina & cocci-
nea, indumenta, regum sunt, non ignobilium
aut degenerū. O principes, tempore op-
portuno occurrite, ne pereat nobi-
litas cum plebe, ne post la-
psum incidamus in
illud Scipionis:
Non puta-
bam.

A a 5

ILLVSTRI

GENEROSOQVE VIRO, DOMINO

Georgio à Seina, ex inclyta & p̄clara
comitū à Vittgenstein familia, Me-
tropolitanæ ecclesiæ Coloniensis Ca-
nonico Archigrammateo, diuorum
Patrocli apud Sufatū haud ignobile
Vuestphaliæ oppidum, Gereonis ac
Apostolorū apud Coloniā item ur-
bem Vbiorū famigeratissimam, ec-
clesiarū Archidiacono Præposito, do-
mino suo q̄ plurimum obseruando,
Dryander medic⁹ & mathematicus

S. D.

ON quod nouum quic-
quam, & quod ad huius
seculi aures delicatas faci-
at, opusculum de peste co-
gnoscenda & arcenda do-
ctoris Vochs, in medium
profero. Est alius mihi in ea re propositus
scopus: is scilicet, ut superiori huic deplora-
tissimo seculo, cum omnium artium, oēs
fermè bonæ literæ pessum ierant, adeoq̄
is contaminandi bonas literas morbus, sa-

Quincupatoria.

luberrimam etiam, omnium que maxime necessariam artem medicam afflixit, non defuere tamen uiri, qui rectam ueritatis uel indagandæ, uel etiam uindictandæ sibi compararunt facultatē, modo per linguarum priori seculo denegatam felicitatem, modo per præceptores, qualescunq; doctores, licuisset. Ex eo itaque genere hominum, quod de posteris bene mereri studuerit, huius uiri Voschij, qui in hac uestra ditione medicum agens Coloniae de Peste conscripserat, iniuria temporum restare uiderem, minime perire uel diutius delitescere, ob id maxime passus sum, quo hodie uideant nostri homines, & priori seculo non defuisse, qui in re medica ueritati patrocinentur. Inuehitur hic Voschius, in sui seculi turpissimum quæstum medicorum, apothecariorum omnium insatiabilem auaritiam rectissime taxat: qui ne suo quæstui quicquam decedat, exotica atq; extramarina remedia, quantumuis magno conuehant precio, quæ tamen multo satius fuerat repudiare, atq; ex nostra terra prognata salubrius expetere, Monet subinde principes

Epistola

atq; monarchas, quor; dormitãtiam incu-
sat, quod collapsanti adeoq; pereunti Ger-
mania subuenire maturo quodam cõsilio
minime satagant. Quãm miseris modis
Germania exugatur pecunia, demonstrat,
alchimistarum imposturas apertiores fa-
cit, atq; eius gn̄is plura indicat Voschius.
Verum quod rectius commendare homi-
nis studium queat, esse puto, quòd tanto
ardore, tam propenso animo in pauperes,
eorum in re medica rationẽ magnã ubiq;
habuerit, quibus & sua, hoc est, facilimo
sumptu comparabilia, neq; contemnenda
tamen, passim conscripsit remedia. Hunc
itaq; libellum à me utcũq; restitutum, tuæ
humanitati dedicãdum duxi, quòd me mi-
ra humanitate, candidoq; amore plerunq;
prosequutus sis hætenus: id ut porro dein-
ceps facere ne desistas, rogo atq; moneo.
Vale generose atq; ornatissime Comes.

Dryander medicus atq;
mathematicus,

ILLVSTRIS

SIMO PRINCIPI ET DOMINO,

domino Frederico sacri imperij electori, duci Saxoniae, lautgrauio Thuringiae, marchioni Misnae,
Iohannes Vochs de Colonia, Artium & medicinae Doctor, fidelitatem & subiectionem dicit.

SCRIPTVRVM me princeps illustrissime de morbo instanti pestilentiae, id me primum ad scribendum compulit: error illorum q̄ id ausu quodam temerario aggressi sunt, praesumentes docere quod nec ipsi quidem didicerunt. De qua quidem audacia non satis admirari ualeo. Qui in ignoto morbo proni precipitesq̄ sunt caeca dare remedia, quorum causas quidem ipsi nunquam olfecerunt. Cura enim cuiusque morbi, dignotionem & pronosticationem sequitur, ut Galenus multis in locis. Tantum enim medicus recte curat, quantum recte cognoscit. Omnis enim pestilentia in sui principio, etiam experto medico ignota, quia dei omnipotentis est flagellum, qui dixit: Percutiam te & populum tuum peste, Exodi v. & Leuitici xxvi. Mittam pestilentiam in medio uestri. Et Numeri xiiij. Et Deuter. xxv iij. Quare si quis pestilentiam a pestilentia in nullo differre aestimat, credit deum non posse flagellare: quoniam si omnium una esset ratio & causa, & per consequens una omnium esset cura: iam pueri pestilentias de-

Diverse
causae di-
uersae pe-
stes gene-
rant.

A

2 D. VOSCHII AD ILLUSTRIS.

viderent, & curas infallibiles uetulae & barbitonfores scirent, qui uel bolum germanicum in defectu armeni darent, aut tyriacam ex uasis Samijs, si non ex uitreis aut argenteis, propinarent: in cibis acetosa ministrarent, fumigia multa facerent, usu & exercitatione longa edocti. Sed haec omnia uana sunt, licet aliquando casualiter conferant plus in uno quam in alio. Et in una etiam contrata & ciuitate quadam, citius & melius operatur remedium unum quam in alia: quoniam loci particulares ciuitatum & provinciarum, proprietates habent ex aquis, ex montibus & mineris, & ex uentis illis flantibus, ex planitie, profunditate & altitudine: quare procliuēs sunt & disponuntur inhabitatores ad has & illas aegritudines. Pestilentias autem licet uiderim multas, & practicauerim ferme ad annos XL, nunquam in his singulare remedium inuenire potui, quod omnibus aequè conduceret: quia cuncta dei opera sunt difficilia, nec potest ea homo faciliter explicare. Quod autem pestis à peste differat, his argumentis constat: Legimus fuisse pestilentias, in quibus homines in obliuionem tantam ducti sunt, ut etiam obliuiscerentur nominis sui, sicut recitat Galenus in de acciden. & morbo. Et pestilentias fuisse scimus, in quibus solum uenatores & qui magno exercitio utebantur, saluabantur. Legimus & fuisse pestilentias, in quibus tantum tyriaca praeseruabat infectos, & nulla alia medicina. Legimus, in quibus bezeartica cum cordialibus commixta, praeseruabant laborantes, sicut recitat Guido de Cauliaco, de aegritudinibus pectoris. Quare hodie inoleuit usus apud medicos, ut Electuariū liberantis, & alia bezeartica cum

Alterationes locorum ex adiacentibus sunt.

Nō datur certum remediū ad omnes pestes uniuersaliter.

Differentias esse febrium pestilentialium probat.

SAXONIAE DVCEM PRAEFA. 9

cordialibus admixta darent, licet non semper, imò
rarenter conferant: quia ut dictū est supra, causam
morbi ignorant. Et habita iam causa, adhuc uacil-
lans cura erit propter tempus breue & acutum, me-
dico non præstans inducias recte operandi. His ra-
tionibus ductus, causas huius pestilentiae de Anno
præsenti Millesimo quingentesimo septimo, unā
cum eius præseruatione & cura ponam, & secundū
ordinem prosequar cum quibusdam dubijs & di-
gressionibus annexis, quæ etiā medicis ignota sunt,
& propter incuriam & negligentiam obmissa. Has
igitur lucubrationes meas tibi illustrissimo princi-
pi & domino meo Frederico dicatas mitto, nō pha-
leratis aut fucatis verbis, sed ieiunis & sine aliquo
ornatu dicendi copia. Nequit enim satis expoliri
quod nimium acceleratur. Non huiusmodi mitto
in præiudicium perdocti & illustris domini Marti-
ni Mellerstat, in theorica medicinae uiri excellentis-
simi, sed potius ut uir tātus à me discussa et agitata
examinet: examinata, qđ nobilissimo principi no-
stro conducat. Te autē elegi unicū asylum uirorum stu-
diosorum, ut tanto principi dicata oratio, in auribus
multorum resplendeat. Nemo em̄ inter principes Ger-
maniae, ut pace aliorum dixerim, te bonis artibus ante-
cellit: nemo est, qđ tot tantisque naturæ dotibus uirtu-
tibusq; innumeris decoretur. Nec enim rabidus fu-
ror occidendi te illustriorem, sed summa beneuo-
lencia nobilitatem concomitans, te clariorem red-
diderunt: nec pompa aut cupido dominandi, sed
desiderium multa cognoscendi: et qui tincto polles
ingenio, iure illustrissimus dici uales. O ter quaterq;
beati subditi, qui subiecti tanto principi, salute, pace

Argumentū
libri.

Martinus
Meller-
stat docto-
medicus.

Commen-
datio prin-
cipis ele-
ctoris a
virtutibus

4 D. VOSCHII AD ILLUSTRIS.

& felici uita ducitis dies uestros. Nō enim mihi dāta est tanta dicendi facultas, nec breuitas temporis admittit, ut amplissimas omnes tuas uirtutes breui proœmio possim complecti. Summa igitur beneuolentia tua grato animo suscipiat has meas lucubrationunculas, in quibus discutiuntur priorum placita, & castigantur errata, quos etiam doctos inscia turba existimat. Nolo etiam morderi ab inuidis & detractorib⁹, qui de grammatica & latinitate sua (lingua uerius Gothica) certant, si uel celeritate relatiuum non concordat cum suo antecedente. Sæpius etiam si insolitum eloquium emittam, dum aliud cogito, & è uestigio alia subsequuntur, prout in buccam se fert oratio, grammatica eñ medicinæ subiecta est, & non e conuerso. Nec lumina nostra his ineptiis usi sunt, qui uel Græca uel Arabica lingua illustrissimi habiti sunt, breuitas etiam temporis, emendationis moram nō præstat, quin celeriter typis & impressoribus incastigata misimus. Sæpe aliqd uerbū cupiēs mutare, relinq. Iudiciū uires destituuntq; meum. Sæpe piget, qd eñ dubitē tibi uera fateri? Corrigere, & lōgi ferre laboris onus. Castiget ex his medicus & doctor egregius tu⁹ castigāda, supflua reseccet, & diminuta suppleat. Hac enim uia gradiemur simul in domum principis cum consensu, ne dissensio nostra illustrissimo principi nostro noceat, & saluti publicæ detrimentum afferat. Nihil enim his scriptis meis efficere cupio, nisi errorem scribentium de re ista, deprehendere uolo. Qui aggerant & cumulant receptam supra receptam, & disputant de re ignota, sicut cæci de colore: & procedunt sine cognitione causæ ad practicam, sicut asinus ad cœ-

Nota.

SAXONIAE DVCEM PRAEFA. §

nam, & sicut carens potentia, ad obiectum potentiae. Impossibile est enim, ex ignotis peruenire ad nota. Nec est possibile, remoueri ægritudinem remanente adhuc causa faciente eam. Quare ad pestilentiae huius anni causam nunc properemus.

CAP. I. de causa primitiua pestilentiae.

IN Genesi legimus: Vidēs deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum quod hominem fecisset in terra, quare dixit, Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est: eruntq; dies illius, centum uiginti annorum. En propter peccata abbreviari sunt dies hominis, siue referre uelis tempus hoc ad pœnitentiam, siue ad ætatē hominis, non refert. Ego ad tempus uitæ hominis refero, etiam si aliqui hunc numerum ætate sua excesserint, nihil obstat, nec præsentis est speculationis. Sufficit demonstrasse, peccatum esse principium irritandi creatorem. Qui propter peccatum trāsgressionis protoplasti creamur filij iræ: quare & caro moritur, & incineratur. Maledictiones uiri, mulieris, serpentis & terræ, subsequuntur & ex peccatis sunt. Deus autem huic peccato obuiare uolens, cum angelus superbiae caderet præsumptione, hominem de limo terræ formauit, ut saltem originis suæ memoriam haberet, ipsum hominē de uilissimo luto formauit ad imaginem & similitudinem suam: quod quidem humanus intellectus uix capere potest, ut lutum siue luteū uas deferri debeat & perpetuari possit cum

Gene. 6.

Propter
peccā breuē
ores sunt
dies uiuē-
di.

Isaig. 44.

Gene. 10.

6 AVREVS D. VOSCHII CON-

immagine æternitatis dei. Aeternitas enim dei, homi-
nis est imago & similitudo. hoc enim habet homo
de humo & lutum illud deforme, ut sit æternum et
immortale, qui creatus est in angeli superbix locū,
licet propter peccatum partim incineratur & humi-
liatur, qui similis uoluit esse dijs, partim reseruetur
interior ille homo. Quia opera dei perfecta sunt,
nec iterantur aut destruantur, licet permutentur.
Quare post tantum facinus Adæ & primorum pa-
rentum, uoluit humiliare hominem, multisq; defe-
ctibus & ærumnis impleuit eum. Concipitur ho-
mo ut brutum, educitur in peccatis in lucem, flen-
do nascit, manibus pedibusq; deuinctis: obstetricæ
eget miseria hominis, cætera uero animãtia suapre-
natura nati nouiter incedunt. Nulli animãtium tan-
ta imbecillitas ortus, nulli uita fragilior: uni huic
animãtium luctus est datus. Mulierem autem mul-
tipliciter humiliauit animal superbum, quæ solo
extinctarum lucernarum odore abortit. Solum ani-
mal menstruale mulier, quo profluuis nihil uilius,
nihil abiectius, quo toxico uix aliquid simile. Mul-
ta & infinita mala à se gignit mulier superbum ani-
mal, quod dijs simile esse uoluit, nonnunquam in-
formem carnem cõcipit, quod à medicis mola ap-
pellatur: sæpe ranas, serpentes, & alia uenenosa par-
turit. Solus homo post longum & diuturnum tem-
pus gressum capit, & post tempus longum sermo-
ne utitur: usu & exercitatione discit, donec come-
dat successu temporis de ligno scientiæ boni & ma-
li. Fame moreretur homo, nisi cibaria ad os geni-
ti admouerentur. Infantix anni, sensu rationis ca-
rēt. Senectæ eius grūnis plena est, et ut satyricus ille:

*Homini
imbecilli-
tas varia.*

*Mulieris
grūnis.*

TRA PESTEM LIBELLVS. 7

Sed quam continuis, & quantis longa senectus *Juvenalis*
Plena malis?

Tot morbi, tot curæ, tot molestiæ, nunc caumatis,
nunc frigoris, die à muscis, noctu à pulicibus mole
statur. Nihil constans, nihil tutum, nihil diuturnum
est homini. Heu dementia nostra. Quid superbi-
mus? Quid fortunæ bonis extollimur? Quid corpo-
ris uiribus & ætati fidimus? Quid senectam nobis
diuturnam promittimus, cum ipsa mors ubiq; etiã
in lectulo nos agitat? Et ipse paterfamiliâs de uilli-
catione nostra rationē, hora qua non sperabimus,
reposcet. Abigite igitur pompas uestras ò miseri,
purpura, byssum & coccum, indumenta regū sunt.
Sed quia Germania lege caret, omnia ista confusa
sunt & sine ordine. Iam rusticus tēpora purpureis
tentat uelare tiaris. Ignobilis ciuis & inferioris for-
tis homo, serico intextus graditur, comitatus uno
uel duobus, ubi uestis tanta magnum apparatus
clientulorum exigeret. Sed reuera incessus & indu-
mentum hominē iudicant. Nec enim pauo aut stel-
lio tot coloribus depingitur, quot hominis nūc dis-
color uestis: quod quondam fistulatores & abie-
cti deferebant, nunc ciuitatum rectores in uestitu
futili & stulto non erubescunt. Resipiscite miseri,
sunt qui censores sunt morum uestrorum, & à qui-
bus deridemini. Sed hæc de pompa. De iustitia
Germanorum nunc nobis sermo est. O pauper, dic
mihi, quo indice cōuenies principē, comitem, aut
baronem, aut quod minus est, armigerum nomine
strenuum? Sunt apud principem qui illi fauent, &
tu foras ibis. Nihil ei de ecclesiasticis censuris. Quid
igitur facies? Respondebis, aut apud Romanorum

Luc. 12

*Germaniæ
luxu rapa-
tur.*

*Artige mō
res pam.*

*Iustitia
Germaniæ
qualis.*

8 AVREVS D. VOSCHII CON-

regem, aut apud sedem apostolicam iustitiam mihi non denegabitur. Sed denegatis expensis & sumptibus, quid faciet? Si uim ui repellere uoluerit, & uitam ad sortem ponere, nonne uitam unam cum substantia nonnunquam perdet? Reuera longe præclarior iustitia est apud Turcas, quam apud Almanos. Et longe Francia antecedit nos iudicio in suo parlamento. Quid ipsæ leges nostræ cauterizatae & condemnatae, quæ libertatem oppugnant, & auferunt ab orphanis, uiduis & pauperibus, quod ipsi multis periculis quæsierunt? An in catalogo sanctorum reponi debeat legis conditor, S. quæ lex in mortibus semper fauet superioribus aut principibus sub quibus degunt? Sed lex ipsa nurat ne loquar, nullus enim iustitiæ locus est apud nos, nisi quemadmodum ille Anacharsis qui leges araneorum telis comparabat, nam in debilibus & miseris uires suas ostendat. & iuxta uatis præconium,

Non metuens leges, sed cedit uiribus æquum,

Victaque pugnaci iura sub ense iacent.

In corruptos iudices inuehiuntur.

Ecclesiastica autem censura multos fouet qui non ingrediuntur, & alios non sinunt ingredi. Sunt qui archidiaconatus habent, non in emendationem subditorum, sed in spem multorum excessuum. Qui lites causasque litium à sepius (ut dici solet) decidunt. Sigilla uendunt maiori precio quo possunt, comisario alicui apto qui extorquere ualeat à miseris. Qui famelici, omni ingenio quo possunt extirpant (ut dicunt) pecuniam à barbaris. Mædacia fingunt quam plurima, adulteria, fornicationes & rixas in subditos confingunt, quibus uitij ipse plenus est, ut ipse uerbis qui dixit:

TRA PESTEM LIBELLVS. 9

- monstrum nulla uirtute redemptum

A uitijs, æger, solaq; libidine fortis,

Sed quid quæso de uita & honestate clericorum?
quæ electio in militibus CHRISTI, qui scandali-
zant pusillos, & abducunt peruersis suis moribus in
gehennam? De comparatione beneficiorum, de plu- **uerba fl-**
ralitate eorum caueat sibi clericus, ne spinæ tantæ **unt mor-**
suffocent. Nemo sibi blandiatur, sed potius uox il- **uo.**
la de cælo tonantis hos terreat, quæ audita est dum
Constantinus imperator ditaret ecclesiam: Hodie
(uox inquit) uenenum spargitur per ecclesiam. Ve-
rus sermo illius qui dixit: Diues omnis aut iniquus, **Hierony-**
aut iniqui hæres. Vbicunque autem terra legitur, &
habitor terræ, priora & media & extrema tract-
mus, & liquido scripturarum regula poterit com-
probari, semper habitatores terræ peccatores ap-
pellari, de quibus in Apocalypsi: Væ habitatoribus **Apoc. 8.**
terræ. Nunc uero clerus ardet avaritia, & contra pe-
cunias disputans auro sinum expandit, nihilq; eis sa-
tis est. & illud quod de Megarensibus dicit, iure mi-
seris clericis coaptari potest: Aedificant quasi sem-
per uicturi, uiuunt quasi altera die morituri. Gloria
episcopi est, pauperum opibus prouidere. Ignomi-
nia omnium sacerdotum est, proprijs studere diui-
tijs. Hieronymus ad Neporianum de uita clerico- **Hierony.**
rum: Sed quid de fornicatiõe cleri, qui ad instar for-
nicantis Israel diuaticat pedes suos? Adulteriũ apud
clerum pro gloria computatur. Vbi nunc lex Iulia?
dormis? O patientissime deus, clerum & sal terræ p-
fice, ne salita putrescant. Lectio scripturarum, glo-
ria cleri est: quam qui abiicit aut negligit, in uitijs
permanebit.

A S

10 AVREVS D. VOSCHII CON.

Nunc de homicidijs parum. A tempore Frederi
ci imperatoris, & Karoli ducis Burgundiae, quor mar
tyrizati inter Christianos, quorum nomina non ce
lebrat ecclesia? O furor ille Martialis non in Tur
cas aut crucis Christi inimicos, sed in Christianos,
non iure quartadecima persecutio Christianorū di
ci potest? Brabaria, Gelta, caeteraq; nationes bassae
Germaniae, Rheneñ, Heluerij, Dithmartia, Frisia, et
nunc stagnales ciuitates, nō ab infidelibus, sed heu
a Christianis principibus depopulatur & trucidan
tur. Sed profecto nulla causa potior q̄ supbia ciui
um, qui cum ciues esse deberent, habitu principes
uolunt uideri. Deos Aegyptiorum colimus, Iouem
& Saturnum, mutisq; creaturis principatum & do
minium praestamus. Nemo est qui phitonicos aut
sortilegas persequitur, quare contritio semper &
infelicitas in uijs nostris. Iuramenta non ponderan
tur, sabbata in tabernis sanctificantur, & peccata
super peccata adijcimus. Quare dicit nobis deus:
Super quo percutiam uos ultra, addentes praeuari
cationem? Nihil est quod deo magnis displicet,
quam diffidentie peccatum, & recedere ab ipso cre
atore omnium, & diuinationibus aurem praestare.
Nihil est quod deo magis displicet, quam superbie
peccatum. Quare humiliavit nos deus morbo illo
Franciae, morbo isto despecto, & dies nostros ite
rum abbreviauit hoc morbo, & pestilentias immit
tit caecas: & reuera peribūt subitanee homines, nisi
conuersi fuerint ab iniquitate: quia manus domini
extēta in filios rebellionis & superbiae, quia corru
pra est uia uniuersae carnis.

Cap. II. De causa primitiua stellarum.

TRA PESTEM LIBELLVS. A II

NON dubito illustris princeps, quin Aegypti
 & diuinatores expectabunt, cui uim uirtu-
 remq; superiorum traditurus sim presentis
 mortalitatis. Ipsi enim primitiuam causam ponunt
 in coniunctione aut quadam triplicitate superiorum
 planetarum, Saturni & Iouis, aut Martis & Iouis.
 & potissime, si talis aspectus fiat in signo calido &
 humido. Et mouentur ipsi rationibus, quia indices
 effectus in his inferioribus ex constellationibus ui-
 dentur. Videmus enim magnetem trahi à polo ar-
 ctico: uidemus fluxum & refluxum maris fore ab
 ortu lunæ, & cum peruenit luna ad medium cæli,
 incipit descendere &c. Videmus etiam omne humi-
 dum augeri in augmento lunæ, aquam, cerebrum et
 medullas: decrescere uero, decrescere. Hinc serenità-
 rates, pluuia, uentus, nubes & aliæ impressiones ae-
 ris deriuantur, prout disciplina astrologica quotidie,
 licet incertè, prognosticat. Vides mutationes agro-
 rantium in interlunio & mutatione lunæ, crises &
 morbos qui criticè mouentur, terminari secundum
 cursum lunæ. propter quod Tacuinus in principio
 libri diætari: Homo, inquit, assimilatur in pluribus
 dispositionibus lunæ. Quæ oia nullus cõpos men-
 tis negare potest. Sed reuera oportet admirari in sa-
 pientia creatoris, & aliqd de materia ista libet com-
 memorare. De quo abunde in lib. de erroribus me-
 dicor, digressionẽ feci. Aristoteles autẽ lib. de cæ-
 & mũdo, multis argumẽtis probat cælũ nõ habere
 quidquã ex his pegrinis impressionibus quæ in ele-
 mẽtis. Et pbat ibi nõ esse graue aut leue, ppter sal-
 uare pperuitatẽ motus cæli. Coactus est etiã multa
 talia ponere. Nos ab eodẽ quereremus, quõ idẽ sal

Lunæ ma-
 nifeste im-
 pressionẽs
 in inferio-
 ra.

Tacuinus

02 AVREVS D. VOSCHII CON:

Job. 38.

Virū qd.

Statiōis
& corrupti
ōnis causę

uaret perpetuum motum Nili, Rheni, Danubij, cæ-
terorumq; elemētarium fluminum. quid illos mo-
uet? & quomodo ad mare influunt, & mare non re-
dundat? Nisi & rector ille qui dominiū cæli & mun-
di gerit, conclusisset mare, de quo scriptura dicit:
Conclusi mare portis, & dixi, hucusq; uenies, & in
te comminuentur fluctus tui. Videmus & nos, per
specula comburentia, stupam incendi & chartas, ui-
di & ego, à sole educi ignem ab urinali pleno aqua,
in puncto quodam parum distante ab urinali per
radios solares lineæ perpēdicularis: quod nullo mo-
do fieret, nisi corpora illa haberent aliquid elemen-
ti, aut aliquid quod assimilaretur elementis, sicut la-
pis molaris & topus & lapis pyrites, cum sapphi-
ro, smaragdo & hyacintho, conuenientias & con-
formitates habent in specie lapidum, sed puritate
materiæ longè distant. Ita puritas magna & maior
est in superioribus, conformitates tamen habent
cum istis elementis inferioribus, & quę uicinant ele-
mētis: quare mota, mouēt & elementa, & elemēta-
ta. Elementis enim manentibus secundum disposi-
tionem suā, nihil generatur ex eis, ut recitat Philoso-
phus in multis. Causa igitur generationis & corru-
ptionis, est per motum elementorum & quę uicinan-
tur eis, & non per stellas erraticas siue per signa fi-
xa, quę certo tempore oriuntur, & certo tempore
occultantur: cū omnia talia sint entia muta sine mo-
tu proprio, sed mouentur in sphaeris suis, non igi-
tur regunt aut dominium habent, præcipue super li-
berum arbitrium, regit quidem ipse, non regitur,
& habet potius quàm habet. Non ad illum si ægro-
tat, manus ualet peruenire medicorum: non herba-

TRA PESTEM LIBELLVS 13

rum succis, si deficit, reparatur. Quomodo igitur ad illum astrologus præsumit ascendere, quem deus non habet nec habere potest? Iudæi, inquit, hoc anno hoc & hoc attentare præsumunt. De qua dementia sacrarum literarum interpretes abunde dixerunt. Astrologus autem de mutatione aeris, de serenitate aut pluuia, quadam coniectura cõfusa coniecturare potest: certitudinaliter autem & secundum ueritatem puncti, nunquam: quia ad pauca respicientes, de facili fallaciter enunciant. Ratione autem diuersitatis ortus & occasus signorum regionis, & propter uariationem circuli horizontis in relatione ad centrum loci generationis rerum, nõ potest etiam minima determinare de acre. Et quia nõ potest minora sine scrupulo erroris, quomodo poterit maiora, quæ sunt de caristia, annonæ, ægritudinibus, pace, bello, statu regnorum? Contra quos sacrae literæ aperte fulminant. Faxit deus ne malitia diffidentia nostræ, qui Christiani esse uolumus, dijs Aegyptiorum ipsum irriteremus.

Non graditur pestilentia ista ultra diffidentia filios, qui istos diuinatores imitati sunt, & crediderunt practicis & dijs eorum. Nostra ciuitas, legitima pestilentia laborauit ante lustrum, quæ diuinatores nõ admittit. Saxonia, Thuringia, Misna, Francotia, cæteraq; nationes quæ coluerunt Aegyptiorum deos, cæca quadam & notha pestilentia depopulatur. uideant rectores & speculatores quos deus posuit. Insurgent contra me diuinatores, dicentes: Si astrologiam ab artibus tollis, sex duntaxat liberales ponis. Videant ipsi ne liberalem & nobilissimam illam disciplinam cum illiberalibus &

Quatenus
astrologia
futura præ
dicere lice
at.
¶ astrolo
gus.

14 AVREVS D. VOSCHII CON-

Astrolo-
gia quō ef-
ficiatur
ars illibe-
ralis.

nothis disciplinis commisceant, & ueritas quæ de libera nasci deberet, ab ancilla & adultera nascatur. Nam si cum astrolabio detegis res occultas aut futurum, partus adulterinus est. Si in cogendis spiritibus malignis cupis adiuuari à Saturno & Marte, nothus est partus tuus. Si in amore alicuius mulieris imaginem fabrices ascendente horoscopo tertia facie Tauri aut Gemini in ære optimo, subhumando aut fumigando imaginē odoriferis, ab ipso deo uiuente recedis. Hæc & alia multa interferis, & commisces cum nobilissima disciplina astrologia: quæ non sunt orta de libera, sed de ancilla, & sunt à Christiano homine uitanda. Sicuti & futura non sunt aliquo modo prognosticanda, nisi uniuersitatibus & principibus magnis sunt talia occulte tradenda, & non uulgo, propter causas quas modo taceo. Ipsi autem domini & rectores si hos admittunt, deo odibiles redduntur: nunquam discedet flagellum ab eis, sed depauperantur, & infelicitas in uis eorum erit. Quorum consilia deridens deus, ait: Suscitauit ab aquilone, & ueniet ab ortu solis. Et sapiens: Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentia nostræ. Et difficile estimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore: quæ in cælis sunt autem, quis inuestigabit? & iterum: Sta cum incantatoribus tuis, defecisti in multitudine consiliorum tuorum. Exorbitant igitur astrologi, & alios exorbitare faciunt, & diffidentia filios nutriunt. Deus omnipotens, rector omnium & motor uniuersorum, ob id amplius nō inuocatur. Gradimur sicut gentes quæ non nouerunt deum. quæe primitiua causa huius cæcæ & ambiguae mor-

Nota.

Isaie. 41.

Sapi. 9.

Isaie. 47.

rafixatis est à stellis, quia creaturā præponimus crea-
tori. Auferatur à nobis diffidentia peccatum. Hu- *1. petri. 9.*
miliemus nos sub potēti manu dei, feramus lanam
& uestimenta patrum nostrorum, inuocemus pa-
trem omnium: scio ego, nō diffido: mutabit ipse no- *3ong. 4.*
biscum sententiam, sicut cum Niniuitis. Et tantum
de stellis.

CAP. III. de causa primitiua, quan-
tum spectat ad medicum.

PArens omnium Hippocrates Galenus fidelis
interpretis, Rasis ille Pœnus, Auicēna princeps
Arabum, Constantinus, Haly, Isaac, & cun-
cti illustres, ultra aerem non posuerunt causam ali-
quam de primitiuis. Lege Galenum de causis pro-
catarticis, & considera literas omnes, si quid oppo-
sitū inuenies quod opinioni tuæ astipuletur. Nam
si in eo libro non inuenies ultra aerem, quid* tatas
aut palpitas in meridie? Idem super illa particula, p-
gnosticorū: Est enim quoddam cæleste, inquit. Au-
dacter dico & non remere, quod Hippocrates nihil
intellexit per rem illam cælestē, nisi aerem nos con-
tinentem. & multis rationibus dictum suum appro-
bat. Quid ergo dicet nobis futilis astrologus? num
uidit in uisione sua melancholica librum aliquem
Hippocratis differētis oppositū? & quod Galenus gre-
cus medicorū princeps nō uidit in Græcia, hoc astro-
logus noster inuenit in Dacia aut Saxonia, ubi me-
dicorū illustriū fuit copia? rota retrograda, sicut re-
citat Cōsiliator differētia clxvii. Allegabit mihi me-
dicus, uelit nolit. Astrologiā non ignorabit. Mihi dic-

Diuisio a-
pud Hipp.
quid signi-
ficet.

Galenus.

quæso, quã astrologiã putas superiore uel inferiore. Si superiorem dicis, in deuo es: quia nec medicinam unã cum astrologia tua possidebis. Si inferiore, iam conclusa est tibi uia: nec eam assequeris, donec sol & luna in uno redigantur corpore. Sed scio, allegabis mihi illud Galeni iij. de creticis, ubi dicit: Redeo ad rem quã non perijt, & est res quam inueniunt astrologi Aegyptij. Et est, quod luna significat super dies, qualiter erit dispositio hominis in eius ægritudine & sanitate: quod est, quia si applicentur lunæ quædã stellæ æquales ex erraticis, & sunt illæ quæ nominantur fortunatæ, erunt illi dies hominis conuenientes, & e contra & c. Et si tu consideras dicta Galeni, nõ probat aut inducit nos ad astrologiam, sed ironice exemplificat cum experimentis Aegyptiorum, sicut exemplificat Hippocrates & ipse Galenus primo regiminis acutorum de arte augurandi. Nam aues quas uiderint in sinistram partem uolare, malum: quas uero in dextram, bonum præfagium indicant augures. Nam si dicta Galeni attendis iij. de cre. cõtrariantur opinionibus astrologiæ, ubi dicit: Veruntamen philosophi, nedum astronomi, conueniunt super hoc, quod regimen huiusmodi & ordo est per stellas. Oportet ergo ue non recipiatur desipientia eius, qui desipit in hoc capitulo: neque cogatur, qui refugit ab ea, considerare in ipsa. Materia autem multa uel modica, benigna uel maligna uirtus, & debilitas uirtutis, sunt ex his quæ bene uel male terminant morbum, & non stellæ. uirtus enim est quæ facit crisin in ægritudinibus. & non fit crisis in hora sua, nisi quando humores qui sunt in corpore, iam sunt maturi, iij. de dieb.

eret. cap. viij. Nā si stellæ fortunatæ bene termina-
rent, in cunctis pestilentijs & furiosis morbis dura-
ret & staret ille malus influxus. Carbunculi etiam
Franciae diutius durantes, malam habent constella-
tionem secundum illos: secundum me autem, ha-
bent collosam & bituminosam materiam: quare
cum difficultate eradicantur, nisi medicus fuerit in-
geniosus. Sed his missis phantasijs, ad rem necessa-
riam properemus. Satis cōstat, quod omnis forma
educit̄ de potentia suæ materiæ, & non alterius. Et
carentia materiæ, est causa potissima ut non gene-
retur res, licet agens sit uigorosum. Et si materia fu-
erit inobediens & indisposita, impeditur motus ad
formam. Formæ igitur ægritudinum non sunt à ce-
lesti influxu simpliciter, sed à materia disposita tali.
Materia autem qua constat corpus humanum, ue-
getatur & nutritur, sunt humores spiritus. Humo-
res autem alimento congruo generantur & augmen-
tantur. Spiritus ab humoribus & à sanguine educi-
tur, ab aere puro euētatur & depuratur. Non enim
à stellis uegetatur aut cōseruatur animal, sed ab ali-
mēto. Tam diu enim uiuimus, quàm diu nutrimur.
Oportet enim omnis primitiua causa pestilētiae sit
ab aere corrupto, uel ab aqua, aut ab alimento cor-
rupto, aut ab his qui spiritum & humores in putre
dinem conuertunt: sicut fœtor, cadauera corrupta,
aut aqua corrupta, & timor, & imaginatio fortis
corrumpens humores & sanguinem. Quæcunque
enim ex sui natura ad generationem eius conferūt,
hæc causas uocant omnes homines, ut Galenus in
lib. de causis procatar.

Cause p-
pinque q̄
alterant
corpora.

His præsuppositis, quærit̄ quæ sit primitiua cau-

B

18 AVREVS D. VOSCHII CON-
sa instantis morbi, qui est Anno domini 156. & 70
Dico quòd nō est ex corruptione aeris aliquo mo-
do. Nos, inquit Galenus, inuenimus omnium agri-
tudinum, quæ ex mutatiōe aeris acciderunt in æsta-
te aut in autūno, multoties fieri crisim uno modo,
ij. de diebus creti. cap. vi. Satis etiam fuit euentatus
gestus præcedens, & satis rectificatus per coruscatio-
nes & fulmina plurima. quare nec pestilētia ista cir-
cuit more mortalitatis superiorum, sed quadā dis-
positione corporum graditur de homine ad homi-
nem. Et ita fermè cuncti homines sunt dispositi, ut
uix de salute hominis sit spes, manente causa huius
pestis: nisi ille reuocauerit, qui solus sanat, benedi-
ctus in secula: Amē. Sed unde dispositio homini cō-
ringat, non inutiliter quæri posset. Dico quòd inun-
dantia aquarum hoc anno & superioribus tribus
annis facta, naturam & essentiam aquæ intoxica-
uit & corrupit adeo, ut & semina illa humectata,
perniciosa sint. Nec solum semina, uerum fructus,
radices, animalia & omnia in terris degentia, sunt
corrupta per eam: præcipue autem animalia gulo-
sa, luto & cæno uiuentia, ob id pestifera sunt. Aqua
enim si exhuberat, subtiliores partes terræ secum eli-
quat: & colatur aqua per terram, sicut lixiuium per
cineres. Nemo enim bona uel aduersa ualetudi-
ne diutinè stabit sine bonitate aquæ. Nam panis pi-
stus aqua mala, inobediens digestionem reddit. Quid
igitur de reliqua coquina æstimari licet? Quapro-
pter non solum mortalitas in hominibus, uerum-
etiam in cæteris animantibus uereri oportet. Nam
si inspexeris animantium uiscera & exta, nil nisi ma-
lum diuinare poteris. De hac igitur inundatione ce

leberrimus poeta noster Hermannus Buschius te-
traſtichon egregium conſlauit:

Si miſeras unquam turbarunt ſidera terras,
Diluuium trepidi ſi timuere uiri:
Iam nimium grauidas exhaurit aquarius urnas,
Et furit ex toto noxia ſtilla polo.

CAP. IIII. de cauſa antecedente &
coniuncta huius morbi.

Stimulat nos breuitas temporis, & agridi-
nis malitia nemini inducias præſtans, ut perga-
mus ad reliqua. Licet ex præmiſſis medico ex-
perto pateat, quid morbus inſtans habeat cauſæ an-
tecedentis & coniunctæ, nihilominus commemo-
rare oportet hic aliquid propter tardos & obtuſos
auditores, cum ſint aliqui ita plumbei, ut etiam ex
ſe nihil elicere poſſint. Hos quidem Galenus prin-
ceps ad fabriles artes remittit. Tales ſibi ſapientiam
adimunt, quia inuentis uti tantum poſſunt. Horum
inſinitus eſt numerus, nec tales apti ad philoſophi-
am aut ad medicinam, ſed numerum complent ui-
rorum doctarum frontium apud uulgum. Nihil au-
tem ita pernicioſum in diſciplinis, præcipue in me-
dicinis, quæ de ſalute hominis tractat, ſicuti mens
ſtulta literis imbuta. Præclare igitur Anneus Sene-
ca: literæ, inquit, in animo inſipienti ſunt tanq̄ bacu-
lus inſirmanti &c. Hi tales, obtrectatores ſunt uiro-
rū ſtudioſorū: & id q̄d arte nequeūt, habitu ſplēdido
& quodam apparatu Theſſali uiliſſimi lanipeſtores
apud uulgū uideri uolūt. Sed de his hæc tenent. Cauſa

20 AVREVS D. VOSCHII CON-
antecedens huius instantis morbi, uiscositatis & li-
mositatis materiam habet: & partem habet de ma-
teria morbi Gallici, quem carbunculum Franciæ ap-
pellare consueui. Huius enim Gallici morbi primiti-
uam causam posui in frumentis & terræ nascenti-
bus, cum fermè ante hūc morbum, per lustrum uel
plus, messes erant pluuiosæ: quare frumenta inficie-
bantur, & excrecebant in horreis, & panes pista-
bantur uiscosissime. Nutrimētum enim panis cum
non digeritur, est malum. nutrimentum autem car-
nis cum nō digeritur, est minus hoc. quarta sen pri-
mi, & Galenus libro primo de alimento. Alimen-
tum igitur ex hoc pane, chilum crudum fecit, & unā
cum sanguine in totum corpus transitum fecit, sic-
ut per longum de hoc morbo disserui. Digestio au-
tem prima, chilum crudum ex parte materiæ fecit:
quare uirtus sanguifica hepatis, defectus stomachi
imperfectos linquens, unā cum sanguine indigesta
misit in habitum totius corporis. Natura autem se
exonerare cupiens illo colloso humore, in quādā
saniem salsuginosam diuturno & lōgo tempore pu-
refecit. Nō enim aptus fuit humor per unum apo-
stema aut duo terminari, quia disseminatus fuit hu-
mor per omnia uasa: cuius cruditas & tarditas per-
cutem nequiuerat expelli, nisi aliquo modo putre-
factus, drymica & acuta natura sua expelleretur in
pustulas difformes. Et hæc est primitiua causa car-
bunculorum Franciæ, quæ nec cessabit hodie, nec
terminabitur in multis, nisi ille terminauerit, qui
solus sanat morbos benedictus in secula: Amen. Et
sicut humor ille propter conformitatem phlegma-
tis recipiebatur à natura, & cum sanguine amicabi-

Principiū
morbi Gal-
lici quod.

liter commiscebatur: ita humor iste instantis mortalitatis, non adeo solidus aut dulcis, quare nec idoneus commisceri sanguini, sed aptus purredini, putrefit non solum in nutritiuis, sed & in spiritualib⁹. Et ita mors in aliquibus festinat, si talis putrefactio cordi uicina est: in aliquibus tardatur, in quantum longe distat à spiritualibus. Sed ne mordear ab inuidis & ignorantibus, qui dicere possent: Quam symboleitatem habent febres pestilenciales & carbunculi Franciæ? hæc inter acutas acutissima, & breuis terminationis, siue ad uitam, siue ad mortem: alia inter chronicas longissima, nec perfecte eradicatur, nisi acutum habuerit præceptorem. In his em̄ morbis nulla est symboleitas. His sophistis licet obuiare possem infinitis rationibus, breuitas tamen temporis nō admittit omniū insolentias extirpare. Sed audi, quæso, Galenum principem primo de differentijs febrium: Acris, inquit, & mordax effluit superfluitas his, qui aut natura sunt cacochimiores, aut cibaria mala intulerūt, aut multoties indigestionem passi sunt, & maxime in talibus cibarijs, uel si turbidam & lutosam, uel cœnosam, uel limosam, uel gurgitis, uel piscinæ, uel stagni, uel qualitercunq; corruptam seu putridam aquã biberint. Similiter autem sicca laborantibus uel uigilantibus &c. Vide & lege eundem ad longum. Et post enumeratis cibarijs malis, subdit: Talia igitur cibaria deniq; & nūc coacti comedere multi propter famem, hi quidē mortui sunt à putridis & pestilentiosis febribus, alij uero à pustulis possessi sunt scabiosis & leprosis. Hæc ille primo de differentijs fe. cap. iij. circa medium. lege sophista. Vide eundem de euchimia & caco-

Questiō
solutio.

22 AVREVS D. VOSCHII CON-
chimia ad longum, pauca uerba eius ponam ad for-
mam, post principium sic inquit: Quidam uero eo-
rum cretcati fuerūt cum sudoribus, & his fœtidis,
aut abicessibus putridosis. Quibus autem nihil ho-
rum factum est, omnes mortui sunt: alius cum ma-
nifesto phlegmone unius alicuius uiscerum, alius
propter magnitudinem & malam morigeratio-
nem febrium. Lege idem, si scis legere: quoniam in-
natam fatuitatem multorum paruus hic liber non
potest eradicare.

CAP. V. & est digressio una nota-
tu digna, An pillulæ pestilentiales
conducant in hac peste.

Expēdun-
tur pillulæ
Ruffi qua-
lẽ vim ha-
beant.

TRadidimus præcedenti sermone causam pe-
stilentia huius. Consentaneum est ponere
præseruatia, & ea quæ ad curam spectant.
Quia autem pillulæ pestilentiales Ruffi comedan-
tur ab illustribus in præseruatione pestilentia, cum
Ruffus neminem uidit mori, qui usus fuisset his pil-
lulis in principio pestilentia: dubitatur igitur, An
pillulæ huiusmodi conducant in omni pestilentia,
& præcipue in ista. Et uidetur quod sic, omnes enim
medici scribentes de hac febre, imitantur Ruffum,
ponuntq; has pillulas in psalterijs suis: aliqui adden-
tes aliquid, alij uero nihil addunt, sed alterant do-
sim aut ingrediētia. Pillulæ igit pestilētiales, sunt ex
meliorib⁹ reb⁹ p̄seruantibus à peste. p̄ locū ab auto-
ritate, affirmatiuè. Dico autē de his pillulis, q̄ locus
est speculationis, Nec de hoc quidquā certi cōcludi

TRA PESTEM LIBELLVS. 23

potest, nisi seorsum discutiatur natura uniuscuiusq[ue] simplicis. Non enim superficialiter discutienda sunt medicinae instrumenta, quae de nobili illo subiecto, scilicet corpore humano, traduntur. nec casu aut fortuito praesumat medicus curare, sed arte & operatione: quod quidem nequit, nisi discussit singula usque ad prima elementa. In his pillulis aloes pro basi ponitur. Omnis autem medicina aloetica, ut sunt plures hie[re]e, prohibentur in casibus multis. Primo, ubi superflua est calefactio, ut refert princeps prima sen tertij. de canonibus uniuersalibus curatio[n]is, capit. de pillulis asciared. Et fortasse, inquit, usus scamoneae cum aloeticis administratis, prohibet earum calefactio[n]em superfluam propter longam moram ipsarum &c. Peccant ob id insulsi medici, qui his pillulis adiungunt stiptica, bolum, corallum aut carabe, aestimantes quod frigiditas harum refrenet caliditatem ipsius aloes, ignorantes aut non attendentes, quod humores qui educi debent per has, agitantur priusquam trahantur aut educantur. Et si deficit potentia medicinae, quia non sit bene mensurata quantitas ad expellendum, tunc humores agitati & non educi, defluunt ad patientem particulam, in qua putrescunt & pestilentiam generant. Materia enim mala mota, peior est seipsa quieta. Et illo errore infiniti medici capiuntur, uolentes emendare medicinas electas & consolatas ab antiquis: & ubi iuuamentum deberent facere, uenenum praeparant. Errauit hoc errore Antonius Guarini, qui has pillulas posuit.

Aloetica
quando
uidentur
tarda sint.

Error quo
rundam.

Error An
tonij Gu
arini taxat.

Recipe aloes loti unciam unam, myrrhae lotae, croci ana unciam dimidiam, agarici praeparati

B iij

24 AVREVS D. VOSCHII CON-
drachmas tres, myrobolanorum citrinorum dra-
chmas duas & dimidiã, kebuli drachmam unam &
dimidiam, radicum diptami, tormentillæ & tunicæ
ana drachmã unam, masticeis, cinamomi ana dra-
chmas duas, spicæ scrupulũ dimidiũ, musci in tẽpo-
re frigido granum unum, fiant pillulæ cum aliquo
syruporum prædictorum. Et subdit: Sed hic nota,
quòd nonnulli ex usu harum pillularum incurrunt
aliqñ uentris tortionem ac alia plurima nocumen-
ta, quod non prouenit ratione pillularum, sed in-
redientium, ut aloes non boni uel alterius &c. O
Antoni, practica hæc tua non processit ex uera the-
orica. quòd si aloes & agaricus uiolẽtia sua excelle-
rent elleborum, stiptica hæc tanta obtunderent uir-
tutes eorum, & sine tortione non relinquerent eti-
am fortissimum rusticum. Considera myrobolano-
rum naturam, quomodo comprimendo operan-
tur, & quomodo hæc inueterata, tabefacta sunt &
parata constringere. Considera tormentillam, ma-
sticem, spicam & alia. Pillulæ enim hoc modo con-
fectæ, non præseruant, sed occidunt hominem, sic-
ut prognosticatus sum ante annum xxij. Omnes em̃
qui sumpserunt has pillulas, mortui sunt iuxta uati-
cinium meum. Sunt alij qui imponunt reubarba-
rum, credentes id conducere hepatis: & quia est pur-
gantium cholerae, aloem uelocitant & excitant ad
citam operationem. Dico quòd tales non sunt du-
cti prudentia in hac nostra regione. Non enim cho-
lera molestat corpora Almanorum, qui in glunie
aut ebrietate madent: nec his preciosis opprimen-
di sunt inopes. Pestilentia etiam ista à putredine est
phlegmatis, nõ cholerae, aut ex putredine quæ phle

Corpora
Germano-
rum plus
phlegma-
te abundat.

TRAPESTEM LIBELLVS 25

gmati sit propinqua. Ipsius etiam adulteratio ita ingeniosa est, ut à paucis aromatarijs possit comprehendere. Sunt igitur pillulæ Ruffi ex his tribus meliores, scilicet ex aloe, myrrha & croco. nã si tu apponis ad has, destruis harmoniam & complexionem earum. Sicut si apponis pulueri bombardarum citanti fulmina, camphoram aut argentum uiuũ aut arsenicum, destruis harmonicam uirtutem horum trium, sulfuris, carbonum & salispetræ. Amplius, aloe iuxta Galenum quinto sanatiuæ diætæ nocet senibus. Inquit enim, q̄ si quando senes siccum habuerint uentrem, non sumere debent aloe, ut faciunt quidam, cum succo caulium facientes inde pillulas. Alij solum eum seminãtes humido alicui uel aquæ uel melicrato. Et parum post: Sed nullo horum est opus senibus, nisi magna necessitate adueniente. Amplius, aloe nõ lotum, est hepatis inimicũ, xiiij. sen tertij. Amplius aloe purgatiuum cholerae, phlegmatis autem parum, sed nullo horũ opus est senibus, nisi autem aromaticis uirtus eius confortetur, & inde hieram facias. Frigida igitur & stiptica his pillulis non sunt apponenda. Regio etiam Almanorum phlegmate & sanguine plus abundat, non tãtum ex parte cibi & potus & ex parte aeris frigidi, sed ex quadam ingluuie & crapula & ferculorum in una mēsa multitudine. Amplius, aloe aut ipsæ pillulæ pestilētiales communes, ultra meseraias non operantur, de quo sit curandum. Repletio igitur in uasis quæ concomitatur ferculorum multitudine, omnino per has pillulas intacta relinquetur. Non conducunt igitur pillulæ huiusmodi in hac regione Germanica. Ne mordeat à cosmo

B 5

Germania
ab Alma-
nis differt.

Excuteitur
natura
myrrhe.

graphis, qui impugnare possent, me Germaniam pro Almania posuisse, cum solus tractus Rheneñ Germania dicatur, ratione humanitatis & morum quos habet cum Gallis. Sed de his aliàs. Amplius, pillulæ istæ propter grossitiem corpori Almanor, non mouent aliquos nisi usq; in diem tertium, aut omnino nihil de quo sit curandū. Mouent igitur ut supra, & humores agitati & nō educti, ad præparationē morbi pparant. De myrrha aut nunc philosophemur. Myrrha iuxta sententiā Auicenn. Serapionis & alior, subeth inducit: quare cōtinuū ei⁹ usum, sicut & aliar bezearticar, phibent medici: & forte per usum harū pillularū, in obliuionē tantā deducti sunt hoies in quadā pestilentia, ut obliuiscerentur nominis sui. Et Galenus v. simpli. medi. inqt: Propter illud fit, q̄ omnes medicinæ quæ sunt contrariæ medicinis perniciosis, quando sumitur ex eis secundum rem plurimam quantitas multa, nocent corpori nocumento magno. Iridem Auicenna in canticis de bezearticis refert. Et iterum viij. Memiri de myrrha inquit: Dignum est scire, quia in quantum uirtus eius est digna eorum quæ præter naturam atq; prauorum humorū congrue mixta est ei: in quantum autem pharmacosa est, non congrue, sed paucitas ei⁹ ad digestionē qdē cōfert. Qualitat̄ uero extraneitas non ostendit, cū uincat̄ ab odoriferis. Myrrha itaq; crocus, opium, & storax liquida, naturæ humanæ sunt cōtraria, licet modica earum quantitas nihil noceat. Quod quidem Galenus v. simpli. dis. v. luculenter expressit his uerbis: Et de istis medicinis iterum sunt quædam, quæ sunt contrariæ homini cum tota substantia sua. Et propter

illud quando homo sumit ex eis aliquid, quāuis sit in ultimo paruitaris, nocet ei, pculdubio, sicut medicina quæ nominatur dubatara, & uermes pini, & gūma pigami, & species afferens maniā, ex speciebus uuæ uulpis, & argētum uiuū, & multi fungorū & serpētū habentiū uenena & feleorū: qm̄ ista oīa sunt mortifera in gñe suo, non in quantitate sua. Et propter illud non cadit in confectiōe aliqd eorū, sicut cadit ex myrrha & opio & storace liquida & croco. Nam quēdā istarū medicinarum, cū ex eis bibit res multa, faciunt accidere maniā, & interficiūt. Et si p̄miscant cū medicinis alijs per quantitatē q̄ intenditur, conferunt. Aperi oculos mentis, ex fce plebeia & eleemosynis educatus, nobiles disciplinæ quarum medicina una est, caput asini nunquam intrarunt. Restat nūc de croco modicum differere, quē tanto precio mercamur, de quo nunc sufficienter audisti. Si ex his medicinis sumitur res multa, interficiunt aut maniā inducūt. Auida & æstuās sitis mercatorum & piscatorum, quos scis audientes & cernentes Germaniam peste laborātem, croci precium exaltarunt: cum simplex rusticitas & indocta leuitas multorum, his pillulis pestilētia libus grandem fidem præstiterunt. Posset quidem illustrissimus rex Romanorum Maximilianus imperator inuictissimus, his beluis sitiētibus & Germaniā exugere cupientibus, faciliter remedijs opportunis obuiare: si edictum in omnem Germaniam mitteret, ne quis mercatorum nostrorum de croco, cubebis, cinamomo, ligno quasi mortuo, aut quicquā ex aromatibus deferret, aut deferri per alios procuraret, reuera è uestigio recuperaretur Germania.

Crocina-
tura discen-
titur.

Nota ger-
manie de-
pilationis
cōmo lunc
remedijs

28 AVREVS D. VOSCHII CON.

Exoticas
medicinas
damnat.

Exteros autem pecuniæ sitientes, ducere posset ad amara littora paupertatis, magnum esset uectigal cunctis principibus Germaniæ & ciuitatibus, nam siicus abūdat, si suburbanis insignitur locupletibus. Sed diceret nobis medicus ultramarinus: Quibus remedijs obuiabimus morbis, si ultramarina sustuleris? O miseri, effœtam & sterilem hucusq; Germaniam creditis, ut etiam in minimo morbo & huius cere paruo, Indianas Arabicasq; & rubri maris medicinas inquirere debeamus? Ducimini profecto more pecudum, qui ex ingenio proprio nihil habetis, masticata, uix deglutire potestis. Sed de croco sermo nobis erat, quē miseri mercamur in nostrū exitium. O medice, si quis offerret tibi poculum alicuius toxici unā cum modico croco, uel si post daretur tibi crocus, quid fieret? Dic iterum, succus lactucae propinatus uni cholericæ habitudinis, alteri phlegmaticæ, quis primo illorum moriturus esset? Scias uolo, q̄ omnes isti qui in uisitando ægrotantes, capiunt ex his pillulis, exponunt periculis propter nimiam apertionem earum: quod pauci attēdunt, quia ambulāt pedibus Ruffi & aliorum. Ego autem neminem mihi deum facere uolo, sed cum Galeno, Nulli scribentium aliquid credo, nisi ipse experiētiā uidero. Amplius, crocus capiti nocet, ut refert Galenus Memiri trac. ij. inquiēs: Quidam qui assumūt eum, offenduntur capite: quod & nos patimur, inquit, per solum eius odorem multoties, quare Galenus minuit dosim eius in hiera. Recte igitur glossa tabularum Salerni, crocū imbibe aceto, ut eius apertio nimia prohibeatur. Non igitur ita extollere oportet has pillulas, quas cum tanto

periculo sumimus, ubi unica & simplex planta nostri orbis omnia illa posset, licet de hoc speculētur scioli, cum hanc in chartellis suis nō inueniant. Ne hoc tamen obmisisse uideamur, uideant sumentes pillulas istas Ruffi, ut semper cum uino sumant, & expectent donec operationes suas peregerint, de- mum uisitent infirmos, & domum exeant. Ponam tamen in fine pillulas nostrę Germanię conuenientes. Magna etenim est distantia inter septentrionales & illos qui sub torrida zona degūt, aut qui post Heracleas columnas.

Cap. VI. De quibusdam dubijs tyriacę, & est digressio ignota medicis.

r. Tit. 10

RE GI seculorum immortalis, inuisibili, soli deo honor & gloria in secula seculorum Amen. Adesto errantibus & inuocantibus nomē tuum, elucescat ueritas his qui in tenebris sunt. Galenus illustris, cui post Hippocratem, principatū & immortales gratias debemus, cum ingenio & studio suo medicinam illuminauit, abditaq; multa gloriose in lucem deduxit. Hic post Andromachum, Xenocratem, Democratem & Magnum, tyriacam posteriori seculo perfecit, de ipso componens libellos duos: unum ad Cæsarem de commoditatibus tyriacę, alium ad Pamphilum. Itidem longe ante cum Hippocrates gloriosus studio suo conlectus est, ut parens medicorum dici mereretur, non quia primus esset, sed quia primus erat qui apposuit manum componendi libros, & nos illuminauit, cum ab initio mundi & in toto orbe terrarum & apud omnes nationes medicina artium præcla-

Libri duo
Galenus de
tyriaca.

30 AVREVS D. VOSCHII CON-
rissima semper floruit. Lege Pētateuchon Moyſi de
medicis. Item de Polyclete celeberrimo medico,
qui floruit tempore Pythagoræ, qui magnis mune-
ribus dotatus est à Phaleri tyranno. Maxima turba
medicorum tempore Hippocratis & ante ipsum fu-
it, & tota Græcia medicina (hoc est, philosophia)
ita mirifice se exercuit, ut ipse Hippocrates tempo-
re pestilentia in omnem tractum Græcia & Illyri-
am medicorum copiam mitteret, ut mederentur
tempore pestilentia. Et quod stupidum erat, uir cu-
pidus gloria, medicinam ipsam sine ullo quaestu mi-
rifice exercuit, & nomen suum & gloriam in uni-
uersum orbem terrarum diffudit. Quia nisi sic, non
posset uerificari dictum ipsius prognosti. in. ubi in-
quit: Adhuc, inquit, significationes quas diximus,
in Aethiopia & Hesperia & septentrione experi-
sumus. Nihil enim Hippocratem ab erroribus illæ-
sum detinuit, nihil scripta eius ab omni labe erro-
ris seruauit, nisi multitudo philosophantium, quo-
rum ipse erat caput & princeps. Solus Hippocra-
tes Caus fidus splendidissimum, in miraculum na-
turae genitus, inter cunctos mortales errorib⁹ non
fuit inuolutus, quod nulli mortalium unquam con-
tigit. Cui Athenienses honorem impendere uolen-
tes, artem & eius possessorem ob utilitatem quam
reipu. tulerat, columnam erexerunt auream, & ho-
norem quem Herculi debuerant, illi decreuit Græ-
cia. Sed quorsum ista, dices princeps gloriosissime?
Ausculta quaeso. Inueteratus error maiori cum la-
bore eradicatur, quam noua & inaudita ueritas in-
troducatur. Tyriaca ipsa compositio Andromachi,
quam Galenus, Auicenna & alij illustres post Gale-

Hippocra-
tes lauda-
tur.

TRA PESTEM LIBELLVS 31

num, tanto studio commendarunt, nihil fuit nisi figura & metaphora antiquorum. Nam ut supra, Pythagoras, Plato, Hippocrates in numero posuerunt arcana principij, non autem numerum posuerunt principium. Arcana autem illa absconderunt in confectionibus, carentes ratione, sicut inueniuntur confectiones multae antiquorum, tyriaca scelithe & Alcalcharahan, quae confectiones ad sonum literae si quis mediocris ingenij singula discussit, inueniet rem risu dignam. Quid sibi uolunt ista, stercus uaccae motanę, & stercoreis uulpis, & nodorum palae ueteris in parietibus, & terrę uiarę quadratarum, quae ponuntur in scelithe? Aut quid sibi uolunt tot sextaria ultra centum & sexaginta octo in Alcalcharahan? Post inquit, Sumatur de bohaton claudam foeminam decrepitam, & ligentur manus eius & pedes adinuicē, & ponatur in uase aris, & proijciatur desuper aquae dulcis quantum necesse est, & cooperiatur os uasis, & decoquatur cum leui igne donec discoquatur: post appone de balsamo, & conserva in uase uitreo. O uitrum gloriosum & spatiosum, capiens sextaria ferme ducenta. Quo pistello aut qua spatula agitari debet confectio ista in uitro, nisi cum cauda uulpina, ne uitrum disrumpatur? Et si numeras ingredientia, nonne sunt ultra sexaginta? Idem numerus est in tyriaca cum tribus trociscis, quod etiam fermentandum praecipunt in uase uitreo uel argenteo. Tyriaca ipsa ratione caret, quae capit uiperas, capit chalcathum, & alia ratione carētia. Viperas quidam iubent capi flauas, quidam albas, quidam nigras. Et quia confectio ipsa capit acuta, uelut chalcanthum, euphorbiū & alia, haesitant multi de

Dubitan-
di in tyria
ca occasio
quest.

32 AVREVS D. VOSCHII CON-

uase. nā uitreū nō est capax tāte materiae, & de facili
rumpitur: aerea & plumbea & metallina æruginē
contrahunt, lignea ab opobalsamo propter porosi-
tatem perforantur, & perditur compositio. Hæc &
multa alia recentiores dubitare fecerunt. Nullus ta-
men quicquam contradicere ausus est propter au-
toritatem uirorum illustrium, Galeni, Auicennæ,
Rasis & aliorum. Galenus autem curiosissimus me-
dicinæ indagator, quia uidit suo tempore tantam
uirtutem huius antidoti, credidit compositionem
fore inuentam industria artis. Nam confectiones
nunc nominatæ, & aliæ antiquorum, si dispensaren-
tur illa simplicitate qua litera sonat, nō essent profe-
cto absque uirtute, cum etiam simplex non sit sine
Porosius. uirtute: nihil autem ociosum est in natura. Etiam
si amphoram figulus currente rota conatur perficere,
& urceus exit, non erit urceus carens uirtute
aut utilitate. Et fortasse maior esset uirtus compo-
siti, quàm intellectus ex simplicibus capere posset.
Antiqui autem illustres usq; ad Platonem & Hip-
pocratem philosophiam ipsam mystice tractaue-
runt, & maximo studio occultarunt. Suaserunt em̄
sibi inuicem potius patriam quàm dogma prode-
re, ut dicit Galenus lib. de uirtutibus animalibus ca-
ultimo. Et sicut aliqui occultrauerunt in confectioni-
bus, ita aliqui in stellis erraticis & signis fixis, ali-
qui in separatione elementorum, ut simplices æsti-
māt: & primā separationem, aquam uitæ seu aquā
ardentem nuncuparunt: post cum omnis corru-
ptio remota esset, aquam uitæ rectificatā dixerunt.
Sanguis Et cum defæcarum id esset ab omni re elementari,
humanus, sanguinem humanum nuncuparunt: quod quidem

TRA PESTEM LIBELLVS. 33

omnem morbum curat, ut dicunt. Illo errore capti medici tempore Constantini, infantes multos iugulare iusserunt, credentes Constantinum sanguine humano posse curari: quod alij præsumptuosi sumentes, ipsum distillant: & sicut primi, nihil boni consequuntur. Illo errore captus Marsilius Ficinus, non legit illud Galeni xi. simplicium medicinæ, nec iij. de alimento de sanguine uolatilium, ubi inquit: Indigestibilis autem est & superflucus omnis sanguis, secundum quemcunq; modum ipsum præparauit aliquis. Aliqui autem absconderunt sub temperamento caloris, & dixerunt quod ille calor iuuentulæ reiuuenescere faceret senes. Quo errore captus Damascenus, qui dicit: Multum ualeet paralyticis ad latera eorum apponere actualem calorem, non tamen igneum, sed adolescentis puellæ. Sic medici tempore Dauid paralogizabantur. Sic Auicenna exemplariter recitat multa ex antiq;. Sed uideant iuniores, qua intentione, tertia sen quarti de curatione lepræ inquit: Et de illis que narrata sunt ad illud, est ut sumatur serpens niger excoxiatus, & sepeliatur donec in eo fiât uermes, & extrahatur cum uermibus suis, & exiccetur, & detur in poru illi super quem superfluit lepra, omni die pondus drachmæ unius. Et ibidem de uiperis albis montanis lege eundem. Et ibidem confectio Alfidendati de urina hircorum montanorum. Omnia ista nota sunt ipsis. Imperiti autem ueluti longe distâtes, speculantur. Quod autem antiqui, Hippocrates & ante ipsum medici habuerunt occultas medicinas, incognitas nobis, his perpendi licet. Hippocrates liberauit Græciam, Illyriam & Sclauoniam ab ipsa

Errore
Marsilij

3. Reg. 10

C

94 AVREVS D. VOSCHII CON-
peste, mittens discipulos in omnem plagam mūdi,
ut constat. Nostri autem medici pestilentiam uelut
ti basiliscum fugiunt. Nulla est igitur cōparatio fa-
cienda cum hac nostra tyriacalla, ad medicinā Hip-
pocratis. Galenus autem & eius sequaces caudam
uiperæ abijciunt, Hippocrates caudam ipsam capi-
ti suo iungit. De quo nunc breuitas temporis nihil
dicere permittit, cum gens ipsa musis non prabet
hospitium, nec honore prosequitur studiosos.

CAP. VII. de tyriaca Andromas-
chi, cum modo exhibitionis eius.

DEduximus & probauimus præcedenti capi-
tulo aliquid de inuentione tyriacæ, & quo-
modo in ipsa inclusa sunt arcana medico-
rum illustrium, qui fuerunt tempore Hippocratis
& tempore Platonis. Adueniente autem Aristote-
le, qui cupiditate gloriæ innouauit multa, priorum
placita quadam rabie sic in nihilum deduxit, ut nec
liber unus extet: & heu uix nomina eorum posteri-
ori seculo reseruata sunt. Horum philosophia my-
stica erat & similis picturæ, utilis, salubris, non ua-
na, nō sine fructu, sed proficua reipub. & alijs. Nam
se & alios felicitare potuerunt. Si consideras appara-
tum Pythagoræ, si Socratem philosophārem, si po-
tentiā & diuitias Platonis, si Democratis & sui coæ-
tanei Hippocratis magnificentias, multitudinē me-
dicorum illi seruentium, & sine ullo quaestu artem ex-
ercentium, quid admirabilius, quid reipub. utilius
esse potuit? Aurea profecto tunc secula erant, com-
paratione ad hæc nostra testacea & figulina. Super-
est ut de confectiōe nostra quæ tyriaca dicitur, non
superficialiter ut alij, sed profundè & exquisitè de-

Aristotelē
fere omnes
ante se car-
psisse.

TRA PESTEM LIBELLVS. 35

terminemus, quòd tota illa compositio illius anti-
doti sit absq; ratiõe, & quòd alia latent, his liquet in-
dicijs. Primum est tempus fermentationis eius lon-
ginquum. Tempore enim (inquit Galenus) nõ par-
uo eger, ut congrua fiat ad usum, & digeratur bene.
Digeritur enim ut plurimum, XII. annorum tem-
pore. Qui enim fortiori uoluerint ea uti, tempus
quinq; & septem annorum habente usi sunt.

Demum de duratione illius uidendum est, inquit
Galenus, hoc pharmacum recens usque ad annos
XXX. In alijs uero passionibus, in quibus non est
ita magna nocumenti causa, sufficiens esse mihi ui-
detur, etsi fuerit annorum LX. Tricesimo anno ui-
gorosum est, sexagesimo senium contrahit. Ingre-
dientia simplicia, unã cum tribus trociscis, sunt nu-
mero sexaginta. Et nota hunc numerum, quem ut
plurimum inuenies in his extraneis antidotis. Nam
si excedit hũc aut minuitur, fallax est numerus. Sed
instaret aduersarius: numerus de quo medici tra-
ctant, est numerus impar: quare in numero illo se-
xagenario nihil latet. Oportet, inquit Hippocrates,
maxime uereri imparem numerum, quòd hi dies
heteropes, id est, altero repentes faciunt laborãtes,
III. regiminis acutorum Dico quòd in numero se-
xagenario multa latent. Nam si hunc diuidis, trigin-
ta remanent: & si subdiuidis, quindecim: quæ diuisa,
iterum imparitatẽ pariunt. De his numeris celeberrimus
uates per ordinem meminit, Aenei. iij. dicẽs:

Quam tuta possis urbem componere terra,
Signa tibi dicam, tu condita mente teneto:
Cum tibi sollicito secreti ad fluminis undam,
Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus,

C 2

Duratio
tyuacq;

De nume-
ro apud
medicos
rece, 60.

36 AVREVS D. VOSCHII CON:

Triginta caput in fœtus enixa iacebit,
Alba solo recubans, albi circum habera nati,
Is locus urbis erit.

Gene. 6.

De numero
pari
aut impari.

Virgilio
ad Uerg.
Aeneid. 6.

De alijs uero numeris nunc subtrahere oportet, ne de matrona prostitutam faciam⁹. Numerus autem impar positus & subdivisus, maioris est actiuitatis, qui dicitur arramenos aut alon, & est masculus & mundus. Numerus autem par, est femina & immundus. Et animalia quæ ingrediebantur in arcam in numero pari, immunda erant: & quæ in numero impari septena & septena, munda erant, quare secundus dies creationis non benedicitur, aut de bonitate eius subtrahitur, quia par & immundus erat: quartus autem sub se habens triplicitatē, benedicitur. Impar autem numerus est masculus, & est uitæ: par autem numerus est femina, & est mortis. Quare antiqui obnixè obseruarunt, ut pillulæ darentur in impari numero. Nec parvipendas numerum, quoniam per numerum peruenimus ad arcana arcanorum, & sine numero tyriacæ compositionem nunquam cognosces, quod non peruenit ad hominem ceruicis duræ. Res profecto ardua, uetustis nouitatem dare, nouis autoritatem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem. Sin has ne possum, satis est demonstrasse uiam errantibus, ut uel me duce dirigantur in methodum, parres ubi se uia findit in ambas. Dextera hac iter elysium nobis, at læua malorum, trita altera, de ea nunc differemus.

Extra rationem est, quod tanta copia in uase argenteo aut uitreo recondi aut fermentari debeat. Nam argentum ex acutis, ueluti est chalcāthum, euphorbium, æruginem contrahit. Vitrum non patitur materiam agitari aut tractari, quoniam celeriter scin-

deretur in frustra. Antiqui autem omnes dicunt in argenteo uel uitreo, & non alio uase recondi.

Extra etiam rationem est, ut in electione uiperarum non fieret confusio, cum Albertus noster, cui cedunt cuncti philosophantes, ponat ultra LXXII. genera uiperarum. Galenus de commoditatibus tyriacæ ad Cæsarem, flauas mactari iussit. Sint, inquit, hæc animalia flaua, & ualde bene robusta, & protendentia collum superius, & oculos habentia eleuatos, & intrepide & furibunde aspicientes &c.

Auicenna autem in curatione lepræ uiperas montanas albas elegit. Et de nigris similiter exemplariter posuit, sed hi sunt extremi colores, & opponuntur. O medice, tu qui es instructor aromatariorum, quas in dispensatione tyriacæ præciperes mactari, in idem redit, si uel scorpionem aut stellionem ponis, si uel sitibundas, aut alias uenenosissimas, aut quodcūq; deliteriorum: cum de homicidis, ut supra retuli, nulla lex quæ puniat inscitiam capitalem, in Germania saltem, & unicuiq; se medicum profitemi statim creditur. Admittuntur rustici omni iniquitate repleti, qui uendunt ista innocentibus & inscis hominibus. rudis ipse aromatarius comparat sibi tyriacam iuxta saporem & odorem & colorem, non attendendo uirtutem, nescit quanto tempore fuit in fermentatione, nescit an in eius dispensatione scrutinium ab ipsis doctoribus antiquis & probatis sit habitum, an balsamū eius conseruatiuum sit appositum: quo loco, aut qua contrata uipera sit collecta: an in præsentia multorum doctorum & studiosorum, ingredientia sint approbata & auscultata: an sigillatio uasorum sit facta, ne fraude aroma-

Quales serpentes ad tyriacam eligendi.

Allusio ad Plinij locum est.

38 AVREVS D. VOSCHII CON

**Et omnia
in p̄ficiēda
tyriaca sū
me obser-
uantur.**

**Rursus ad
Plinij locū
alludit.**

**Euasiones
cauide me
dicoꝝ.**

**Quare ho-
die nō con-
ficiatur ty-
riaca.**

tariorum sit uitiata: demum, an sigillo uniuersitatis & testimonio literarum sit roborata. Medicus autem iuuenis in expertus, q̄ ad uerba & garrulitatem medicinam didicit, nil speculatur in his omnibus: aromatario ueluti experto medico fidem porrigit. Sic cæcus cæcum ducit, & utinam non totam communitatem secum in foueam traherent. Discūt miseri periculis nostris, & per experimenta mortes agunt. Medicoq̄ tantum, hominem occidisse, summa impunitas est. Quinimo transit in conuicium, & intemperantia culpatur, uel morbi sæuitia, aut grandæua ætas. O princeps illustrissime, feras patienter quæso hanc prolixam concionem, omnia em̄ necessaria sunt ad illuminandum pectora cæca Germanica. Quo cachinno, quo plausu reris Itali subsannant perditos nostros mores, qui comparamus tyriacam ab his insulsis & literarum ignaris & merdosis mercatoribus, qui cacata sua fœtida permiscunt melle, addentes alia propter saporem & odorem? Sinite uos ergo mederi Germani. Collyrio inungatis oculos uestros, ut uidere possitis quanta cæcitate hucusq̄ capri fuistis. An sterilem aut effœtam hanc nostram Germaniam creditis, ut meliora antidota ex his nostris herbis & plantis componere non ualeamus? Tyriaca autem ipsa Andromachi, nusquam in Italia aut Francia, scilicet in Monte Pessulano, ubi quondam dispensabatur, nunc non conficitur: primo, propter medicorum lasciuiam: secundo, propter longam fermentatiōis moram: tertio, p̄pter balsami & aliorū carentiā: quarto, p̄pter eius debilem operationem, quam habet in leprosis aut elephantiōsis, quos promittit curari hoc antido-

sum. Quot enim elephanticos curari uidisti medicine per tyriacam hanc tuam? imò nec leprā per eam sanatam uidisti, cum elephantia pluris sit quā lepra, ut Galenus XI. simpli. capite de carne. Nec uolo intelligas per elephantiam, quartam illam speciem lepræ, ortum habentis à melancholia. In quo dormitant ferme cūcti medici. Quoniam unaquęque species lepræ in elephantiam conuerti potest diuturno tempore. quod quidem medicis ignotum. Nec intelligo per elephātiā deformem illam magnitudinem crurium, de quo Rasis IX. Almātoris. Neutrum autem horum curatum uidisti per tyriacam ipsam tuam. Quod autem omnes species lepræ, conuerti possint in elephantiam, quæ nihil aliud est, quā lepra comedentibus hulceribus plena, probatur autoritate & ratione. Nam omni diuturna passione relicta in aliquo membro, malignatur humor, & membrum debilitatur, ut postea sit difficilis curæ: quod cuidēter apparet in morbo carbūculorum Franciæ post eius recidiuam. Galenus autem de cholera nigra: Qñ, inqt, sobri⁹ q̄litatebus niger fuerit humor sanguini cōmixtus, subrubeā elephantiā opat. Immorantē autē & hi qdē nigriores. Et idē in li. de tumorib⁹: Melācholica uero passio ē & elephas, ppriā qdē gnationē ex sanguine habens melācholico: in tempore uero fit nigra cholera, qñ foetidi sunt & horribiles ad uidendū. Et VI. de acci. & morbo, & III. de interioribus hoc idem innuere uidetur. Et lib. III. de regi. sanita. scabiē, leprā, alopeciā, ignē sacrū, elephantiasim, ex cacochimia inqt gnari. Et siquidem alicui contrariū uisum fuerit de lepra & elephātia, nō inueniet apud Galenū. Et sigd

Elephan-
tia quid.

40 AVREVS D. VOSCHII CON-

Luc. 19.

opinionem suam adiuuaret, sciat esse potius ex defectu interpretum, cum Galenus plures habuit interpretes, qui nonnunquam se paralogizabant, sicut ostendi in lib. de erroribus medicorum, qui non ibit in lucem, ex hac saltem terra misis contraria. De elephantia autem Gregorius in Homil. Cum appropinquasset IESVS Ierusalem, uidens ciuitatem, fleuit super illam, scribit de quodam miraculo cuiusdam religiosi, Martyrii nomine, qui pergens, leprosum quendam inuenit, quem densis uulneribus elephantinus morbus per membra foedauerat: inuenit in uia, uolentem ad suum hospitium redire. Et Lactantius III. lib. institutionum: Leprosi, inquit, ferè atque elephantiaci debent haberi &c. Hieronymus autem de diuersitate lepræ, lepram cutis diuersitatem insinuat. Plinius etiam mille in locis psoram, lepram, scabiem modico simplici curat. Vacillant igitur nostri, qui cum elephantiam significare uolunt, lepram sufficiens uocabulum credunt. Sed nec ipsa tyriaca Galeni siue Andromachi, prout libet, de quo litera loquitur, elephantiam hanc curat, imò nec lepram. Quo euenit, ut nec medicina Hippocratis occultata posteris, nec tyriaca ipsa Galeni usquam reperiantur.

Modus sumendi tyriacam.

Nunc de modo sumendi dicemus. Oportet autem hoc antidotum sumere ieiuno stomacho, tali modo: Si paruum spatium ieiunandi tibi datur, parum de ipso sumito cum aqua scabiosæ aut acerosæ. Si tempus sufficiens tibi datur post ipsum ieiunandi, dabis ad quartitatem auellanæ. Secundo, abstinere oportet ab eo in regione calida & tempore calido. Caueat ob id sumens, ne post ingrediatur æstua-

TRAPESTEM LIBELLVS. 41

rium, dissoluens harmoniam & complexionem corporis debilis. Nam tyriaca illa si ualida fuerit, non uetusta, & data ante ingressum balnei, proculdubio inflammatur totum corpus: & si inueniret humorem aptum, febrem induceret. Quare debilibus & infantibus nullo modo detur. Nam ut inquit Galenus de commoditatibus tyriacæ ad Cæsarem, Maior est enim eorum uirtute magnitudo pharmaci, & dissoluit corpus, & innatum spiritum extinguit faciliter: sicut & lucernalem flammam oleum, cum ignis minor fuerit, extinguit. Ego, inquit, uidi dissolui aliquam infantem ab intemperaneo usu huius antidoti. Tertio, æstate & à primo ortu Iulij, & hominibus calidis existentibus, non detur. Senibus autem dabis hoc pharmacum cum uino, ut quod marasmatum iam corporis & extinguitur innati calidi, reuiuiscere & reaccendi possit. Hæc sunt uerba Galeni. Magna autem & mirabilis est uirtus huius antidoti, si sapienter fuerit dispensatum. Si fermentatum ad minus xij. annis, ut illustres præceperunt, licet recentiores æstiment id in spatio sex mensium posse ad plenum fermentari. Hi solum oculum habent ad opium, & cum cæteris opiatis enumerant. Sed non est similitudo, si dicta illustrium perpèdis. Nobilissimus & illustrissimus princeps Arabum Auienna, libro de uiribus cordis, hoc antidotum propter eius mirabilem compositionem ab inspiratione diuina conflatum esse credidit. Inquit enim: Sapientes autem speculatores præcise determinant, quæ directio ad compositionem istarum medicinarum processit ab inspiratione ac prouidentia diuina, aut à re inspirationi simili. Etenim deductio rationis

Quibus
poribus
danda sit
tyriaca

42 AVREVS D. VOSCHII CON-

non pertingit efficaciam compositionis ipsarum. Habes princeps illustrissime huius antidoti inuentionem primam, & quomodo antiqui in hoc & simili reseruabant arcana sua, numero, pondere & mensura: posteri autem legentes uirtutem & efficaciam antidoti, & non ponderantes ea pondere aequo rationis, ausi sunt componere antidotum iuxta sonum literarum: & ita inuenta est tyriaca, operatione quodam casuali & contra rationem. Sic aqua uitae ex uino inuenta est, cum nullus philosophorum aut medicorum id attentauerit in uino, sed similitudinarie, nisi sequaces & posteri in psalterijs suis de ea mentionem fecerunt. Sic infinita inuenta sunt non industria artis aut inquisitoris, sed quadam casuali operatione: quod perpendit illustrissimus princeps Auicenna, cum dixit: Etenim deductio rationis non pertingit efficaciam compositionis ipsarum. Et nobilis scriptor & curiosus Plinius itidem recitat, cuius uerba propter prolixitatem non posui. Quo euenit, ut cum passim tyriaca nomine ubique uendatur, nec Hippocratis mysticum intellectum capiamus, nec Galeni aut Andromachi antidotum possideamus: sed deludimur, & pecunia & uita nostra priuamur propter incuriam & negligetiam nostram. Et tantum de tyriaca.

De aqua uitae.

Tyriaca.

CAP. VIII. & est parua digressio, an aqua uitae conducat in hac pestilentia.

Aqua uitae

Aqua oim principiu. Tales.

DE aqua uitae antiqui antiquissimi scripserunt, Pythagorici, Platonici, Hermes ipse Trismegistus, & de antiquioribus Thales Asianus, qui & principium oim aquae posuit, mundumque animatum di-

xit, & daemionibus plenum, quem carpit Aristoteles II. metap. de causa falsedinis maris inquiēs. Deridendi omnes, quicunq; priorum existimarunt solē cibari humido, propter quod accideret & ipsum corrumpi dum alimentū deficeret. Antiqui autem non intellexerunt solem hunc cęlestē, nec aquā hęc elementarem. Omnia enim nutriuntur ex eisdē ex quibus sunt, sicut antiqui probauerunt de amicitia & lite. Et III. cęli redarguit Empedoclem, qui uoluit quod dilectio & amicitia aggregauerunt elementa quędam, & multorum capita sine ceruice genuerunt. Et eundem carpit, quod omnia moueri per litem & amicitia uoluit, quę omnia nota sunt ipsis. Nam moueri per litem & amicitia, nihil aliud est, quā agens & patiens, quę erunt in genere uno, & non diuerso: genere quidem similia sunt, specie autem dissimilia. Oporteret autem actiua & passiua ad inuicem esse elementa. Sed posteri legētes aquam, quędam crediderunt hanc esse aquam nubis, quidam aliam, quidam aquam uitę dixerunt, quam ex uino distillare uoluerunt. Antiqui enim philosophiam ipsam sub ænigmate & figura posuerunt. Scripsit autē de aqua uitę de uino facta, Raimundus Lullus libellum grandem sine utilitate. Scripsit post hunc Iohānes Rupescissa frater ordinis Minorę, de aqua ista: & ad extrahendā quintā essentiā a rebus oībus libellū fecit, quē intitulauit Famulatū philosophię. quę omnia plena errorę sunt. Nam his decipit mundus, et multi religiosi, Carthusiani et alij cū ista aqua seipso occidūt, & uitam suam in breui terminant. De qua in de errorib⁹ medicorę abunde scripsimus, q̄ liber nō ibit in lucē, quia quotidie multa adiciō.

Moueri
omnia per
litem quō
sit.

R. Lullus

Rupescissa

44 AVREVS D. VOSCHII CON-

Arnoldus
de Villa
noua.

Johannes
Anglicus.

Nicolaus
Florentinus

Antonius
Guarinus

Error ex
inexperientia.

Albucasis
seruitor
liber er
roneus.

Arnoldus autē de Villa noua, etiam apposuit manum in hanc aquam, & Iohannes Anglicus uir multae experientiae in Rosa sua: & ferē cuncti medici recentiores in practicis & psalterijs suis ipsam aquam commendarunt, ut etiam Nicolaus Florentinus in febre quartana, & in alijs typice febrientibus, ipsa sit usus, licet salua pace uiri tanti, cum errore maximo. Nouissime Antonius Guarini aquam hanc in febre pestilentiali & eius praeservatione multis & infinitis laudibus extollit. De qua aqua nūc breuis sermo nobis erit. Lectitanti mihi libros illustriū medicorum, saepius offerūt se errores in dictis eorum propter inexperientiam, quia alijs fidem praestiterunt, ponentes & scribentes quae nunquam in praxim deduxerunt. Hunc errorem uitare uolens illustrissimus princeps Arabum Auicenna, cuncta necessaria & quae ad medicinae artem spectant, curiosissime perlustrauit: adeo ut nihil intentatum relinqueret, etiam usque ad indurationem plumbi pro syringa uirgē, ut capite de rememoratione rerū facientium mingere. Nemo igitur hunc tantum principē, ad utilitatē generis humani natū, carpere audeat: qui cum copiam uirorū doctorum possideret studio & sumptibus non pepercit, uir desideriorum & cupidus artis, omnia laboriosissime peragravit. Alij uero qui simplici uerbo crediderunt, multa scripserunt: confisiq; de fidelitate eorū qui ea narrauerunt, seipos & posteros deceperunt. His erroribus deceptus est Albucasis, qui librum Seruitoris composuit cum totus ille primus liber sit erroneus ac mendosus. Et cuncti medici recentiores & Auicennae expositores, hunc uenerantur & colunt sicut uē-

TRA PESTEM LIBELLVS. 45

ridicūm, quare cæcum ductorem imitantur. Dormitavit in hoc & Ebemesue, de distillatione olei benedicti. Ingenium enim nec modum leuigandi oleum tradidit, quare de eius insufficiētia & eius ignorantia culpatur. Simpliciter enim ponere oleum cū regulis sine alio ingenio, ex libra una uix uncias iiii. rehabebis. Nostri autem medici ignorantes cū aromatarijs modum, comparant sibi hoc oleum, cuius uirtus tanta est, ut si unciam unam uel dimidiam posueris ad libram olei crudi, odorem referuabit olei benedicti: & sic decipitur non medicus, sed æger. Antonius autem Guarini erroribus multis capitur in sua practica de hac aqua. Primo, q̄ in quodam uase terreo uitreato res tales fermentare nititur. Secundo, q̄ nullum lutum tantæ erit firmitatis, ut hanc aquam sub fimo conseruare possit, cū sit ueluti spiritus, porosa omnia pertransiens. Tercio, sublimatio qualiscunq̄ fiat siue per siccum, siue per humidum, uirtus bezearticarum semper remanet in fundo, & præcipue si (ut ipse iubet) à balneo distilletur. Deprehenditur & error eius in hoc, q̄ dicit Aristotelem ad Alexandrum hūc modum distillandi instituisse. Nam liber ille non est Aristotelis, quod quidem probare, præsentis non est speculationis. Nec modus ille ibidem positus, est per modū separationis elementorum, ut quidam scioli æstimant, aduersaturq̄ philosophiæ: sed est per modū depurationis & defæcationis rerū, hic non ad propositum. Omnis enim opinio ipsius Antonij, uana est & erroribus plena, licet bonus uir in hoc multū laboreret. Secuti sunt nonnulli medici principum minus docti, hunc Antonium in pestilentia superiori

Erros
Mesue
manife
statur.

Erros An
tonij
Suis
rmi.

liber
Aristotelis

46 AVREVS D. VOSCHII CON-

ante x. uel xi. annos, & inuenerunt se cum suo prece-
ptore Antonio delusos. Error iste unde ortum ha-
beat, libet commemorare. Operationes istorum
q̄ se exercitant in his distillationibus, sunt diuersæ:
& modica alteratio facta in ope, magnam causat
alterationem in rebus. Isti nonnunquam segregāt
à plantis uirtutes plantarum, adeo ut uirtutem di-
persam in multis, restringant in modicam & par-
uam substantiam: quod quidem Mesue dixit alchi-
mistarum esse. Tu, inquit Mesue, aggredere alchi-
mistas, & agitare cum illis. Ista quidem operatio
quantum conducatur medicinæ, nemo compos men-
tis ambigit. Et certe opinor opinione propinqua
ueritati, quòd parens noster Hippocrates, cūctiq̄
alij hoc usi sint ingenio in suis secretis. Nam uidi
mirabiles curas & operationes, quæ etiam in mo-
mento erigunt hominem de morte ad uitam. Hoc
modo caput & caudam amputant à serpente, & ite-
rum iungunt corpori suo. De quo infra modicum
de tyriaca pauperum dicam. Absit autem à me, ut
hæc talia detegam, quia maledictus fierem in reue-
latione tanti secreti. Quia sacra sacris adhibenda
sunt, ut inquit Hippocrates in de lege. Isti etiam ta-
les inquisitores & distillatores, licet aliqua utilia
ex his inueniunt, inconstātia tamen eorum eos de-
cipit: ut cum maiora & utiliora indagari fuerunt,
utrunq̄ amittant. Iudicium etiam excelsi & omni-
potentis est, ista propter improbos ignorari. Medi-
ci autem in his distillationibus inexercitati, uiden-
tes tantas operationes, nituntur modo quo possunt
eos sequi, species aromaticas imponunt ad hanc
aquam, macerantes & putrefaciētes ea, demum

*Cum multa
ignorētur*

distillantes & reiterantes, & sic ex bezearticiis con-
flant toxica & uenenosa. & ubi intendunt facere ty-
riacam & medicinam salutarem, faciunt medici-
nam mortis. Nam aqua ista quam uitæ appellant,
mortis est aqua, cum sit contraria naturæ huma-
næ. Non enim est nutritiuum corporum aut spiri-
tuum nostrorum, propter duo: Primo, quia res sim-
plicissima igneæ naturæ. corpus enim simplex non
conuertitur ad formam sanguineam recipiendam,
neq; ad formam mēbri humani, nisi cōponatur, ij-
fen primi. Aqua autem ista est igneæ naturæ, quia
eius actio est actio momentanea, sicut actio flāmę.
quare actio huius aquæ, est incidere, subtiliare &
desiccare: & si continuatur, adurit, destruit & inci-
nerat: nec expanditur ad lōginqua, licet sit subtilissi-
ma: q̄a fortitudo eius prohibet quantitatē eius, ut
expandi nequeat, nisi adiungatur alijs. Et quia sub-
tilis eius actio diu nō permanet, quare inspissatiōe
& ingrossatione eget alicuius extranei, sicut dixit
Galenus de balsamo in multis locis, & Auicēna de
cura uniuersali ægritu. ca. Laudes autem & uirtutes
& operationes eius describuntur à me in lib. de erro-
ribus medic. & in lib. de magica naturali. Simples
autem huic aquę uim & uirtutem tribuunt magnā
in peste, credētes ipsam non corrumpi, sed à corru-
ptione præseruari. Eius autē permanentia non est
ex parte aquæ, sed ex parte naturæ igneæ: & cum
sit defæcatum ab omni aqueitate & terreatate ele-
mentari, permutatur tamen & exhalat uirtus eius
igneæ, & fit aqua pura, sicut sæpius probauimus, &
multi mecū id expti sunt. Nam si imbibit̄ eo puluis
& citat fulmina terrena, fit puluis apr⁹ citius inflans

probat̄
aqua uite
constans
eius uite

48 AVREVS D. VOSCHII CON-

mari: & si permanet ad tēpus puluis sic imbibitus, efficitur omnino inhabilis inflammationi. Et quia aqua ista est igneæ naturæ, non cōuenit in febre pestilentiali, in quorum spiritualibus inflammantur humores & spiritus: quare anhelant aerem frigidū cum summa auiditate, sicut ceruus fatigatus aquā. Et si qui uolunt aliquos per hanc aquam fuisse curatos, refer id potius ad miraculum & monstrositatem, quā ad artis ingenium. Si autem multi curati sunt per hanc, scias q̄ bezearticarum est uirtus, ingeniose extracta per hanc aquam, & cum ingeniosa separatione aquæ ab his, ut supra dictum est: quod quidem non peruenit ad artificem ceruicis duræ.

Cap. IX. Et est digressio, An aurum potabile conducat in hac febre.

BReuitas temporis nos stimulat optime princeps, ut dubiū paruum moueamus de ipso auro potabili, cum & ipse Antonius mentionē de eo fecerit, & ipsum commendet ex ore alterius, sicut ipse scribit. Habui, inquit, à duobus alchimi-
stis fide dignis, q̄ ipsum indubie facere sciunt sine salis armeniæ seu alterius corrosiui, siue uenenosi admixtione, imò q̄ cum quinta essentia aquæ uitæ ipsum sicut ceram fluere faciunt. Quod si fieri potest, cum hac aqua (ut supra dictum est) aurum iungendo potabile, nihil dici potest supra. Hæc sunt uerba Antonij. Res ipsa de qua nunc loquimur, longa eget inquisitione & perscrutatione, nec sic ex abrupto poterit paucis uerbis promulgari. De qua abunde dixi in libr. de erroribus medic, de

TRA PESTEM LIBELLVS. 49

auri affinatione per cementum, per aquas, per ammonium: & quæ sit potior præparatio, & an eius calcinatio conducatur. De quo Auicenna quinto canonis in confectio de hyacintho. In quo docet calcinare aurum per litargyrium, & argentum per odorem stanni. Licet Auerrois stimulus medicorum, & adhuc podagricus in medicina, quinto suo Colligeth, aurum calcinatum uenenum esse dicat. Cuius solutio ita facilis est, sicut solutio glaciei apud ignem, nec prorogat tempus nunc ad ista uagari. Sūt enim secreta huiusmodi solis principibus & magnatibus manifestanda, nec sic passim in manus rudium & agrestium proijcienda, iuxta dictum saluatoris nostri: Nolite, inquit, margaritas proijcere ante porcos. Nec est aliquis (ut pace multorum scripserim) inter centum millia hominum, qui auri naturam debite cognoscat, nec sapere debent. Licet auari id incubant ad instar formicarum id custodientium, cum tamē ignorent uirtutē eius. De quo Plinius. Quare non ab re Rasis medicinæ iubar, de cauterio auri sic loquitur de chirurgicis: Vr plurimum, inquit, qui hanc exercent artem, sunt idiotæ, rustici & restauratores. Quasi diceret, ignorant naturam auri, quàm paruo tempore durat eius ignitio, & quàm difficulter cognoscitur propter colorem, nisi edoctus fuerit. Quo etiam errore capitur ipse Aristoteles III. libro meteo. de generatione metallorum. Aurum, inquit, solum non ignitur, cum inter omnia metalla mundi, magis completa est eius ignitio. Medici autem in ministratioe auri semper & semper errant, cum ex artis ingenio nihil agant in his, sed credita ab alijs suscipiunt, credentes au-

Carpitur
Auerrois.

Matt. 7.

Auri vis
quanta.

Laus Rasis.

Error Aristoteles.

D

Aurum fo-
liatum lo-
gius a na-
tura auri
recessisse
cōtendit.

50 AVREVS D. VOSCHII CON-
rum foliatum abunde subtiliatum esse in trageis &
confectionibus. Nec aduertunt quomodo perdidit
uirtutem suam multoties per libri adaptationem.
Nam olibanum gariophylli, gummi dragant. gum-
mi arabicū, & nonnunquam bitumen piscium, &
alia quæ sunt adaptantia librum in quo foliatur au-
rum: hæc nonnunquam abstrahunt ab auro anati-
cam eius naturam & complexionem, ut eius com-
plexio omnino sit elongata à complexione auri, ut
ostendi potest per difficilem susceptionem argenti
uiui. Nam auri proprietates est, inter omnia mundi
metalla, adhærere & mergi in argento uiuo. Co-
gnoscitur enim res per proprietates, passionem, &
operationes & accidentia: quibus destructis, destru-
itur uera forma rei. Omnis autem nostra cognitio
incipit à sensu, primo posteriorum, & primo physi-
corum. Aurum enim non habens operationem au-
ri, non est aurum, sed imago auri. Citius enim attra-
hitur argētum uiuum ab auro, quàm ferrum à ma-
gnete: & hæc est auri & argenti uiui proprietates, qua
proprietate amissa, amittitur & operatio ei, & per
consequēs forma, nisi æquiuoce dicatur. Sed ad An-
tonium Guarini. Si solutio auri fieret per aquam
uitæ, siue per quintam essentiam, manente quinta
essentia cum auro, quæso ubi anatica natura auri
permanet. Omne extremum, uidetur dicere exces-
sum, & per consequens distemperantiam: sed quin-
ta essentia est huiusmodi, igitur &c. Item, omne in-
tensum opponitur naturæ: uinum autem hoc siue
quinta essentia, naturam habet igneā: ubi igitur equa-
litas, quam in auro querimus: nec soluit aurum in ipsa
quinta essentia, etiam si millesies distillaretur, nisi

TRA PESTEM LIBELLVS. SI

cum appositione alicuius rei extraneae, quod est contra opinionem Antonij. De auro autem potabili, quae solutio si facta sit absque alteratione complexionis, scilicet anaticae naturae auri, quod quidem est difficile indocto homini, quantumcumque laboret, esset medicina peculiaris cum modica additione in peste: nec solum in peste, uerum in omnimorbo elongato à temperamento. Et est medicina regum, & non pauperum. De quo suo loco dicemus. Et teneas hoc aurum sic solutum pro capite tyri, quod iungimus caudae & corpori suo.

Aurum
solutum.

CAP. X. de praeservatione uirginum, & de quodam dubio, Cur puellae & nubiles primo ut plurimum inficiantur.

Virgines, puellae aetate nubiles, ut plurimum sunt in maiori periculo: quarum prima causa est, complexio earum calida & humida, quae prona est putrefactioni. Secunda causa est, oppilatio menstruorum & restrictio. Omne enim oppilatum & non bene euentatum, necesse est putrefieri. Adiutorium praestant ad hoc ingluuies & inordinatus appetitus horum quae obstruunt, ut sunt placentae ex farina, fructus, lac, similia cum butyro sumpta. omnia haec mesaraicas & menses obstruunt. Quaecumque enim sunt calida & humida, uel secundum regionem uel locum, nisi patiantur transpirationem simul et refrigerationem, necesse est putrefieri. Secundum oppilationes denique pororum et obstructions humorum, et febriunt

§2 AVREVS D. VOSCHII CON-
animalia, & eā quæ ex putredine est febrem patium-
tur. primo de febribus. Peccant ob id Saxones, qui
febricitates in æstuarijs locant, & morbum saluta-
rem & bonæ terminationis, cum periculo commu-
tant. Tertia causa est, motus & labor in puellis ser-
vientibus. Nam motus uehementes, uel balneum,
uel æstiuus calor, in febrem inflammant. Quarta
causa est, pedum & inferiorum infrigidatio, præci-
pue tempore fluxus menstruorum: quare incune-
antur in his superfluitates, quæ sunt semina morbi.

Cura me-
dica virgi-
num.

Proverbi-
um.

De his autem & deo dicatis, talis sit cura & præ-
seruatio: Sint sollicitæ præcipue ante octo dies pur-
gatiōis, ut custodiant se à cunctis oppilantibus, à la-
cte, caseo, butyro, & à tortis, cum farina & ouis aut
melle confectis: à simila calida, & pane calido uiscō-
so. Non patiantur frigus tempore purgationis, nec
incedant nudis pedibus, nec ingrediantur tunc a-
quam frigidam: utantur mediocriter calidis aper-
tiuis, & sumant aliquæ earum betonicam & aristo-
logiam rotundam, & semen leuistici. Et aliquæ plus
iuuantur aromaticis, quare conceduntur eis. Sum-
mo studio sint sollicitæ uirgines, puellæ, mulieres,
uiduæ, & omnes quæ fluxu illo laborant, ut hunc
prouocent. Nam si fluxus ille debite expurgatur,
potissima est medicina. Ego in eius prouocatione
tempore pestilentiaë semper operam dedi, & omnes
aut certe maior pars mansit in uita. Quapropter
etiam in hoc morbo, nisi alia impedierint, iubeas
semper fieri phlebotomiam saphenarum alicuius
pedis. Nam si fluxus ille impeditur, exponuntur peri-
culis, & in antiquam Marchiam proficiscuntur. Ca-
ueat tales sumere cōfectiones cōmunes bezearticas

TRA PESTEM LIBELLVS. 53

ex bolo aut terra sigillata, propter rationes dictas. Sed de ista medicina prouocatiua sumat, aut ex simili aliquid, quæ prouocando mēstrua, etiam à peste præseruat. Cuius hæc est compositio:

Recipe cinamomi electi unciam dimidiam pro-
ditiorib⁹, seminis leuistici drachmas tres, foliorum ^{prouocati}
betonicæ, rutæ, hypericonis, pulegij, melissæ, satu- ^{uum men-}
reia, ana drachmam unam: absinthij, gentianæ, bac- ^{struozum.}
carū lauri, ana drachmam dimidiam, fiat puluis al-
cohol. Detur sine zaccaro cum aliquo brodie ap-
propriato successiue per aliquot dies ante purga-
tionem.

Nec me carpant scioli cum ultramarinis suis, qui
alia dispensare nequeunt nisi preciosa, pro eo quòd
posuerim unciam dimidiam cinamomi pro ditio-
ribus, cum princeps Galenus, Memiri tract. V. de
dentifrigijs circa finem dicit: Si autem pro rege con-
struxeris, cinamomi drachmam unam. lege eun-
dem. O uiri omni laude digni, qui nec pauperes op-
primere uoluerunt salario, curas tamē salutare nō
dimiserunt. Adde quòd & ego nec de cinamomo
aut de pipere longo omni cura & diligentia à me
facta, quicquam in Saxonia inuenire potui, quod
non esset putridum, marcidum, aut tabefactum. Vi-
deant de hoc alij. ego instituta mea obseruabo in *Nota.*
campestribus & his quæ sunt nostri orbis. Et tan-
tum de puellis.

CAP. XI. de præseruatione præ-
gnantium & puerorum.

PRægnans mulier maiori ingenio & cura ob-
seruanda est, ne hinc inde discurrat. Cum in præ-

54 AVREVS D. VOSCHII CON-

Cōpositio

gnantibus maxima putredo colligat, detur eis aliquando de cassi. fistula cum aliquo brodio pulli, & sumat de mane modicum de pane tosto cum uino, aliquando cum aceto. Et deferat corallum & nucleos dactylorum in collo, & utatur his confectio- nibus, si sit de ditioribus. Confectio, quam ordina- ui pro una pręgnante ante annos xxv. quę adhuc hodie uiuit. Recipe cinamomi electi unciam dimi- diã, naxis muscatę, radicum tormentillę, boli arme- ni ana drachmas duas, zedoarię, deronici roma- ni, masticis, macis, aristolog. rotun. ana drachmam unam, fo. menthę, coriand. pręparati, anisi, carui, corall. sand. rubr. florum boraginis, buglossę, ana drachmam dimidiam, rad. end. cicoreę, taraxaco- nis, fo. pilosellę, rad. pipinellę, radic. pręmorfę, ana scrupulos duos, ossiũ de corde cerui, margarita- rum perforatarum, fragmentorum sapphiri, grana- ti ana scrupulum unum, xyloaloes electi scrupulos duos, croci scrupulum unum, conseruę rosarum an- tiquarum unciam unam, zaccari albi, mellis despu- ma. ana quantum sufficit, succi scabios. acerof. ana unciam unam. misce, fiat electuarium.

Aliud electuarium pro pręgnantibus in tabulis. Recipe pul. electuarij liberantis, diamargaritonis ana drachmas duas, pul. latitię Ga. drachmã unã, deronici romani, se. acerofę, lignialoes, serici crudi & combusti, margaritarum, smaragdorum, sapphi- rorum ana drachmam unam, ossiũ de corde cerui drachmam unam & dimidiam, boli armeni, cro- ci orientalis ana drachmam dimidiam, conseruę cytoneorum, conseruę rosarum rubrarum, melissę ana drachmas duas, cōseruę citri, conseruę buglos.

TRA PESTEM LIBELLVS. 55

ana drachmas tres, zaccari rosati, zaccari candi, panis zaccari albi, ana uncias quatuor. fiat electuariū in tabulis cum aqua rosata, & deauretur.

De uermibus puerorum.

Scias q̄ omnes infecti cū uermibus, positi sunt in magno discrimine: quare de melioribus est, uti præuisione. Dabis autem hunc puluerem contra uermes puerorum, & detur ad minus per quindenam. Recipe cornu cerui usti, semi. absinthij, sc. zedoarie, nucleorum persici uel loco ipsius amygd. amararū, ana uncia dimidia, sem. zedoariae maceretur in aceto, post desiccet, & fiat de omnibus pul. Emplastrū contra uermes. Recip. succi absin. menthæ crispæ, fellis tauri, ana uncias duas, farinae lupinorū unciam dimidiam myrrhæ, fol. persici abrotani puluerizatorū ana drachmas duas. misce, addēdo si opus est* fellis tauri & farinae lupinorum. fiat emplastrum supra uentrem per noctem. Et inunge anum cum butyro & zac. Et nō fac enemata pueris ex rebus amaris, ne uermes ascendant, & pereat puer. Sed melius esset facere enema ex modico lacte tribus uncijs lactis, cum uncia dimidia zacc. ut uermes trahantur ad inferiora uentris.

Compositio pulueris contra uermes.

Item si pueri plus solito inflammantur, fac epithima eis supra cor & pulsus manū. Recipe aquæ rosæ rub. fragrantis odoris uncias quatuor, aquæ uio laceæ uncias tres, endiuig, nenufaris ana uncia unā, aceti uini unciam dimidiam, camphoræ grana ij. fiat epithima.

Epithima.

Item tempore calido & æstate det̄ pueris, etiam pregnantibus pauperibus, de herba acetosa buccellā ex aceto maceratā. Itē idē fiat cū herba scabiosa.

Item tempore frigido da caricam unā cum iuglande & puluere rutæ & modico sale conspersam. Item pueris & prægnantibus pauperculis potest dari aqua acetosæ aut scabiosæ cum uino modico in hyeme: in æstate, cum tribus guttis aceti & pane tosto.

Cap. XII. De remedijs in generali,
iuxta opinionem Doctorum.

Quia libri doctorum ita abundant in receptis, ut etiam uacillare faciant exercitatum: quare decreui aggregare meliora remedia doctorum de hac re scribentium, ut dogmata inde sumere uolentibus, labor inquisitionis absit. Fac ergo pie deus præceptorum horum aggregationem felicem, de thesauris largitatis tuæ cuncta felicitans.

Electua-
riū liberan-
tis descri-
ptio.

Electuarium preciosum & cordiale, præseruans in peste, & est liberantis. Aliqui autem huic addunt, aliqui minuunt, prout cuique cordi est. Recipe radicū tormentillæ, seminis acetosæ, seminis endiuixæ, seminis citri, coriādri præparati ana drach. tres, margaritarum perforatarum, coralli albi, & rub. carabe, limaturæ eboris, spodiij, ossiū de corde cerui infusorum in aqua rosata, ana drachmam dimidiam, ben alb. & rub. deronici romani, cardamomi, maccis, ligni aloes, cinamomi electi, croci, zedoariæ, xylocass. ana scrupulum unum, smaragd. hyacinthor., granatorum, serici crudi minutim incisi, ana scrupulum dimidium, camphoræ, gra. viij. ambre, musci ana gra. iij. omnium sandal. ana drachmam unam, boli armeni, terræ sigillatæ ana drachmas tres, auri puri, argenti meri ana scrupulum dimidium, conser

TRA PESTEM LIBELLVS. 57

ue rosarum rubrarum, bugloss. nenufaris ana un-
ciam dimidiam, zaccari rosati, zaccari candi, penid.
ana unciam unam, zaccari tabarzed uncias xxv.
aquæ rosatæ & bugloss. quātum sufficit ad incor-
porandum. fiat electuarium, incorporetur.

Et aliqui addūt istis hæc, s. granoræ iuniperi dra-
chmam unam, baccarū lauri, uincetoxici, gentianæ,
enulæ, diptami, pipinellæ, dragunteæ, aristologiae
utriusq, morsus gallinæ, hypericonis, scabios. herbæ
tunicæ ana drachmam dimidiam, quatuor seminū
frigidorum maiorum & minorum ana drachmā
unam. Sed ego nequaquā imponerem semina ista fri-
gida in hac nostra regione, nisi esset tempore cau-
matis, & complexio multum calida, & febris mul-
tum æstuans. Mithridati tyriacæ electæ ana un-
ciam unam & dimidiam, aceti uncias duas & dimi-
diam, & fiat confectio in forma opiatae. Et scito q
primum supra positum, uenditur in apothecis, &
dicitur, liberantis in tabulis. Hoc autem in forma
opiatae cum tyriaca & radicibus & alijs bezearti-
cis, etiam dicitur liberantis, & est maioris effica-
ciæ, licet sapor non sit adeo acceptus. Et aliqui ad-
huc addūt alia ex speciebus compositis, puta diam-
bra, diacameron, sed non sunt necessaria, si tu con-
sideras ingredientia.

Puluis Bartholomæi de Montagnana, p̄seruans
à peste adeo, q̄ nunquā uidit aliquē mori qui usus
est eo. Recipe cinamomi electi unciam dimidiam,
radices diptami, gentianæ, tormentillæ ana dra-
chmas duas & dimidiam, seminis citri, acetos. ana
drachmas duas, omnium sandalorum, seminis ozi-
mi ana drachmam unam & dimidiam, margarita-

Efficacissi-
mus Bar-
tholomei
Montagna-
ne puluis
contra pe-
stem.

D 5

58 AVREVS D. VOSCHII CON-
rum, sapphirorum, ossiū de corde cerui, ana drack.
unā, boli armeni unciā unam, fiat pul. Si electuariū
facere uolueris, Recip. huius pul. unc. unā & dimi.
zac. lib. unā. dissoluat zacc. in aqua scabiosæ, & post
comestionem potet modicum aquæ acetosæ. Scias
q̄ pul. iste multū præseruat, facta prius mundificati-
one corporis. hoc enim præsupponitur in omnib⁹.
Et tu utere si libet, ego non utor, nec mihi deum fa-
cere uolo ex homine.

Alius pul-
uis.

Electuarium contra pestem secundū dñm Bene-
dictum de Nursia, physicum illustrem, & ponitur in
lumine apothecariorū. Recipe boli arme. diptami
alb. myrrhæ, pipinellæ zedoariæ, ana unciā unā,
tyriacæ Andromachi distemperatæ cum aqua uite
optimi uini, & distillatæ in balneo Mariæ unciā
dimidiā, croci scrupulum unum, camphoræ, mar-
garitarum non perforatarum, smaragdi, ana dra-
chmas tres, tormentillæ, sigilli marini (forte intelli-
git, deronici romani) ana uncias duas, seminis citri
unciā unam & dimidiā, omnia puluerizētur et
incorporentur cum syrupo de acerositate citri, &
ex eis fiat electuarium, de quo detur unciā dimidiā
cum aqua melissæ ieiuno stomacho. Tollit fœtorē
pestilentis, & extinguit omne uenenum in corde &
toto corpore. Et tantum de præseruatiuis doctorū
illustrium dicta sint.

Cap. XIII. De præseruatiuis magis in spe-
ciali, & de quibusdam regulis necessarijs.

PRima regula: Corpora Germanorum in ma-
xima humiditate bene degunt, & præseruant
humidis, Conseruatur em̄ quodlibet in loco

TRA PESTEM LIBELLVS. 59

fibi connaturali, & nutritur eiusdem complexiōis
 cibis, quibus per generationem constituitur. Et re-
 gio nostra est frigida & humida, quare phlegmatis
 est generatiua et sanguinis. nec sic cholera molestat
 nos, quēadmodum Italos, Gallos, aut alias gentes.
 Nec melancholia multiplicatur in corporibus no-
 stris, nisi quis Italicatus, uiuere uoluerit more eorū:
 aut cibo grosso & malo, ieiunijs & uigilijs se mace-
 rauerit, sicut religiosi, in his enim melancholia mul-
 tiplicatur. Secundum communem cursum autem
 paucos inuenies melācholicos in Germania respe-
 ctu Italiae. Errant ob id medici uehemēter, qui mo-
 re pecudum sequuntur Italos, non solum in altera-
 tiuis, uerum & in laxatiuis: euacuantesq; humorem
 non euacuandum, exponunt ægrum perditioni &
 morti. Nihil enim ita repetitur ab optimo Hippo-
 crate, sicut illa: Si qualia oportet purgari, purgent:
 & conferunt, & bene ferunt: contraria uero male,
 & contraria importunè. Lege & uolue oēs libros
 Hippocratis bina uice, uix aliquid ab eo repetitur.
 hic aphorismus quinges, ne desiliret medico à men-
 te. Et mente tene, quod omnes sic practicātes, nun-
 quam prosperantur in curis eorum, nisi aliquando
 casualiter. Quare Hippocrates bene dixit: Dandū
 est aliquid regioni, & tempori, & ætati. Sed de al-
 teratiuis & præseruatiuis nobis sermo erat, à quo
 abcessimus. Quia corpora nostra humiditate plus
 participant, non ponat medicus practicans multū
 de bolo aut terra sigillata, præcipue in hac pestilen-
 tia & tempore hyemali aut complexione frigida:
 qm̄ uehementer errat, si secus fecerit. Et ratio est,
 quia hæc sicca & frigida multiplicata in corporibus

Tempera-
 mentum
 Germano-
 rum respe-
 ctu Italo-
 rum

60 AVREVS D. VOSCHII CON.

Prohibet
vſus boli
in corpori-
bus Ger-
manorum

naturaliter humidis, necesse est primo incarcerent
humiditates & ingrossent, & oppilationes generent:
oppilatio autem fortis facta putredinem, putredo
uero pestilentiam: quia est antecedens eius causa.
Sed instaret sophista. Quia corpora Germanorum
sunt humida, igitur plus desiccanda: contraria enim
contrarijs curantur: ergo bolus & terra sigillata,
sunt ex medicinis magis appropriatis. Non ualet ar-
gumentum. Tu scis sophista tritum aphorismum
Damasceni: Oportet medicinam fieri ad similitudi-
nem operantis naturæ, & non secundum quod ui-
deatur iuuamētum absq; ratione. Siccum enim mē-
brum, sicciori medicina consolidandum est: humi-
dum uero e contra, ut Galenus de ingenio in multis
locis. Et scis iter, q̄ complexio aliqua alicubi gēti-
um congrua existit, secūdm cōparationē alicuius
climatis & alicuius aeris. Corpus nanque Indi cum
secundum complexionem Sclauī quale fiet, aut in-
firmabitur aut morietur, & e contra, prima sen pri-
mi. Et scis q̄ qui terras inhabitant septentrionales,
humidiores sunt: & qui artes exercent aqueas, ibidē
ut supra. Sed dic mihi, quid prodest aut quid impor-
tat drachma una boli, commixta cū libra una phle-
gmatis? An ne desiccabit illud successu temporis?
Sed quid uncia faceret in lib. humidis? Dicis q̄ præ-
seruat à putredine: quoniam frigidus & siccus est, non
putrescere. Erras sophista, & es sicut puer à natiui-
tate, nesciens mundi latitudinem ultra domū exten-
di, aut ultra q̄ oculus cōspicere possit. Putredinem
nunq̄ amouebis in corporibus Germanorum hoc
ingenio, imò putredinē generas hac tua phantasia,
propter rationes superius allegatas, quia incarce-

ras humorem. Quare successu temporis malignat humor, & incuneatur in aliqua particula corporis debilioris: & sic est causa generationis anthracis, aut alterius maligni apostematis.

Secunda regula: Ne corpora Germanorū cāphora multa in frigidentur, licet iuxta cōsiliū Haly iij. techni, id commēdetur plurimum. Magna enim est distātia inter corpora nostra & Græcorum.

Tertia regula: Ne crocū aut myrrhā multiplice-
mus in præseruatiuis, propter rationes superius dictas in pillulis, sed sumatur de croco in parua quantitate, non in magna, sicut ille homicida fieri iussit cum ouo, de quo infra dicemus, si tēpus permittit. Nam ribaldi tales componentes receptas, deberēt infinitis tormentis diutius torqueri, ut pœna unius multos auerteret.

De croco

Auscultas
diligētius

Quarta: Non imponat medicus rraulis hęc infri-
gidātia quatuor semina maiora & huiusmodi. Scis quid cum frigiditate sua limositaris pariāt. Et si q̄s
sophistarum oppositū dixerit, recordetur aliquando se cum Germanis esse, & non cum Arabibus.

Quinta regula: Non multiplicet medicus zacca-
rum aut cōseruas, præcipuè tēpore æstatis. Scias in super q̄ confectio illa superius posita, liberantis in tabulis, sine alijs bezearticis parū prodest. Longe melior est confectio illa in forma opiata. Sed lasciuia medicorum cupiens complacere ægrotantibus, infinitos perdidit.

Sexta: Attendat medicus q̄ semper iuxta cōple-
xionem sumentis, alterandæ sunt receptæ. Aliquis enim humidum naturaliter habet stomachum, cui singularis medicina conduceret, & nō uniuersalis.

62 AVREVS D. VOSCHII CON:

Phlegma
ticis quale
remedium
dandum.

Trages
bons.

Ad lippi-
entes ocu-
los reme-
dium.

uerbi gratia: Sit homo phlegmaticæ habitudinis, sollicitus circa studium, de facili à grossis cibarijs læditur: & cum hoc hepar habet debile, molle & infri gidatum: cuius color ob id plumbeus est, & eructationes patitur, cui ordinarem hoc præseruatium. Recipe trocisci diarodonis drachmas duas, trocisci de reubarbaro drachmam unam, trocisci de absinthio drachmam dimidiam, radicum tormentilæ, radicum diptami, zedoariæ, baccarum lauri, seminis anisi, carui, coriandri ana drachmam dimidiam, spicæ celticæ, radicum enulæ, meu, plu, catariaci, sandaloræ rub. corticum citri ana scrupulū unum cum triplo zaccari. fiat tragea. Scis nanque Damascenum dicentem: Ad nimiam humiditatem stomachi, subtilem puluerem damus. Sit alius cū multo sensu capitis sapius incurrens sodam ex parte indigestionis, ob id lippientes habet oculos. Cui subueniendum esset tali remedio. Recipe specierum pulueris diambrae drachmā unam, pulueris aromatici rosati descriptione Gabrielis drachmam unā & dimidiam, & iuxta diuitias adde pliris & alia. Pro pauperculo autē seminis maratri unciā dimidiā, eufrasia drachmas duas & dimidiā, foliorum betonicae, granorum iuniperi, baccarū lauri, ana drachmā unam, radicum diptami, pipinellæ, radicum pæoniae, ana drachmam dimidiam, coriandri præparati, catariaci, carabe, spicæ romanæ, radicū enulæ, zedoariæ ana scrupulum unum, syrupi succi acetosæ drachmam dimidiam, aut tyriacæ diatefferon. drachmas duas cum melle despumato. fiat Electuariū. Et ita medicus ordinet receptas iuxta dispositiones patientum, & non una forma calcei omnes calcet.

Varie etiam oportet uti pharmacis, assuefacta em̄ tempore procedente accipientis natura, contemnitur pharmaci uirtutē. Subalterare igitur oportet pharmaca, Galenus V, sanatiuæ diætæ.

CAP. XIII. de medicinis laxatiuis & præseruatiuis, & de remediis pauperum.

Germani his dapibus mensas onerant: Feris, capreolis, leporinis, caponibus, perdibus, coturnicibus, porcinis assis, & domesticis multis. pocula ponunt quàm plurima. in eorum conuiujs nulla indigentia. Saxones replentur etiam larido crudo, caulibus capitatis, allecis crudis, anguillis fumigatis. Nec poculis parcunt, quin fecundi calices subsequuntur. Oro, dic mihi medice, quæ cholera his innascitur. Sed postquam quies epulis, mensæq; remotæ, Crateras magnos statuunt, & uina coronant. Quæ dementia illorum, qui toto tempore uitæ suæ insistant purgatiõibus cholerae, in his dantes uel Electuarium de sebesten, uel Electuariũ de succo rosarum, Confectiõem de manna, reubarbarum, mirobolanos infusos: nec solum in febribus, uerum etiam in morbo illo Herculeo carbunculorum Franciæ, ubi etiam elleborus uterque, coloquintida, & his acutiora, uix morbum aut materiam morbi commouent. Considerent antiquorum practicas & instrumenta fortia & appropriata, & quàm paruam habent convenientiam cum his Italicis curis. Italia enim laborat febribus, tertiana, pura, & quartana, & fluxu sanguinis.

Saxonũ
cibus.

Vergilius

64 AVREVS D. VOSCHII CON-
nis. Germania autem quotidiana, & tertiana no-
tha, & quartana notha, & febribus erraticis pluri-
mum laborat. In quo errant & medici, credētes no-
thā eē nomē adiectiuū, cū sit dictio Græca q̄ aspirat.
Vñ nothā cholera dicimus, nothā febrē, tertianam
nothā & quartanā: hoc est, adulterinā & non uerā.
Nam cholera notha exponitur à medicis, id est, fa-
mosa, quod falsum est. Nam cholera illa non est fa-
mosior quàm citrina. In quo errauit Gerardus Cre-
moneñ translator Auicennæ, & omnes eius sequa-
ces. Vnde pueri discimus, in carminibus pedum aliq̄
legitimi, aliq̄ nothi. Sed de medicis, qui in Germani-
cis morbis sequuntur Italos & sibi sapientiā adimūt,
qui sine ullo iudicio inuēta aliorum probant, & ab
his pecudum more ducuntur. His medicis missis,
dabis iuxta naturam complexionis, uel Electuarij
Indi unciam dimidiam, electuarij de succo rosarum
drachmam unam, misce, fiat bolus. Dabis cum bro-
dio appropriato.

Pro senioribus & debilibus, Recipe cassiæ extra-
ctæ drachmas sex, electuarij Indi drachmam unam
& dimidiā, uel sine electuario Indi, turbiçh gūmō-
si scrupulum unum, zinziberis, spicæ ana grana duo
cum brodio gallinæ, unciam unam & dimidiam p̄
pina in aurora. In melancholico autem, aut prurigi-
noso, recipe confectionis hamech secundæ descri-
ptionis drachmas quinç, aquæ lactis uncias duas,
misce, fiat haustus.

Nolo multiplicare receptas, quia in his inquiren-
dus est medicus bonus: qui iuxta naturas uniuscui-
usq̄ ordinare possit primo digestiua. Nam digesta
medicari, & nō mouere cruda nisi in principijs &c.

TRA PESTEM LIBELLVS. 65

cum totus iste liber non est sufficiens informare aliquem non medicum, quia omnia chartis depingere non ualemus: est tamen excitamentum & exercitatio medici studiosi. Nam ferrum ferro acuitur: & ueritas sæpius agitata, magis splendescit in lucem.

Ignoscant mihi studiosi medici. non enim eos prouoco, sed æmulos meos, qui maledicam linguam suam non cohibent. Esset autem bonum, ut illi uespero daretur de tyriaca diatesseron, quem mane purgare intenderemus circa drachmam unam & dimidiam, uel drachmas duas. Modus autem ille mihi plus conducere uidetur, quam administrare attractiua ex stercore columbino, sicut senex ille Auenzoar præcepit. Et ut uerbis utar Galeni X. libro de simplici medicina, Maximum dedecus est, hominem sapientem, comestorem stercoreum dici, aut sudoris & urinæ. Magnam quidem fieri oportet medicinarum penuriam, ut quis his utatur, ubi terra nostra Germanica tot tantarumq; rerum sit referta ornataq; ut uix parem aliquam inuenias. Et quia superius mentionem feci de quibusdam pillulis ordinandis in dispositione corporum Germanorum, sic ordinari facias pro debilioribus: Recipe massæ pillularum de hiera, drachmam unam, pillularum de mastice, drachmam dimidiam, agarici trociscati scrupulum unum, zinziberis, spicæ ana grana tria, cū aqua radicū enulæ. fiant pillulæ paruæ.

Pillulæ aliæ: Recipe aloë sucotrini scrupulos duos, pulueris hieræ simplicis, agarici trociscati ana scrupulum unum, myrrhæ scrupulum dimidium, croci grana quinque, zinziberis albi, salis gemmæ ana grana duo: pro principe, limaturæ auri grana quinque,

E

Ridetur
Auenzoar
ob medicum
nam ster-
coream.

Pillulæ a-
pte pro
germano-
rum corpori-
bus.

66 AVREVS D. VOSCHII CON-
 cum aqua acetosæ, fiant pillulæ parvæ, & deauren-
 tur pro principe. Sed nota quod pillulæ istæ, & pil-
 lulæ aefanginæ, & pillulæ lucis, parum mouent aut
 omnino nihil in ciuitate Brunsvicenf: imò aureæ
 cochiaæ datæ secundum dosim autorum, quantum-
 cunq; recentia & bene dispensata, nihil mouent, sic-
 ut expertus sum ante annos XII. uel XIII. Quare
 subalterare oportet pharmaca, & notandæ sunt in-
 habitatorum ægrotudines, & ad quas sint procliui-
 ores. Hoc igitur modo uariandus est ordo medici-
 narum, quæ omnia chartis depingere non uale-
 mus. Quare oportet medicum naturaliter esse in-
 geniosum, sicut recitat Galenus in multis locis. Si
 medicus X. millium librorum inspector fieret, ni-
 hil utilitatis in se haberet, nisi & synethicæ esset na-
 turæ. Et Damascenus in aphorismo. Ingenium, in-
 quit naturale medici adiuuat naturam & artem. De
 quibus Hippocrates in de lege: Primum quidem
 opus est natura, super omnia habeat hanc. hac enim
 contrà operante, uana sunt omnia. Et subdit: Am-
 plius autem, inducere laborem in tempore multo
 curando. Tempus autem corroborauit omnia. No-
 tent iuniores & sibi prudentes.

psal. 40. Sed quia propheta beatum dicit, qui intelligit su-
 per egenum & pauperem, nolo multiplicare rece-
 ptas pauperum, ne fraude aromatariorum oppri-
 mantur: sed ponam simplicia, quæ ipsis pauperi-
 bus conducunt. Primum est: Capiat de mane pau-
 per de puluere aristologiae rotundæ circa drachmā
 unam, si fortis est, uel scrupulos duos, uel scrupu-
 lum unum, pro pueris. bibat cum cereuisia calida.
 Eccle. 38. Et gratias referat domino deo, qui de terra creauit

pauperi
 remedia
 pestis tem-
 pore.

TRA PESTEM LIBELLVS. 67

medicinam, benedictus in secula. Nam ipsa radix purgat à præcordijs & à spiritualibus, resistit putredini sicut myrrha, nec quantitas eius inducit nocumenta sicut myrrha: nec, nisi mulier esset prægnas, noceret: quia prouocat fortiter menstrua. Quare pauperculæ tales sumant modicum de radice tormentillæ, mixto melle, & commisceant si possunt, & sumant hanc medicinam contra uentositates prægnantium. Recipe seminis carui unciam dimidiam, coriandri præparati, radicum tormentillæ, radicum enulæ ana drachmam unam, cum copia mellis despumati. Sumat prægnans mulier, & aliquando capiat panem tostum de mane cum uino: & si habet, amygdalas cum zaccaro aut melle. Pauperes alij non prægnantes, capiant de mane de puluere absinthij quântum uoluerint. Nam aperit oppilationes hepatis, stomachum à putredine seruat, & custodit hominem cum fortitudine à peste, & ab alijs liberat ægri tudinibus. Et si grossi rustici non abhorrent, caperent absinthium in puluere cum urina propria, & in perpetuum custodirentur. Pauperes etiam qui coguntur uisitare infirmos, teneant in ore radicem enulæ: quoniam est cordialis, & præseruat etiam ipsa radix sumpta. Sed prægnantes mulieres deferant in ore radicem tormentillæ, & odorant acetum & mentham, & panem tostum tintum aceto. Et tantum de pauperibus & de eorum præseruatiuis.

pro prægnantium ventositatibus.

absinthij

Nota de urina.

CAP. XV. de regimine ex parte

cibi & potus in hac pestilentia.

E 2

Vulgus imperitum non attendit regimen ex parte aeris, aut ex parte somni, aut uigiliarum, aut aliarum sex rerum non naturalium. Quare breuiter de regimine ex parte cibi & potus perstringamus. Ingluuias in hac pestilentia multum perniciofas, abſtinentia ſalutaris: quare animalia hoc anno gulofa, aut ſaginata nutrimento multo, periclitantur. Corporibus enim humidam carnem habentibus, famem adhibere conuenit. Fames enim corpora ſiccant, ſeptima particula aphorifmorum. Quare ſaluator noſter: Cauete, inquit, ne grauentur corda ueſtra crapula aut ebrietate. Rationabile ſit regimen illorum qui ſe præſeruare uolunt, ne crapula nimia ſuffocent calorem naturalem, aut abſtinentia indiſcreta inflamment corpus, & ægrotudines generent. Nobis tamen qui ſumus in frigida regione, & tempus hyemale aduenit, melius conducunt aſſata quàm elixa, & omnia degentia in montanis, & quæ in montibus paſcuntur bonis herbis: quare capreoli, & lepores hoc tempore conducunt. Animalia omnia incluſa & ſaginata, repudiantur. Optima eſt caro hœdina, pullo- rum, pipionum, & gallorum iuuenum nondum coeuntium, caponum & ſylueſtrium auium, perdicum, coturnicum, ſturnorum & aliarum auicularum paruularum. A cacochimis & pacochimis omnibus abſtineant, quare caro porcina in omnibus peſtilentijs repudiatur. In hac autem eſt lætale uenenum, non propter groſſum & humidum ſuperfluum nutrimentum eorum, ſed quia mortalitas eſt in porcis omnibus, tam in ſaginatibus, quàm in his qui in ſyluis aut glandibus educati ſunt. Licet enim glan-

Luce. 21.

Caro por-
cina cur
an peſte ſit
uitanda.

TRA PESTEM LIBELLVS. 69

des incarcerent materiam in stomacho & desiccet, & frigida & sicca sint complexionis, interiora tamen istorum animalium ita putrefacta uidi, ut digitis dissoluerentur omnia ad instar putredinis. In caeteris etiam animantibus omnia interiora, capita & extrema, dimittantur. Ab omnibus uolatilibus in aquis degentibus, abstinendum est tanquam a ueneno: ueluti est caro auarum, anserum, anatum. Omnia ista animalia, uel propter aquam, uel propter ingluuiem, infecta sunt. Abstinendum est a piscibus pinguibus grossis, & qui in lacubus degunt: Ab omnibus grossis, salsis & fumigatis, & quae sunt difficilis digestionis. Nam omnes aegritudines quae praecesserunt hanc pestilentiam ultra annum, erant per concomitantiam stomachi in hac Saxonica regione. Abstineant igitur ab his quae stomachum ledunt, aut quae cito corrumpuntur, sicut a lacte tanquam ab inimico, propter uelocem eius corruptionem. Quare septima fen quarti, de conseruatione dentiũ: Qui conseruare uoluerit dentes a putredine, abstineat a lacte, a pisciculis paruis, & a piscibus salsis. Religiosi autem & qui quotidie piscibus uescuntur, condiant cibaria sua cum seminibus, aniso, cymino, coriandro, zinzibere, pipere, cinamomo, mace, cardamomo, & carui mixta aceto. Et reuera semina praedicta refracta cum aceto, sine appositione aromatum, possunt rectificare omnem malitiam nutrimenti. Anni praesentis, qui est Millesimus quingentesimus sextus & septimus. Quare gelatinae hoc anno multum conducunt, cum decenti appositione mellis & aceri ad cibaria. Item almuria pro salsa, peculiaris est medicina; & sinapis cum semini-

Ad conser-
dum den-
tes.

70. AVREVS D. VOSCHII CON-
bus, coriandro, aniso & alijs. & raphanus. Licet o-
mnia * acrimonia sanguinem acuāt & corrumpāt,
usus tamen horum conuenienti modo in hac pe-
ste salubris. Et salsa de alijs, aut modica portio al-
lij sumpta mane & cum discretione, uires præstat,
aerem & aquam malam rectificat, iuxta uaticiniū:

Allij
sumptio
bona.

Hunc ignotarum non lædit potus aquarum,
Nec diuersorum mutatio facta locorum.

Sit autem allium non dispositum corruptiōi, quem
admodum hoc anno omnia nascētia ut plurimum
putrescunt, & fructus omnis corrumpitur, nec du-
rat. Et iuglandes hoc anno mucore marcescunt.
In fructibus autem manifesta est putredo, quare di-
mittantur, etiam si durare possent, propter humi-
dum eorum uelociter corruptibile. Item uini pota-
tores & qui uino delectantur, caueant à factitijs &
sophisticatis, quæ licet omni tempore noceant, tem-
pore autem pestilentix propter uelocem uini pene-
trationem perforant, & penetrare faciunt cibaria
indigesta, & mala operantur, quæ non sunt scriben-
da propter malignos. Lymphetur uinum hoc tem-
pore cum aqua extinctionis ferri, aut aqua mastice.
licet cuncti de peste scribentes, præcipiant regimen
frigidum & siccum, ego in hac peste præsentis an-
ni dico oppositum, quia hæc pestis potius requirit
regimen calidum & siccum, pro custodia saltem,
non tamen excessiue calidum, sed commensuratum
propter rationes nunc dictas. Nam ut supra retuli,
causam primitiuam esse dixi ex parte aquæ & ali-
menti: & causam antecedentem ostendi habere
quid limositatis & uiscositas colloforum humo-
rum, quæ non sunt infrigidanda, sed potius tempe-

Uina fa-
cticia vi-
tanda tē-
pore pe-
stis.

ratè calidis subtilianda, incidenda, & cum tempore abscindenda, quod quidem thesaurus est curæ illi, qui rectam uiam ingredi uoluerit. Amplius, pestilentia præsens ab alimento est prauo & corrupto. Si ex animalium consideres, quanta est uiscositas & lubricitas in gallinis dissectis: Si consideras hepata mollia, discolorata & magna, si saporem aduertis & coctionem, quàm modico tempore coctionis, caro dissoluitur ueluti res marcida & putrida: itidem contingit in porcina carne & alijs. Quare pestilentia ista chronicatur, & longo tempore permanet. Et licet cuncti in una contrata his alimentis uescantur, quidam tamen longo tempore præseruantur, tum ex parte bonitatis digestionis, tum ex parte aliorum cibariorum interpositorum, quare non multiplicatur in eis putredo tanta, tum ex parte cruditatis, quæ contraria est putredini. Itaque consumpta putredine tota, in hominibus pestilentia cessat: & iterum aucta putredine, propter alimenta mala reuiuiscit. Et sic aliquando pestis in aliquo loco cessat, & post tempus iterum reuiuiscit. Quapropter (ut superius dixi) his infrigidantibus & desiccantibus propter multitudinem materiæ nemo potest uti sine notabili nocumento: quia frigiditas non consumit, sed condensat: quare post longum tempus incautos perimit. Non enim possibile est, tantam materiam infrigidare aut desiccare sine notabili nocumento rei uitæ, quia frigida & sicca tabe senescimus. Posset quidem his infrigidantibus uti ad aliquod tempus, sicut opiatis, camphoratis, & terris desiccantibus. Diuturno autem tempore non posset, quoniam citius extinguitur.

72 AVREVS D. VOSCHII CON-
gueretur calor naturalis. Consulere autem debet
bonus medicus presentibus, ne occasionem mali
det futuris. De oppilanda sunt corpora nostra, non
oppilanda. Mundanda sunt ociosorum corpora,
non incarceranda est materia bolo, aut terra sigil-
lata, aut alijs: nec his frigidis uti possimus in regio-
ne hac nostra & tempore frigido, quemadmodum
& illi qui degunt sub torrida zona, & qui extraneo
calore & proprio quodammodo marasmantur, &
nix ossibus haerent. Modica siccitas, talia corpora ci-
to releuat: Germanorum autem corpora succo ple-
na, non releuat, nec nos, nec equi nostri Afros cur-
su superamus, q̄ aqua modica & buccella panis sus-
tentantur. Dandum profecto est aliquid regioni,
tempori, aetati & consuetudini. Et si aduersarius
instaret, non tantum infrigidandum aut desiccand-
um est, ut in tabem aut marasmm incidamus:
Commensuranda, inquit, est frigiditas & siccitas,
quoad usq̄ securi erimus, ne humiditas ducat in cor-
ruptionē. Istis sophistis in suis opinionibus perma-
nentibus, respondeo: An ignorant quomodo defi-
ciunt septentrionales modico cibo, & frigiditas ae-
ris corpora Germanorum roborando conden-
sat & cōstringit, ut sicciora sint beneficia uentris: ni-
si huberius parum potu humectent, praecipue apud
illos qui utuntur cereuisia, cum & ipsa cereuisia fati-
get calorem naturalem, quemadmodum & cibus,
secus est de uino. Pestilentia aut praesens nō termina-
bitur, nisi rectificato alimento: q̄n uel uires resumit
postq̄ ad tēpus geuerit, q̄a quotidie in nob̄ ḡnant
humiditates corrupte ex parte alimēti. Nec p̄nt cor-
pora tanto tempore his infrigidantibus & desiccant

Obiectio.

Responso.

TRA PESTEM LIBELLVS. 73

tibus uti sine notabili nocumento : quare regimen calidum temperatè, & siccum in gradu altiori, conducit in hac peste. Qui se saluos esse uelint, hac uia mecum ingredientur. Qui uero nō, semitas teneat aliorum: cum detrimento suo aliquando errata cognoscet sua, & se in Germania, & nō in Arabia esse intelliget. De fumigijs, de odoramentis, & de aere bono septentrionali bene euentato, & de alijs, libri abundant. Coitus repudiatur ut hostis mortalis hoc tempore. Balneum autem conducit hoc tempore, non tamen corporibus repletis: siue repletionem intelligere uolueris quo ad uasa, siue quo ad uirtutem. Nocet etiam, repleto uētre. Sed fiat cum discretione & fricatione desiccantium in balneo ex sale & modico uirriolo. Et ante ingressum balnei bibat modicum de decoctione aristologi lon. & absinthij, & in exitu à balneo bibat aquam absinthij

Coitus in peste periculosus.

& foliorum querci ana unciam unam, & non

floccipendat hæc sciolus. Potiora enim

posui in hac peste necessaria. Vnus

quisq; balnea cōmunia uita

re discat. Omnia enim

necessaria chartis

non ualemus

depingere

re

Notet qui uelit.

E S

74 **Secunda pars huius li-
bri tractat de cura
huius febris.**

Cap. I. Et est digressio de pharmacia
omnino necessaria.

VIA particula superiori de
causis & remedijs præserua-
tiuis dictum est, consentane-
um est ut huius febris curā
dicamus. Et quia morbi re-
motio est causæ abscisio, co-
gimur primo aliqd de phar-
macia uagari. Dubitatur in

cura huius morbi, an catarticum conducatur. Et uide-
tur quod sic. Cura enim morbi cuiusque, est causæ
abscisio. In pestilentia autem est putredo ex parte
humorum, uel ex parte aeris corrupti: qua remota,
remouetur & morbus: igitur &c. Morbus autem
in stās, est ex suis causis primitiuis, & antecedēte in
ipso alimento corrupto. Corruptum autem omne
euacuatione indiget: quare pestilētia ista catartico
eget, uel cholagogo, uel melagogo, aut phlegmago-
go, iuxta diuersitatem complexionis laborantium.
Item phlebotomia est uniuersalis purgatio humo-
rum, talis autem non ducit quale, sed quātum. Nec
ducit electiue hunc uel illum humorem, sed & bo-
num & malum. Nec semper malum, sed sæpius bo-
num, ut exemplificat Galenus lib. sanatiuæ dietæ.
& libro de ingenio. Quare super omnia purgatio

Phlebotomia uniuersalis est euacuatio

& euacuatio facienda est in hoc morbo.

Contra, omne catarticum, ut plurimum, calidū. Tale autem est attractiuum, & uelociter expulsiuū. Hoc quidem aliquādo commiscet benignū cū maligno, & cōturbat naturam, igitur nullum tale conuenit in peste. Præterea, omne catarticum mouet materiam ad interiora, & à superficie ad centrum. In omni autem materia uenenosa hoc improbat, igitur nullum catarticum est dandum. Amplius, catarticum omne uenenosum, non est autem uenenū apponendum ueneno: igitur &c. Maior probatur per diuum Io. Mesue in de consola. medicinarum: Omnis, inquit, medicina laxatiua, est de genere uenenosarum rerum, cuius excessus natura non patitur. Non igitur catartico est euacuandum. Præterea omne catarticum debilitat naturam. Super omnia autem uirtus conseruāda est in hac febre, quæ cito prosternitur: uirtute autem prostrata, æger periclitatur: nullum igitur catarticum dandū in hoc morbo. Aduertendum est diligenter de purgatione in hac febre, q̄ nulla euacuatio faciēda est per catartica in hoc morbo, etiam in morbi principio & uirtute constāte, nisi cū cautela: quia natura intēta est in expulsiōe materiæ uenenosæ, ut eam expellat ad superficiem & ad ignobilia. Medicus autem adiutor naturæ nō debet impedire eam, sed quocunq; locorum natura repit, illuc ducat medicus per conuenientes regiones. Nam si medicus iuuenis inexpertus fidem præstat libris qui dicūt uniuersalibus præmissis, sciat quod infectis & istis nulla euacuatio uniuersalis faciēda est, nisi cū phlebotomia. Ad quā tamē faciendā conditiones requirunt, ut infra, Ego

Jo. Mesue

Peste laborantibus
nullis q̄
sanguinis
fieri debet
euacuatio

enim in cunctis pestilentijs quibus operā dedi prae-
 cticē, & alij mecum doctores, nunq̄ uidimus prospe-
 rum successum in catarticis, praecipue attractiuis.
 Nam lenitiua aut compressiua simili casu impedire
 possunt naturam, quia propter lōgam moram con-
 turbant naturam: nec fieri possunt alia necessaria
 dum prorelatur operatio laxatiui, quare negligitur
 ægrotus. Hinc parens noster Hippocrates primo
 aphorismorum: In peracutis passionibus raro & in
 principijs pharmacijs uti, & hoc prius bene dijudi-
 cantes facere. Infinita etiam sunt quę prohibent da-
 ri catarticum, quę hic propter prolixitatem non
 opus est recenseri. Nam non sunt aliqui assueti me-
 dicina, & forte nunq̄ sumpserunt. Nec in hoc nau-
 fragio natura assuescit, quin periclitabitur æger.
 Diligenter aduertat medicus, quod etiam in conua-
 lescentia laxatiua non sunt administrāda: quia scin-
 tilla ueneni manens in corpore, trahitur per phar-
 macum ad centrum, & moritur æger. Quare medi-
 cus clysterijs lauatiuis & abstersiuis semper leniat
 naturā. Nec aliquo modo imponat de benedicta,
 aut alio laxatiuo, donec securus sit. Sed singula be-
 ne dijudicādo faciat. Scias tamen, quod materia hu-
 ius pestilentiaē, est multa, & est tardi motus ratione
 grossitiei sicut apparet. Ob id ausus fui in duobus
 infectis in principio principiante mouere per catar-
 ticum, & certe sine alio auxilio euaserunt. Non ta-
 men id faciendum est, nisi omnino constante uirtu-
 te, & in principio principiante.

Cap. II. Et est digressio utilis spectās
 ad phlebotomiam.

DVbitatur, An phlebotomia conferat in hoc morbo. Et uidetur q̄ non. nam phlebotomia quemadmodum & laxatiua medicina, trahit humores à superficie ad cētrum, talis autem diuersio non est bona, igitur & c̄. Amplius, phlebotomia bonum quidem sanguinem euacuat, malū uero q̄ est in primis maxime uenis, quæ sunt secundum hepar & mesareum congregatur ad totū * attrahunt corpus, ut inquit Galenus quarto sanariuæ diætæ, non est igitur phlebotomia facienda. Præterea in quibusdam coagulatus est & grossus sanguis, quare difficulter fluit, hos tales præfomentate oportet, antequam incidas uenam, multis frictionibus & fomentationibus donec fluat, ut quarto regiminis acuto. Quam quidem operationem rustici facere dedignantur: quare subtile euacuatur, & grossum remanet, quod maximi est periculi: nō est igitur phlebotomādum. Et summopere tibi caue, ne agrum ad unam duarum perducas rerum, s. humorum cholericorum ebullitionem, & frigidorum cruditatem, quarta sen primi. Quare subdit: Tibi quoq̄ cauere debes à minutione in complexione uehementis frigiditatis, & in regionibus fortis frigiditatis, & in hora fortis doloris, & post balneū resolutiuū, & post coitum, & in ætate quæ est minor xij. annis, & in ætate senum, quanto magis poteris, nisi in figura confusus fueris. Amplius quoque in corporibus fortis maciei, & fortis grossitie, & raris, & albis, & lassis, & citrinis sanguinem non habentibus, à minutione quantum tibi plus poteris, cauere debes. Amplius, in corporibus quæ prolixas perpessa sunt ægritudines, caue tibi à phleboto-

Casus in
quibus nō
liceat phle-
botomiam
exercere.

nia, nisi sanguinis affuerit corruptio, quæ te ad hoc perducatur, quoniam tunc phlebotomabis ea. A minutione præterea tibi cauere debes super cibi repletionem, ne materiam non maturā, ad uenas trahas loco eius quod ab eis euacuasti. Et oportet etiam ut cibi caueas ab ea in repletionem stomachi & intestinorum, facta ex fæce iam consecuta. Et ne fastidium phlebotomes, aut habentem orificium stomachi debile, & multa alia prohibent phlebotomiam. Amplius, Chrysippus, Aristogenes, Erasius & multi gloriosi medici, phlebotomiam à medicinalibus auxilijs omnino segregarunt, ut Galenus libro de phlebotomia. Igitur nullo modo phlebotomandū. Sed oppositū habetur apud ipsum Galenū libro de phlebotomia. Maximum inquit iuuamentum ex hoc auxilio fieri laborantibus, si quis eo congrue usus fuerit. Testatur hoc ratio & experimentum. Et subdit idem in eodem: Non enim solum quando iam affuerit magna ægritudo, phlebotomiæ est tempus, sed & cum suspicabitur debens esse. Adhuc autem magis inquit: Si periculum immineat peripneumoniæ uel squinanciæ, uel pleuresis, uel alicuius alterius acutæ & uehementis ægritudinis, auferes autem ad plus cotylā unam. In quibus, inquit, tibi uideatur abundantis sanguinis multitudo, quam citissime tenta euacuare ipsum, antequam ad aliquam incu neatur principalium particularum. Quocirca & per noctem non pigritabis incidere quandoque uenam. Attendat unusquisque, conscientiam cupiens saluare à scrupulo homicidij. Ne alicui suadeat phlebotomiam, nisi uirtute constante, & in principio principiante. Nam morbus iste cum ilico prosternit.

TRA PESTEM LIBELLVS 79

uirtutem, nullo modo facienda est phlebotomia, nisi omnino in principio. Aliàs si secus feceris, ponis agrum perditioni. Nam post eius principium incuneatur materia ad aliquam particulam principalem membrorum. Et si tu aufers sanguinem, aufers id quod resistere debet, & instrumenta siue arma defendentia. Natura enim utitur sanguine & spiritu in expellendis nocentibus, sicut recitat Galenus quinto aphorismorum, particula: Quęcunq; corrupturę sunt fortis. Et natura nitit̃ expellere uenenum hoc ad emunctoria sua & ad cutem: quare phlebotomia tarde facta, impedit naturam, quę sagax est & sollicita, quod huius sollicitudinis non est finis. Quare in principio principiante attendat medicus habitum corporis, robur uirtutis. Et si conditiones superius non impedierint, nocte uel die & quacunq; hora, nouilunio & plenilunio phlebotomiam faciat in morbi principio, iuxta rubam ueritatis: Medicari in ualde acutis eadem die, si necesse fuerit. Differre enim in talibus, malum. Itaque quibus opus est phlebotomia faciēda est, ne cum Erasistrato medicus sanguitrepidulus nominetur. Didicisti autem & forti pulsui cum qualitate, ut infallaci signo, credere semper de uirtute forti. Et aliquis sexagenarius non tolerat aliquo modo phlebotomiam, septuagenarius uero tolerat. Huius esto memor.

Erasistratus
quis
cognom.
natus

Cap. III. An fortis motus con-
ducat post phlebotomiam.

SCiunt omnes, docti pariter & indocti, sophistæ & idiotæ, quod post sumptionem deliteriorum pharmacorum non est dormiendum, ne uenum ad interiora trahatur. Quapropter ducunt uulgares nonnunquam patientem, trahentes ipsum manibus, & sic cogunt patientem ambulare ad multos passus: quod est omnino periculosum. Nam laborans hac febre, multum æstuat, & ex incendio cordis inflammatur, quare continue anhelat aerem frigidum. Motus autem maiorem incensionem causat, quare per irrationabilem motum periclitatur æger, quod Hippocrates parens improbat, culpans medicum nomine Irodicum, inquit: Irodicus febrientes interfecit circulis, luctationibus, & multis calefactionibus, tertia particula epidii. Et Galenus de phlebotomia inquit: Nam quæcumque fortiter calefaciunt, dissoluunt uirtutem repentinus, ut non adhuc sufficiat in curatione &c. Non est igitur motio aliqua indiscreta attentanda patienti. Nam multos confestim hac uia mori uidi, quod si cui acciderit contrarium, fortunæ magis quam arti ascribat. Monstrofitates enim accidunt in morbis, quemadmodum in creaturis. Nostri etiam homicidæ, qui ungunt corpora in morbo Franciæ in æstuarijs calidissimis, sicut carnifices in igne adurunt & torquent, infinitos occidunt, licet aliqui bene fortunati, ex his tormentis euadant. De qua cura tormentaria in fine parum dicam, si tempus admiserit. Calidum, inquit Hippocrates, nocet hoc frequenter utentibus, carniem effœmationem, neruorum incontinentiam, mentis stuporem, fluxum sanguinis, defectioes spiritus, quibusdam uero & mors sequitur. quin

Irodicus.

TRA PESTEM LIBELLVS. 81

ta particula aphorismorum. Hac etiã stulticia obstetrices nostræ occidunt innocentes & nouiter natos in balneo calidissimo. Quam stultitiam deprehendit Galenus primo libro de regimine sanitatis: Quare, inquit Galenus, non est intingendus puer in aqua fluminis ut ignitum ferrum, sicut faciunt Germanici mox cum exierit à matrice. Hac indiscreta uia gradiuntur nostri Germani in pestilentia, ponentes patientem in æstuarium: in quo ipse periclitabitur cū ratiõe aeris cõclusi, tum ratione caloris & aeris nõ euentati: in quibus occiduntur. Nec est possibile quòd aliquis euadat, nisi quem deus specialiter uoluerit conseruare: nec solum ipse periclitatur, sed & astantes: cum poni debeat in aerem bene euētatum, uersus septentrionem aut orientem, & aer sæpius fumigationibus rectificandus est, & irrorandus est locus aqua rosarum & aceto, & astantes se & linteola ex his aquis conspergant, & sæpius odorent. Et ad nares ægri ponatur linteum his humectatum.

Obstetrici
imprudencia.

Qualis habitatio
laborantis
peste esse
debeat.

Cap. III. De signis febris pestilentialis.

Quia malitia huius febris non dat nobis inducias recte operandi, nisi cognoscamus eius principia per signa euidencia: nec de cura aliquid rite peragemus, nisi per prognostica signa definiamus: operæ precium est, primo ponere signa huius febris. Primum signum & manifestum, est caliditas cordis cum cõturbatione. & ergo appetunt aerem frigidum, attrahentes ipsum a uide cum multa apertione oris: quod prouenit ex multitudine

Signa febris.

F

Cōcitatio
anhelitus
peste, infe-
ctorū qua-
re

uaporum malorum in spiritualibus conclusorum
ex parte uenenositatis materiae. Et sic sequit secundum
signum ex hoc, scilicet magnitudo anhelitus. Tertium
signum, pulsus frequēs & paruus, tremor cordis, sitis
uehemens, exiccatio linguæ cum asperitate & nigredine
uel citrinitate: exētia ut plurimū fœterent, egestio &
urina. Sed cum anhelitus eorum fœteret, caue tibi à
cura. completa est aegritudo. commendes ipsum
medico spirituali. Isti febricitantes molestatur magis
in nocte quàm in die. Et accidit in eis casus uirtutis
& p̄stratio appetit̄. Itē post uomitū & post fluxū
aliquādo cadūt in syncopim, & moriūtur. Et quādo
uides casum uirtutis, & agrū attrahentem aerem
cum auiditate, & sibilādo emitit & expellere nititur
uapores uenenosos cordis, scias hunc fore infectum.
Urina eorum in principio est subcitrina cum turbiditate:
aliquando rubicunda, scilicet successu temporis. Sed ut
plurimum sine hypostasi apparet. Aliquando est sicut
dispositio sani hominis, & tamen moritur ager.

Cap. V. De signis prognosticis & morituris, in quibus nulla cura profert.

Scias quod neminem uidi euadere quorum anhelitus
fœteret, aut quorum sanguis minutus fœteret: quoniam
putredo cōfirmata est. Item illi qui euomunt aut egerūt
materiam nigram, aut diuersam, ut plurimum moriuntur,
iuxta illud Hippocratis: Aegritudinibus quibuscunq;
incipientibus, si fel nigrum sursum aut deorsum exierit,
mortale: & non est imaginabile, quod materia bene
& cretice moueatur, cum fiat ante eius digestionē.

TRA PESTEM LIBELLVS. 83

Item omne syntoma deiciens uirtutem cum perturbatione loquelæ, uirtutis motiuæ aut appetitiuæ in principio morbi, significat copiam materiæ uenensæ sparsam per omnia membra, mortale. Hunc commendes medico spiritali. Scias q̄ nec ipse patres Hippocrates cum sua secreta medicina, nec ipse Galenus cum sua tyriaca optime fermentata, hoc curarent. Sed relinquitur cura ista summo & excelso medico. Scias insuper q̄ omnes cacectici, aut pessime colorati tempore sanitatis, sicut studiosi qui dant operam literis, hi nunquam sunt bene colorati: tales male colorati, non ex studio aut alia occasione manifesta, ut plurimum moriuntur: quia op-
pilatio fortis est in his, & retentio malorum humorum. Secus autem est de studiosis, licet propter debilitatem digestiuæ etiam multiplicentur in eis superfluitates. Iure igitur privilegiantur, qui propter commune bonum abbreviāt sibi uitam. Sed heu id in Saxonia non attenditur.

Studiosorum uita breuis est.

Item omnis fluxus muscilaginosus, sudor frigidus, uomitus diuersus, ut plurimum isti moriuntur. Nemo medicorum his uitam promittat.

Item omnes pustulæ, omnis bubo aut apostema apparens post duos uel tres dies, uel quāto tardius, tanto peius, significat naturā fore debilem in expellendis nocentibus: in fine autem eicit aliquid propter multitudinem materiæ. Deicitur enim non nunquam uenenum, mortuo iam homine, & uires suas ostētat, nō regulato à calore aut uirtute. Quare aliqui eorum intimescūt, aliqui diuersimode colorantur. uenenum igitur post mortē magis est uerendum. Et scias quod pestilentia cum uermibus, sicuti

84 AVREVS D. VOSCHII CON-
in gulosis & pueris, i magno sunt discrimine, & uix
euadent. Et quia flagellum est summi & excelsi dei,
scias q̄ pulsus est bonus, urina est bona, & ramen
æger moritur. Et mirum, plures ridēdo uidi mori,
& uix ore composito à risu, in antiquā Marchiam
profecti sunt. Quare timete deum, & date honorē,
qui de terra creauit medicinā benedictus. Ipse pro-
pter peccata nostra cæcas pestilētias immittit, qua-
rum causę medico non sunt notæ. Non culpetis igi-
tur medicos, sed facinora uestra confitemini, pœni-
tentiam agentes.

Proverbia
Apo. 14
Eccli. 38

Cap. VI. Quomodo hæc ægritudo
multiformiter incipit.

SCias quòd pestilentia Anni præsentis, est in hu-
moribus principaliter & initiatiue, licet in spi-
ritibus consummationem & denominationē
suscipiat. Humor enim corruptus, per uiam conge-
stionis, primo labitur ad membrum debile: quo læ-
so, inficitur post uitalis spiritus, & sic diuersimode
incipit. Aliquibus incipit cum apoplexia, aliquibus
cum epilepsia, aliquibus cum peripneumonia, iuxta
corporum diuersitates: aliquos inuadit cū pleuresi,
aliquos cum tussi, aliquos cum dolore dētium aut
oculorum, aliquos cum pustulis linguæ, gingiuarū
& tracheæ artereæ, uti iam uidi in duabus moniali-
bus, quia degebāt in locis rheumaticis, & uescebantur
lacte quotidie. Aliquos inuadit cum cholica, ali-
quos cum dolore renum, aliquos inuadit cum pa-
ralysi, aliquos cum podagra. Et uniuersaliter & bre-
uiter, inuadit cum omnibus syntomatibus quæ oc-
currere solent infectis. De quibus singulis propo-

TRA PESTEM LIBELLVS. 85

nebam describere remedia, si non indignarentur legentes. Liber etiam immensus uix caperet, quare à proposito destitit. Quaecumque igitur accidentia hominem molestant, hoc tempore suspicio semper habenda est. Sis igitur cautus, & cum uelocitate cogites super euerum ægritudinũ, & non te lateat dispositio horæ presentis. Hoc enim spectat ad bonũ & perfectũ medicũ, sicut habetur in prognosticorum.

Cap. VII. De syntomatibus & accidentibus malis, quæ apparent in peste.

Ignoscat mihi princeps illustrissimus. Cogor enim propter breuitatem tēporis imperfectũ relinquere opus, quod animo proposueram mittere consummatum. Obmissa sunt multa, truncata sæpius est oratio, nec illucidata aut fucata, prout principi tanto conducere: nec me ob id culpent ignorantes, cum infinita à medicis & prædecessoribus meis in his obmissa sint, quæ necessaria essent ad illuminationem futurorum. Pauca enim aut uix ulla inuenies in his, quæ non sunt necessaria medico, licet desidiosius plixior uideatur doctrina. Nam culpate errores de tyriaca, aut de pillulis pestilentialibus, nemo rite ualet probare, nisi & error ostēdatur. Dicit namque Philosophus secundo posteriorum: Primo quærimus de re, si est: & sciētes si est, quærimus quid est. Et uolentes ostendere si est, oportet quod simul ostendamus quid est. Quare in hoc opusculo nihil est superfluum, sed propter breuitatē temporis obmissa sunt multa à me & à medicis. Et ratio: pauci reperiuntur medici, qui se in multis pestilen-

Experien-
tia longa
medicorum
comendat

Auenzoar
a quo lau-
datus.

tijs exercitarunt, aut in magnis ciuitatibus practica-
runt. Quare nihil scribere aut docere possunt de suis
experientijs, sed de scripturis aliorum gloriantur.
Hoc autem a me improbatum est in principio hui-
us, quomodo pestilentia una differt ab alia. pro-
pterea Auēzoar capitulo de apostemate nuchę in-
quit: Et esto certus quod scientia medicinalis non
operatur ab aliquo perfecte, nisi post longam & mul-
tam consuetudinem & longam experientiam in
ipsa, & nullo modo cum sophisticationibus logi-
calibus. Itidem ea. de ethica dicit. Quare commen-
datur ab Auerroe in fine Colligeth, propter longam
uiri huius practicam & experientiam. Accidentia
enim quę concomitantur hanc febrem, quantum
ad uirtutem animalē, sunt dolor capitis, phrenesis,
letargia, fluxus sanguinis narium, nigredo linguę,
excoriatio oris. Accidentia spiritualium membro-
rum, squinātia, tussis, pleuresis, peripneumonia, san-
guinis sputum, tremor cordis, syncopsis. Quę uero
sunt stomachi & nutritiuorum, hęc sunt: dolor sto-
machi, dolor hepatis, dolor iliore, dolor splenis, sin-
gultus, uomitus, sitis, fluxus, constipatio uentris, re-
tentiourinę, & est pessimum accidens & mortale,
fluxus urinę nimius: sudor diaphoreticus, uarioli
& morbilli, bubones, anthrax, & estiomenus. Et
scias quę ægrotudo hęc diuersimode incipit, sicut su-
pra dictum est. Et aliquādo incipit cum his enume-
ratis symptomatibus, quę omnia requirerent medi-
cum exercitatum & practicum, & non sermocina-
torem aut concionatorem ex libris, cuius uerba su-
persunt, & deest medendi ratio. Practicarum enim
intellectiuarum termini sunt: & omnis bonus pra-

Aticus, est theoreticus, sed non conuertitur. Proposui animo his accidentibus propriam describere medelam, sed gaudent breuitate moderni. Et desidia multorum me auerit ab inceptis. Nunc de cura febris huius dicamus.

Cap. VIII. De quadam tyriaca pauperum, quæ necessaria est in hac peste.

Nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Apprehendite disciplinam nequando irascatur dominus. Speculatores uos posuit deus. uenientem gladium subditis uestris annunciate. Et quomodo potest annunciare ignorans? Et ut uerbis utar nobilis Vegetij Renati de re militari: Neque inquit, quenquam magis decet, uel meliora scire uel plura, quam principem, cuius doctrina omnibus potest prodesse subiectis. Nam quem ex rectoribus ciuitatum inuenies, qui docere possit quod ipse non didicit? usu quodam quotidiano & ueterem errorem uti ueritatem colimus & obseruamus. Nec ultra inquirimus an sit, aut quid sit, & in hac ignorantia nostra stamus & quiescimus. Num ipsi mercatores Genuen. aut Veneti conflabunt nobis tyriacam, eligentes ex aquis anguillam loco tyri? maior est prudentia in his extirpandi pecuniam, quam dispensandi trocisci tyri. An ne Germaniam sterilem plantis esse credis, ut nequeat cum Bononiensibus aut Montispeffulanensibus conficere eadem quæ ipsi? Hoc antidotum passim uenditur, passim dispensatur, & conflatur etiam a uilis-
 Amis idiotis: uorant uenditores eius serpentes.

psal. 2.

Jere. 6

Vegetius

Troica atq; transmarina medicamentum da-
 mnanum.

88 AVREVS D. VOSCHII CON-
stelliones & arancas. Et in hac proba uulgares ipsi
q̄ rectore egēt, stāt & acquiescūt ueluti agnitæ uerita-
ti. Exteri ex urbib⁹, uillani ad ciuitates p̄perāt, hoc
antidotū sibi cōparāt, nihil ampli⁹ de peste aut ei⁹
cura solliciti. Reuera falsarius monetæ igne con-
dēnat: falsarij aut̄ uini, tyriacæ, gemmarum, aut ali-
arum mercium, impuniti abeunt. His erroribus
parefactis, uolui consulere reipub. Germaniæ. Ag-
gregauī ex ipsis bezearticis compositionē unā, nō
ex Indiæ Arabiæq̄ syluis, sed ex nostris Germaniæ
plantis, quam tyriacam pauperum appellare uolui.
Non opus est in ipsa, fermentatione xij. annorum,
nec letheo somno per opium eius capimur, nec in
electione serpentum cadere potest error, cū sit cor-
pus simplex sine capite & cauda. Caudam eius abij-
cere nolumus, nec nūc apponere uolumus, cum in
cauda laret totum secretum. De quo supra Hippo-
crates & alij suaserunt sibi inuicem, potius patriam
quā dogma prodere. Caput & caudam Coloni-
ensibus, inuentoribus artium, reseruabo.

**Tyriaca
pauperum**

Nunc in subsidium pauperum corpus ipsum præ-
parabo. Recipe radicū enulæ drachmas xv. aristo-
logiæ ro. drachmas decem, granorū iuniperi, zedo-
ariæ ana drachmas quinque, radicū aristol. long. fol.
hypericon. scabos. pigami, bractei ana drachmas
tres, betonicę, saluię, prassij, spicę roma. baccarū lau-
ri, gētianæ, diptami, tormentillæ, calami aromatici
ana drachmas duas, radicū meu, phu, pipinellæ,
seminis ameos, carui, macis, catariaci, sandal. ru-
ana drachmam unam, fo. melissæ, myrrhæ ana dra-
chmas duas, castorei drachmam unā & dimid. ca-
sabe drachmā unam, coralli ru. absinthij, calamēti,

TRA PESTEM LIBELLVS. 89

zinziberis, piperis nigri ana drachmam dimidiam, nucum iuglandū numero septem, oxymellis squillicici unciam unam, olei distillati per allembicum, glutinis alborin. unciam dimidiam, mellis despumati quantum sufficit. fiat confectio mirabilis pro pauperibus in hac nostra pestilentia, & in hac nostra Germanica regione. Et si non excellit ipsam tyriacam Andromachi, non tamen est minor uirtus eius in omni ueneno, quod pro rato & uero documento capias.

Et si uis apponere cordialia, uel Electuarium liberantis, aut diambra, uel Electuarium de gemmis, aut alia, non eges discurrere hincinde pro remedijs, quin semper paratam habes materiam. Inquire hincinde ordinationes doctorum. unusquisque composuit & aggregauit bezeartica, prout illi libido fuit. Hæc autem tyriaca pauperum, ex melioribus & nostri orbis plantis composita est, prout ex eius simplicibus cuique intelligenti patet.

Cum autem contingeret ipsum desiccari & humiditate priuari, facias sic: Recipe specierum aromatici rosati descriptiōe Gabrielis, drachmā unam & dimidiam, specierum pliris, specierum diambra, specierum electuarij de gemmis, ana drachmam unam, electi & acuti cinamomi, foliorum melissæ, ana unciam dimidiam, dendrolibani, lauēdulæ, maioranæ, macis ana drachmam unam. Hæc omnia macerabis in aqua acerosæ cum medietate aceti, & sic maceratis & exp̄ssis, post biduū appone exp̄ssioni de melle despumato, & fiat syrupus, cū q̄ humectabis hoc antidorum rpe æstatis. Tempore autem hyemali macerabis in uino. Et conserua hoc anti-

90 AVREVS D. VOSCHII CON-
ditum, nec quæras meliora ex grossis & corpore-
is rebus. Cauda autem sola quæ apponitur ab ipso
Hippocrate corpori appropriato, cum sit res sub-
tilissima, in momento erigit hominem. Sed hic ob-
ticetur, ne maledictionem omnipotentis incurram:
quia subtile iunctum grosso & corporeo, moram
& permanentiam habent operandi. Cum subtile
propter raritatem suam cito consumitur, quare
commiscemus balsamum cum cera, & syrupos
cum aquis distillatis. De capite autem & cauda ne-
minem nostro æuo noui qui aliquid saperet. Ob-
missa enim diu nemo quæsiuit.

CAP. IX. de infectis, quo ingenio
medicandi sint cū tyriaca pauperum.

Clystere
pauperū.

SCias & cognoscas infectum ex superioribus si-
gnis. Et quia diuersimode incipit, noli negli-
gere hominem. Habeas semper enemata apud
te præparata. Nec eges in clysterijs tot ingredi-
bus, quin aliquando cum solo brodio caulium, aut pul-
lore, aut alterius, cū appositione modici salis, mel-
lis & olei, facere potes clystere. Itaque mundatis in-
testinis, ilico dabis modicum de tyriaca pauperum
cū uino. Et si op^o phlebotomia, & uirtus & grætas ad-
miserint, & in principio uocatus, uenam incidas in
parte magis suspecta. Si autem pustula aut bubo
apparet in principio, signum bonum est: fiat à late-
re illius bubonis, prout iam omnes sciunt. Nam sem

TRA PESTEM LIBELLVS. 91

pertrahi debet uenenum à nobiliori ad ignobile.
 Et si ē uirgo nubilis, aut mulier quæ cōsuetas habet
 purgatiōes, fac phlebotomiā de uena sub ralo in pe-
 de quasi medio pede. Nam si purgatur menstruis
 mulier, saluabitur ipsa ut plurimum. Facta itaque
 phlebotomia secundū tenorē uirtutis, si materia ra-
 ptum habet ad caput, Recipe aquarum melissæ, be-
 tonicæ, rosarum ana unciam unam, propina cum
 drachma una & dimidia tyriacæ pauperum, & co-
 operi patientem ut sudet. Si autem sudor ne-
 quit prouocari, multitudo est materiæ. Recipe de **Optima
 diuersio**
 chamomilla manipulos tres uel manipulos quatu-
 or, decoque in aqua parum, & ita calide applicabis
 manipulum unum ad pedes, unum ad dorsum, &
 tertium supra uentrem, & ita diuertenda est mate-
 ria uenenosa ad cutem. Item si conqueritur pati-
 ens de angustia cordis & spiritaliū, dabis cū aquis
 scabiosæ, acerosæ, boraginis, buglossæ, & fac sudare
 patientem. Si uides materiam raptum habere ad
 intestina, dabis cum aqua rutacea & absinth. Si ad
 hepar, dabis cum aqua absinthij eupatoriij. Et sci-
 as quòd decoctiones pro pauperibus & rusticis
 plus conferunt, quàm aquæ, dum modo non sit hor-
 ribilis medicina. Nam talis ut plurimum uomitu
 proijcitur. Valet multum decoctio radicum meu-
 & absinthij pro pauperibus. Et si ista decoctio
 sumitur cum tyriacæ pauperum, & sudorem pro-
 nocauerit, bñ stabit. Et quia pauperes nō semp ha-
 bent herbas & radices ad manū, faciant sic: Recipi-
 at paup cepā unā, modicū concavādo imponat de **A lindre
 medium
 bonum.**
 tyriaca sua ad g̃titatē auellanae, & sub prunis assari

92 AVREVS D. VOSCHII CON
faciat, & post recipiat cepam cum tyriaca in linte-
um, apponendo modicum de aceto, & exprimat
per pannum, & totum expressum hoc bibat, reli-
quum uero calide super apostema ponat. Et po-
test etiam addere ad cepam de alijs aquis conueni-
entibus, & dare patienti.

Item bubone apparente, capiat cepam, & deco-
qui faciat per se sine tyriaca sub prunis. quo affato,
scindat per medium, & ita calide superponat bo-
tio: quo infrigidato, superponat aliam medietatem
calidam: & sic deinceps cum III. uel V. cepis affatis
faciat, superponendo calide donec botium extra-
hatur. Item extracto bubone, aperiatur non ex-
pectando completam eius maturitatem. Item in
quibus materia habet raptum ad caput, fiat diuer-
sio cum fricationibus crebris inferiorum partium,
& pedes calefiat, & fricentur piretro & sinapi con-
tritis & commixtis cum aceto. Stimulantia enim
ista plus diuertunt, quam fricationes aut ligaturæ
dolorosæ. Post bonam prouocationem sudoris, ci-
babis patientem modico cibo & acetoso: imò sæ-
pe & sæpius offeratur ei de cibo. Nam qui uiriliter
agunt, & comedunt & bibunt rationabiliter, eua-
dunt sepissime: quia cibus nouus adiuuat naturam,
& sæpe reiteratus suffocat & opprimit uenenum.

Diuersio a
capite.

CAP. X. de epithimatibus syru- pis dandis ægrotantibus.

NOlo hic magnas frascas adducere ex ultra-
marinis aut preciosis, cum ditiores & po-
tentes suos habeant medicos, & in fuga ha

TRA PESTEM LIBELLVS. 93

beant præcipuum auxilium. Inopes autem coguntur expectare iulnera. Recipiat igitur pauper potum istum de mane, p̄ confortatiōe cordis. Recipe syrapi succi acetosæ uncias duas, aquæ acetosæ, scabiosa, rosarum rub. fragrantis odoris ana uncias tres, aceti uini parum misce & aromatiza cum drachma dimidia cinamomi, sandalorum ru. scrupulum unum, misce, coletur, & bibat de mane haustum unum tepide. Si autem omnino pauper esset, capiat aquam acetosæ de mane in siti cum modico aceto. Et si in loco esset, ubi acetosa aut scabiosa aut alia aqua non esset, capiat bonus pauper de aqua electa fontis, coquendo libras ij. aquæ, imponendo modicum de bolo, & sextam uel septimam partem aceti, & bibat haustum unum magnum & non paruum, & certe præseruat eum ab inflammatione illa die, & ualet præcipue iuuenibus.

Confortium cordis p̄ pauperibus.

Alius potus.

Potus alius defendens à putrefactione humorum & ab inflammatione interiorum. Recipe aquæ communis electæ librâ unâ, aquæ rosarum uncias tres, aquæ acetosæ uncias duas, aquæ nenufar. unciam unam et dimidiam, aceti acerrimi unciam unâ. Et si diues est, uini malorum granatorum unciam dimidiâ, uini bruscin. drachmas sex, boli armen. drachmas tres, pulueris triasandali drachmâ unam & dimidiam, zaccari parum aut nihil. fiat potus colatus per sacculum, detur ægrotanti quacumq; hora uoluerit.

Item pauper multum sitiens, contineat in ore berberis, & succum degluziat abijciendo grana. Item ipsa herba acetosa, lora in aceto & comesta buccellam ex herbis ualet ægris & sanis. Pro ditio-

94 AVREVS D. VOSCHII CON-
ribus ualent syrupi acetositatis citri. syrupi malo-
rum granatorum acetosorum, cum aquis appro-
priatis, maxime in æstate. Et ualet pluuium sypn-
pus de bysantijs cum timetur oppilatio. Et scias
quòd plus confert medicina in liquida substantia in
ægorantibus, dummodo non euomant, quàm in
electuarijs aut grossis pulueribus. Nam illud qui-
dem medicamur, quod subtile substantiarum est,
neq; em̄ humana natura erroris periculū incurrere
potest, præsertim in subtilibus. expanditur etiã me-
dicina citius liquida, quàm grossa. Febris etiam
omnis pestilentialis est in spiritibus plus: quare citi-
us recreatur natura liquidis, quàm aridis. Pro senio-
ribus autem & qui uino delectantur, ut natura re-
creetur, Recipe aquæ rosarum libram unam, uini
subtilis conuenienter uinosi uncias quatuor, boli
armeni triti & cribellati drachmas tres. Dētur pro
uice uncia duæ.

Epithima supra cor, & ualet etiam in hepate su-
percalefacto. Recipe aquarum rosarum albarū &
rubrarū ana uncias tres, aquæ nenufaris, acetosæ,
endiuiæ ana unciam unam & dimidiam, aceti ui-
ni drachmas duas, pulueris sandalorū rubrorū, ro-
sarum rubrarū ana drachmam dimidiã, camphoræ
grana tria, misce. fiat epithima. sed in hepate po-
natur basis aqua endiuiæ, dummodo non fuerit ue-
hemens exiccatio substantiæ hepatis, quod discerni
potest ex ariditate cutis extremorum. Nam endi-
uia respicit hepar ut hepar, cum à rota natura hepa-
ti conducatur. In arido autem hepate ponatur aqua
lactucæ & portulacæ, & non multiplices in illa dis-
positione camphoram aut bolum. Pauperes etiam

TRAPESTEM LIBELLVS 98

non habentes aromatariorum copiam, capiant ex aqua rosarū quātum uoluerint, & cū modico aceto **Collatio** com misceant, addentes in hyeme ualde modicum **ois pro** de gariophyllo, & de folijs lauēdulæ, & manus & fa **pauperib** ciem sa pius lauent, & os etiam & dentes abluant cum duabus uel tribus partibus aquæ & una ace-
ti.

Epithima autem cordiale pro principibus. Reci-
pe sandalorū alborū & ruborū ana drachmas tres,
rosarū rubrarū siccarū drachmas duas, dero-
nici drachmam unam, corticū citri drachmā unā,
spodij scrupulos duos, been alb. & rub. ana scrupu-
lum unum, macis drachmam dimidiam, campho-
ræ scrupulam dimidiam, musci gra. septem, croci
scrupulum dimidiam, xyloaloes scrupulum unum,
aquæ rosarū, buglossæ, melissæ ana uncias quinque,
uni albi electi odoriferi uncias sex. fiat epithima
cum* scarleto de Grana supra cor.

Differat etiam princeps noster illustrissimus pre-
ciosam illam massam ex obrizo, deductam in bra-
cteam, iuxta celeberrimi uatis præconium, sexto
Aeneidos ubi dicit: Illice sic leni crepitabat bractea **Vergilius**
uento. quod quidem uatem ab ipso Platone sum-
psisse haud dubium est, qui solida usq; in planitiem
& superficiem resoluebat. Quare minus iuste car-
pit ipsum Aristoteles ij. de generatione & corrupti-
one, quia Plato aliud habuit ædificium, quare fun- **Plato de-**
damentum cum ipso Aristotele non potuit loca- **fensus 5**
re. **Aristotele**

Cap. XI. De regimine eorum qui
infirmantur,

SVper omnia non ponatur pariens in æstuari-
 um, aut locum calidum, uel in locum rheumati-
 cum: sed in locum bene euentatum, uersus se-
 ptentrionem, si fieri potest, aut ad minus uersus ori-
 entem. Et sæpius per suffumigationes rectificetur
 aer cum his trociscis & similibus. Recipe laudani
 uncias quinque, storacis rubræ uncias tres, storacis
 calamitæ, olibani ana uncias duas & dimidiam, sto-
 racis liquidæ unciam unam & dimidiam, xyloaloes,
 sandali aromatici, nucis cipressi, & ligni eius, radicū
 ireos, granorū iuniperi ana drachmas duas, rosarū ru-
 br. gariophylli, foliorū lauri, sticadī, maioranę, folio-
 rum basiliconis, calamenti, nigellæ ana drachmam
 unam, carbonum tiliæ aut salicis libram dimidiam,
 terebintinæ quātum sufficit cum aqua rosarū ad in-
 corporandum, fiat massa secundum artem, & ex ea
 fiat trociscus.

**Sufficiens
 bonus.**

**Remus p
 pauperib⁹**

Pauperes fumigia faciant cum thure, thymiama-
 te, granis iuniperi. Et sæpius locus irroretur aqua
 rosarū commixta aceto. Et sæpius pariens lauet fa-
 ciem, manus, & odoret in linteo humectato, & ca-
 piat electuaria cordialia ex electuario liberantis,
 & syrupum succi acetosę deglutiat cū modica aqua
 acetosę. Diuites uero ex syrupis, dictis acetosira-
 tis citri, aut syrupum malorum granatorum capi-
 ant, & manus Christi perlati, & sæpius comedant
 cibaria acetosa, non replendo se. Et etiam salsamen-
 ta faciant ex syrupo succi acetosę, cum modico ace-
 to & sumach. Debiles etiam ualde, sumant aquam
 carnis cum cordialibus & modico aceto. Et non di-
 mittantur epithimata cordis, quin sæpius applicen-
 tur. Et si intensus est calor percutiens caput, diuer-
 se materiam cum fricationibus & ligaturis, & con-

fora caput cum apocrusticis, scilicet cum oleo rosato, commixto modico aceto & aqua rosarum, at trahendo modicū per nares. Et si uigiliae assunt, clō ga te ab aceto & camphora, sed cū semine papaueris & aqua rosarum, & si opus est aqua nenufaris, fiat linitio. Et aliquando opus est fortioribus, scilicet corticibus radicū mandragoræ, semine iusqui-
 amī usque ad opium in phrenesi.

Somnifera.

Et teneas mente, quòd in omnibus his linitionibus cauendum est, ne fiat conclusio pororum & uaporum, quæ sit causa debilitatis capitis, phrenesis, aut lethargiæ. Semper de mane iubeas fricari cū pectine. Et fiat modica linitio frontis & temporum cum appropriatis aquis. Si uigiliae nimiae, cum aqua nenufaris, rosarum, & ualde modico aceto. Si suspicio esset de lethargia, cum modico uino, aqua saluiæ, betonicæ calefactis, fiat linitio ut pori aperiantur, post prouocetur sternutatio. Et fiat enema cum decoctione colocynthidæ & castoreo, & diuersiones fiant extremorum.

Super oīa caue, ne constipetur arger: imò oīi die procuretur beneficium uentris, si non cum alio, cum enemate saltē lauatiuo. Conferunt etiam cibaria lenitiua ex prunis, passulis & alijs, & ex cassia. Sed nullo modo fiat cum attractiua medicina, quoniam ipsa commouendo perturbat naturam, & attrahit à circumferentia ad centrum, ut supra capitulo primo huius secundæ partis.

G

98 AVREVS D. VOSCHII CON-
CAP. XII. de regimine eorum qui
anthrace seu carbunculo ca-
piuntur.

ANthrax græce, latine carbunculus dicitur
uel carbo, prout Galenus secundo ad Glau-
conem, & decimoquarto libro de ingenio,
& in libro de tumoribus. Et est à sanguine usto me-
lancholico cum nigredine loci, splendorem habens
sicut pix aut asphaltum. Et est cum ampullis, uel
una, uel multis. & est sine ampullis, habēs escaram:
& est color niger, sicut nigredo combusta ab igne.
Et quando habet radios rubeos uel subcitrinos,
malum ualde: & aliquando radij tales extenduntur
ad superiora. Illum commendes medico spirituali.

Descri-
ptio an-
thraxis.

Nota, si est sine admixtione sanguinis, puta phle-
gmonis aut alicuius tumoris, scias carbonem fore
pessimum, præcipue si est circa neruosa: & si eleua-
tur cum aliquo tumore phlegmonis, non est adeo
perniciosum. Et hoc est quòd dicit Galenus in li-
bro de tumoribus præter naturam: Gangrenæ, in-
quit, & carbunculi prope phlegmonem sunt, cum
quasi ebulliēs sanguis combusserit cutem. propter-
ea igitur & cum escaris fiunt, & uesicæ antecedunt
hulcus &c. Et libro secundo ad Glauconem: An-
thrax, inquit, non solum uulnus quale diximus, fa-
cit, sed etiam uesicas ut ex igne factas, semper nigro
colore desuper nutrit, quasi ob mortui & sordidi
sanguinis indicium: quibus ruptis, apparet uulnus
escaram habens, & hoc dicitur Anthrax. Omnia

TRA PESTEM LIBELLVS. 99

hæc, ut diximus, phlegmonis species sunt diuersæ & uariæ. Lege ibidem. Si in principio ægritudinis aut febris talia apparent, uirtute constante, fiat phlebotomia secundum partem læsam: postremo fiant scarificationes profundæ, & desuper ponantur uentosæ, & epithima ministretur cordi & alia cordialia, quoniam in scarificatione multi syncopizant. Et si aliquando propter dolorem materia uenosa traheretur ad cor, da modicum de tyriaca cum electuarijs cordialibus & aqua appropriata: hoc toties dabis, donec materia expellatur à corde. Et si est cum pustula nigra aut azurina, Recipe uitellum oui, & commisce cum tanto de sale communi, donec bene inuicem contineri possint in forma emplastri, superpone, & cito cauterizabit.

Et nota quòd in istis carbūculis malignosis pauci sunt experti, quia nec uiderunt practicam à uiua uoce, sed in libris ganniunt. Libri autem & omnes practicantes post Auicennam, pleni sunt erroribus: quoniam multiplicant capitula & curas, donec sint innumerabiles. Et nota, sicut ipsæ gemmæ nō sunt unius coloris aut uirtutis, ita & istæ anthraces multiplicantur secundum diuersa loca humani corporis, prout dicit Galenus secundo ad Glauconē. Quoniā carbūculus uel mox à principio apparet, uel ab ebullitiōe, aut errore chirurgici ex assatiōe sanguinis fit melācholic⁹. Et si est in loco carnosio, ne dilatect, aut tumor fiat magnus, lauabis cū uino stiptico acetoso, aut ex aceto nō ualde forti. post recipe medullæ panis furfuracei cū ex furno egrediūt, & infundat

100 AVREVS D. VOSCHII CON-
in succo arnoglossæ, & emplastretur. Deinde Reci-
pe farinam orobi & mellis, fiat emplastrum in cir-
cumferentia uulneris. Hæc enim non tantum reper-
cutiunt, sed confortant & resoluunt.

Super omnia autem oportet medicum aduerte-
re, ut cognoscat non nomine apostema, sed sua es-
sentia ex ipso humore. Nam tumor rubeus indicat
sanguinem, azurinus aut flauus choleram: albus &
plumbeus & mollis, phlegma. Et isti humores pu-
trefacti & excalescenti propter febrem, nigram ope-
rantur choleram. Et si ex melancholia uera, ut plu-
rimum sunt profundi in carne cum multa nigredi-
ne. Cholera autem citrina in superficie cutis hulce-
rat, & fit herpes.

Si autem medicus neglexerit apostema, aut
in principio non fuit uocatus, & tumor magnus
apparet in loco carnosio, putrescit sanguis, & requi-
rit medicum expertum. In qua materia ego sic pro-
cessi, & multos hoc modo curavi. Ex maturanti-
bus & partim resoluentibus feci emplastrum, scili-
cet capiendo uel radicem bismaluae, seminis lini, fœ-
ni græci, radices lilij cælestis, caricarum, decoctis &
pistatis uno uel altero istorum aliquid, aut ex omni-
bus cum pinguedine gallinæ, anaris, porci, butyri re-
centis sine sale. His pistatis & commixtis in morta-
rio, extēdi emplastrum supra tumorem, relinquen-
do in medio foramen iuxta quantitatem hulceris.
Et posui super hulcerationem illam aliquid istius
emplastri commixti cum modico fermento, & cer-
te materia nunquam distracta fuit à loco. Quod
si contingeret, & æger periclitaretur cum malitia

Maturati-
onē empla-
strum opti-
mum.

anhelitus, da modicum de tyriaca, prout uisum fuerit. Nam aliquos habui in cura, qui uel tristitia, aut solitudine melancholica, aut certe ira, iam appropinquabant morti, & erat anhelitus eorum breuis & frequens, ut uerbum facere non possent: & tumor qui primo erat eleuatus, cecidit & concauitatem habuit. Quibus repente dedi de tyriaca cum modico uino, & applicabam emplastrum meum cum fermento: & certe in modico tempore concauitas illa in tumorem eleuabatur, & anhelitus rediit: nec passi sunt de cætero aliquod accidens malum, sed totus ille tumor maturatur in saniem & putredinem. De quo non sit tibi curæ. Et si cum magisterio agere uis, adhuc tertium emplastrum applicabis in circumferentia, scilicet defensuum ex bolo, gallis, sandalis ru. cum oleo rosarum et aqua rosarum malaxatis.

Item mundificatiuum istorum hulcerum. **Re-** **Munifi-**
cipe mellis rosarum colati unciam unam, **fari-** **cantia.**
 næ hordei drachmas duas, succi absinthij, succi apij
 ana drachmam unam & dimidiam, farinae lupino-
 rum scrupulos quatuor, myrrhæ drachmam unam,
 terebintinæ lotæ drachmam dimidiam, incorpo-
 rentur diligenter in mortario cum pistello, & fiat
 unguentum.

Item dispositi sunt ad hunc morbum ingeniosi omnes studiosi, ut refert Aristoteles problemate XXX. parti. Soliciti & melancholici & male colorati, & secundū hepar aut splen oppilati, & q̄ utunt̄ coitu nimio, & q̄ utunt̄ falsis cibarijs, aut fumigatis & melancholicis, ex syluestribus leporinis & assis, sina

102 AVREVS D. VOSCHII CON
pi, uino forti, & cereuisia humulata uita, & qui se-
dent in æstuarijs calidis aut balneis, & qui utuntur
multum de aqua uitæ. Excessiua enim caliditas ad-
urit, incinerat, & caliditatē naturalem resoluit & ex-
tinguit. Medicus autem practicans & curans huius
modi apostemata, in magno ponitur piculo: qua-
re in ore habeat cordialia uel enulam, zedoariā aut
alia. Et infra ipsum & ægrotantem suspendatur
pannus humectatus in aqua rosarum & aceto. In
his enim apostematibus laici deficiunt, cum igno-
rent radicem humoris peccantis.

CAP. XIII. de erroribus circa an-
thraxem & carbunculum. Et de
nobilitate parum.

SCripturus ego parum de erroribus princeps il-
lustrissime, non potui paucis uerbis innumera-
biles medicorum errores in modico uolumi-
ne comprehendere. Qui errores unde initium ha-
buere, nemo compos mentis ambigit: quoniam no-
bilitas & sanguinis claritas suo priuatur honore,
quare nobiles disciplinæ & ingenuæ artes ab illis
tractantur, ab illis indagantur, qui uel minora non
possent. Sæpe etenim imperita rusticitas plura pro-
mittit, & credit se scire quæ nescit. Quæ est enim
disciplina uel utilior, uel nobilior, & in cognoscen-
dis multis admirabilior, quàm ipsa medicina? Quid
liberales artes, quid mathematicæ facultates, quid
philosophiæ partes, quid ius ipsum ciuile aut pon-

tificium homini prodesse posset sine sanitate? Nulla est profecto facultas post sacram scripturam, quæ utilitate & beneficentia in genus humanum illi ualeat comparari. Nam certe medicus uelut dei omnipotentis minister, deum ipsum quodammodo imitatur, & homines de morte ad uitam suo artificio sæpissime reducit: ita ut non sine causa apud gentiles qui medicinam primum compererunt, inter deos relati & ab hominibus habiti fuerint, ut de Apolline, Aesculapio & Chirone legimus. Homerus etiam celeberrimus uates, inter heroas & semideos, medicos quosdam connumerabat, quos ob medicinæ solertiam aliqui Græci ad Troiam instantissime conuocarunt, ut Ouidius de Machaone & Podalirio. Medicina itaque disciplina nobilis, Militia & Magica naturalis ingenue artes, in manibus sunt ignobilium, rudium & agrestium hominum: & ruituræ & perituræ, nisi uera nobilitas illas in lucem reuocauerit. Nonne nobilior pars illa medicinæ, quæ de mineris, de metallis, quæ nec æstu arefcunt, nec frigore tabescunt, penitus abolita est, & in obliuionem redacta? Sed nulla causa potior, quàm indispositio & ineptitudo plebeie sordis, quæ usurpant sibi officia, & dignitates possident non meritis suis, sed opinione falsa hominum, cum credant eos scire quod ignorant.

Commen-
datio artis
medicinæ.

Medicina
Militia.
Magica
naturalis.

Error ille nusquam terrarum ita colitur, sicut apud Germanos, qui à stiuâ aratri & à uilissimis orti parentibus, ad literas & ingenuas disciplinas suscipiuntur, buccella panis & cacochimis educantur: quæ quàm obsint intellectui, ingenioq; con-

**Johannes
Bocacius.**

**Industria
sequit̄ edu-
cationis q̄
litate.**

**Nobili-
tas.**

Gerson.

Isaie.

traria sint, ab ipso principe medicorum de uirtu-
tibus animalibus erudimur. Multum, inquit, caco-
chymia actibus animæ nocet: saluat autem & inno-
cuos custodit euchymia. Prudentia enim & stul-
ticia sequuntur complexionēs, ut itidem. Plus au-
tem hæc in teneris annis obtundunt & obfuscant.
Vide eundem de partibus artis medicatiuę. Non
ab re igitur nobis scriptor Iohannes Bocacius de
præclaris dominabus, de Lenutio Græca muliere,
quæ in Theophrastum celeberrimū philosophum
scribere ausa est, inquit: Et si adeo studijs tam splen-
didis ualuit, non facile credam eam ex plebeia fæ-
ce duxisse originem. Raro quippe ex ea sorde
sublime ingenium surgit. Nam etsi quandoque è
cælo infundatur, caligine extremæ sortis claritas ei-
us opprimitur. Idem de Sappho puella Lesbiz
& poetria: Sane, inquit, si studium inspexerimus
quod annositas abstulit, pro parte restitutam uide-
bimus eam, scilicet ex honestis atque claris parenti-
bus genitam. Non enim illud unquam degener-
amus potuit desiderasse uel attrigisse plebeius. No-
bilitas em̄ consistit in clara & illuminata ratione, ut
inquit Iohannes Gerson tractatu de nobilitate. Hinc
claros, illuminatos, & illustres principes dicimus: licet
corpus sit debile, claritas intellectus omnia recom-
pensat. Idem Iohannes Gerson: Pax, sanitas, sa-
lus, libertas cuiuslibet politicæ, residet in conserua-
tione & honoratione nobilitatis. Econtra nihil ma-
gis aduersum paci, nihil amplius causatiuum schi-
smatis & dissidij, quàm nobilitatis uilipensio,
dum iuxta uerbum prophete, tumultuatur igno-

TRA PESTEM LIBELLVS. 105

bilis contra nobilem: dumque nobiles abijciunt pra-
uis moribus & consilijs propriam nobilitatem, qua
sicut nec libertatem nemo bonus nisi cum uita per-
dit. Reuera in plebeijs & his qui in urbibus degunt
hic in terris, magna est morum altercatio, cum in nu-
ptijs & alijs apparatus plebeia ostentatio, inge-
nuas & nobiles mulieres in nouissimum locum us-
que praecipit. Id urbanitatem uirtutisque perfecti-
onem existimant. Tantum deuiat ignobilis a re-
cto, claro & nobili. Gestiant alij se multa legisse, se
multa cognouisse in nobilibus ipsis disciplinis. con-
summat^o nemo erit e face plebeia aut a rure (id est
ruditate) educatus, quo euenit, ut in ipsa nobilissi-
ma arte infiniti errores orti sint post illustrissimum
principem Auicennam. Nam anthracem quidem
latinum nomen ausi sunt interpretari, quod dictum
sit ab antro, quorum quidem nomina recenseri non
est opus, cum (ut dixi) omnes post Auicennam in
deuio positi sint. Lege Rasim xij. continentis per
totum. Lege eundem vij. Almanforis c. xij. de car-
bunculo. non dissentit ab ipso Galenus, quin dicat
ipsum generari a grosso sanguine, & peior est qui
magis profundatur. Acquiocatur etiam carbun-
culus apud Rasim. Vidi, inquit, carbunculum in ul-
tima dispositione dissolui absque maturatione. Et
subdit: Ego etiam uidi carbunculos paruos fieri in
quodam uiro, quos credidi dissolubiles & disperge-
re absque putredine, & non fuerunt dissoluti &c. Pli-
nius carbunculum interimentem describit in prolo-
go uicesimi sexti libri, & libro tricesimo sexto circa
finem. In multis locis autem de carbunculis ge-

Anthracem

Carbuncu-
lus

106 AVREVS D. VOSCHII CON
nitalium remedia ponit exigua, Sed æquiocentur
carbunculi, & adhuc inter medicos rixa maneat de
anthrace & carbunculo. Si omnes repulerint, spiri
talem tamen interpretem, doctorum doctorem
admittent. Hieronymum uolo. ad Damasum pa
pam de Seraphin & calculo inquit: Videntur autē
mihi & Septuaginta in eo quòd antea transtulerūt,
idem sensisse quod cæteri. Anthrax quippe quem
nos carbunculum interpretamur, genus lapidis ful
gidi atque intenti, quem etiam in duodecim lapidi
bus inuenimus.

Isaię 6

Cap. XIII. De excusatione autoris,
quòd multa intacta reliquit pro
pter desidiam legentium.

STatui princeps illustrissime fulmina mittere
in medicos desides, ut saltem tyrones & iuni
ores excitare Germaniæ ad studia literarum.
Non enim possumus deo magis appropinquare, quàm
in studio ueritatis, ut dicit Galenus noster. Nemi
nem etiam diligit deus, nisi eum qui cum sapientia
inhabitat. Adhortatur ad lectionem nos ueritas,
dicens: Scrutamini scripturas, quia uos putatis in
ipsis uiam æternam habere. Sed uereor ne prolixio
r sim, indignenturque legentes. Patienter autem fe
rat studiosus, & diligens lector has annotationes
modicas de medicorum erroribus. Sed ante has ty
ronem grammatollum alloquor. Plerique enim de
nobilissima disciplina nra disceptationes magnas
mouent in grammatica, ueluti in quodam ludo li

Sap. 7

Job. 5

terario inter puerulos oscitantes de Socrate cur-
 rente & Platone disputante. Contra quos Gale-
 nus primo de creticis diebus fulminat, inquit:
 Faciunt, inquit, hoc multi medicorum, & summa
 intellectus eorum ex dialectica, grammatica & rhe-
 torica est, sicut summa intellectus asini ex lyra. Le-
 ge ibidem. O medice, ab incunte ætate didicisti fo-
 re septem liberales artes, quia libere & sine labe er-
 roris nos instruunt. Quid ergo de mechanicis illis,
 quas mechanicas quidam Zoilus duobus carmini-
 bus enumerat, Lana, nemus, miles & c: An ne lanifi-
 cium, aut ipsa ars fabrilis, sine labe erroris exerceri
 nequeat? An ne rusticus agrum colere nequit sine
 errore? Nescis quia nemus, rus, pascua, hortus, pra-
 ra & huiusmodi, sunt species rei rusticæ? cur diuidis
 igitur? Quomodo militarem nobilissimam disci-
 plinam, & medicinam præclarissimam & ingenuã
 cum nothis & mechanicis annumeras, cum nulla
 liberalium digna sit comparari his? Magna etenim
 est distantia inter nobiles & liberales. Bene enim
 distinguis artes, cum dicis: Artium quædam libera-
 les, quædam mechanicæ. Sed terminis ignotis tei-
 ipsum paralogizas. Liberales artes dicuntur, quia à
 libera & legitima matre nascuntur. Illiberales &
 mechanicæ dicuntur, quia ab adultera & illegitima
 nascuntur: ut est geomantia, quæ astrologiam imi-
 tatur. Sæpius tamen fallit artificem, astrologia autē
 non fallit, dum modo non deuiat à suis limitibus, di-
 uinando aut prognosticādo. Et hydromātia, piro-
 mantia, & aeromātia, & chiromātia, mechanicæ &
 adulterinæ sunt. Eijce ancillā & filiū ei⁹, dicit scriptu

Liberales
 artes vn-
 de dicuntur.

Gen. 28
 Gal. 4

ra. De sordidis autem artibus, ut est sutoria, lanipesforia, pistatoria, fabrilis, nihil ad ingenuas artes, quæ ingenio præclaro exercentur. Noli igitur nobilissimas disciplinas & ultra alias excellentes annumerari cum liberalibus: quo minus, cum illiberalibus. Sunt enim excellentes disciplinae & nobilissimæ, medicina, militia, magica naturalis siue astrologia inferior: & post illas, necessitate & utilitate agricultura. Admirabilis autem & diuina poesis, non tantum liberales cunctas excellit, sed cunctis artibus decorem præstat, in qua etiã nemo repente fit summus. Iure igitur laurea coronantur diuini poetæ. Et Plinius tricesimo quinto libro picturam in primũ gradum liberalium locat. Quo igitur loco pones artem hanc impressoriam, quæ mater dici potest omnium artium, quam Coloniae primo inuentam scimus, Moguntia post quæsitam cum addito imperfecto: sed nũc adeo cultam & perfectam & consummatam, ut nihil ei desit? quæ certe non modo primum gradum liberalium mereretur, sed & primum locum, nisi & seruitia hanc contrectarent. Nunc pauca de quibusdam erroribus medicorum differemus.

Laus medicine, militie, astrologie & agriculturæ.
Laus poetæ, picturæ & impressoræ.

Typographica ars liberalis

Cap. XV. De dubijs & cura tormentaria cum argento uiuo in malo Franciae.

Quæritur, an cura tormentaria in æstuarijs calidis sine intermissione, & unctio cum argento uiuo conducatur in scabie aut mor-

bo Franciæ: & cum putredo & phlegma salsum, sic
 coniuncta causa huius morbi, omnis autem putre-
 do aere concluso & non euentato augetur, non ui-
 detur cura regalis aut canonica, sed emperica. Item
 putredo & id quod est resolubile, resoluitur & per
 fauces sublimatur: grossum autem humorem col-
 losum, in lapideitatem ponit. Quare post non erit
 spes curæ, unde in iuncturis ex parte frigiditatis ar-
 genti uiui, si qua est contractio aut petrificatio fa-
 cta, de cætero non potest mollificari aut resolui.
 Præterea argentū uiuum à tota substantia sua con-
 trariatur homini & omni rei uitæ, sicut recitat Ga-
 lenus quinto simplicium, distinctiōe quinta, & Aui-
 cenna in quarto de uenenis, & Rasis & alij lætale
 uenenum id prædicant. Non igitur ipso utendum,
 etiam quantumcunque elongetur à principalibus.
 Descripsi & collegi nonnulla de malitia argenti ui-
 ui, statuiq; animo aliquid propalare in hoc opuscu-
 lo de eius uirtute, propter medicos qui ignorant
 metallicas medicinas: & quomodo uis eius exten-
 ditur etiam in absentes, quod ex omni tacito siluisse
 melius æstimabam: prohibent enim me cætera par-
 cè scribere, ne maledictionem omnipotentis incur-
 ram: & liber qui tyriacalis & salutaris esse deberet,
 fieret exitialis. Consiliator uir ingentis doctri-
 næ, argentum uiuum credidit, quod in passiuis sciri
 faciliter posset eius complexio, quia humidam pu-
 tabat. In actiuis hæsitabat. Dico, salua pace tanti
 uiri, quod in actiuis frigida est, in passiuis sicca, qd
 quidem contra opinionem est omnium medico-
 rum, & plumbi natura frigida & sicca est, diffe-

Argentū
 uiuum cō-
 trariatur
 uitæ

Natura
 argenti
 ui.

LIBRO AVREVS D. VOSCHII CON
 renti tamen modo. Nam argentum uiuum, relatū
 ad ferrum, cuprum, & cætera metalla, frigidum &
 humidum est: relatum autem ad corpus humanū,
 frigidum & siccum est. Eius siccitas nota est omni-
 bus, qui ipsum contrectarūt in uulneribus & in car-
 ne addita. Considera naturam eius cum sit incine-
 ratum, considera cum sit sublimatum, considera hu-
 miditatem eius metallicam, quomodo ex illa nihil
 nutritur, imò quomodo cōtraria est omni rei uitæ.
 Napello animal nutritur, argen. autem uiuo nunq̃:
 quare à tota substātia contrariatur homini, sicut re-
 citat Galenus, ut supra. Et quia est frigida & sicca
 complexionis relatum ad hoīem aut ad quodcūq;
 animal, necat & occidit omnia. Frigida em̃ & sicca
 tabe senescimus, sicut recitat Galenus de regi. sanita-
 tis. Dicere enim, plumbum, quātum ad naturam hu-
 manam, esse humidum, alienare est: quare & miniū,
 litargyrum, cerusa, omnia ista non desiccarent aut
 consolidarēt: imò ipsa lamina plumbi mirifice con-
 solidat, uti millesies sum exptus, licet ex ipso plum-
 bo aquam distillarem, hoc non arguit eius humidi-
 tatem, cum itidem fiat ex omnibus metallis, & ab
 ipso sulfure, & ab omni elementato. Sed insta-
 ret sophista: si eius complexio est sicca, quomodo
 igitur inducit paralysim & neruorū agridudines?
 Tempus non prorogat, omnibus cauillatoribus sa-
 tisfacere. Nonne legisti Geberum illustrissimum re-
 gem Persarum in summa? quia subtilissimam habet
 substantiam & condensam, adeo ut etiam auro præ-
 pōderet, cum in sua natura est: quare ingreditur cu-
 tem, poros, & myringas, cerebri stuporē ac paraly-
 sim inducēs, & in frigidās ultimē, licet eius frigiditas

**Plumbum
 frigidū &
 siccum**

**Distillare
 aquam ex
 plumbo &
 alijs nō ar-
 guit eorū
 humidita-
 tem.**

TRA PESTEM LIBELLVS. III

non fit in quarto gradu, quia aut continuatur eius actio lōgo tēpore, nec mutatur à sua natura, maiora infert nocumenta, quàm debilis medicina & cito resolubilis, frigida in quarto. Sed deficiet me tēpus enarrantem de his omnibus. Si cura est canonica, ungerere cum argento uiuo, ubi est illa aurea Hippocratis regula, Vbicunque natura repit, illuc ducere oportet per conuenientes regiones? Vbi nunc illa promulgata & uulgaris omnium doctorum sententia, ne fiat diuersio aliqua de ignobilib⁹ ad nobilia? Vbi nunc illa Consiliatoris regula, ne fiat linitio cū cerusa in hepate supercalefacto? Argētum autem uiuum ungitur aliquando per totum corpus, aliquñ in iuncturis oībus. Vbi nūc illa Galeni summi principis autoritas de malitia argenti uiui, v. simpli. medicine dist. v. 9? Vbi nunc illa diui lo. Mesue regula, q̄ emplastra & linimenta alterantia, non sunt expolianda ab aliqua harum uirtutum trium? Prima est, competētia eius in gradu alterationis. Secunda est, ut coadunet uirtutem membri. Tertia est, ut à proprietate confortet membrum cui obuiat. Vbi est illud omnium doctorum Hippocraticorū auisamentū, q̄ localia nullo modo applicari debent nisi corpore mūdo? Vbi est illud Rasii viij. Almanforis de malitia argenti uiui? Et quō regibus & principibus mortuis infundimus argentum uiuum ad nares, ne defluat cerebrum? Vide quantæ sit actiuitatis, ut etiam in mortuis uires suas ostentet. Sed diceret mihi sophista: Paulus ex antiquioribus, Rasis ipse, & omnes post Rasim ex recētioribus, usi sunt ipso in scabie & alijs: igitur uti possumus. Reuera tibi respondeo, oppositorum eadem est disciplina: tra-

Obiectio

Responsio

stare bezeartica, & uenena describere, utrunq; spe-
 ctat ad medicum, & curare, & sanitatem præstare.
 Non autem occidere attinet medico. Sed heu infi-
 niti inscitia medicorum perierunt, de quo abunde
 in de erroribus dixi. Merito impropertur illud no-
 bis Ieremiæ: Nunquid non est resina in Galaad, aut
 medicus non est ibi? O principes & rectores, q̄ cu-
 pidi estis uitæ, sed quàm paruam adhibetis curam
 uobis & subditis? pedibus ambulatis ignorantum,
 oculis cernitis aliorum, qui sunt orbatu oculis men-
 tis, occiditur æger, non morit̄. Recte igitur ab ipso
 M. Carone Censorio medici tales, carnifices dicti,
 ob secãdi urendiq; sæuitiam, cum sua medicina re-
 probati, urbe Roma & Italia pulsi sunt Anno ur-
 bis sexcentesimo quinto, eosq; non artifices sanita-
 tis, sed hominum carnifices, ipse M. Cato tunc cen-
 sor omnium, optimorum princeps, censuit. Sed qua-
 mihi cum medicis est oratio, interrogo uos practi-
 cos: In lapsu anomalum complexionum, ubi con-
 clusa est materia aliqua, nõ euentata, cum ut solet
 accidere, accidentalis calor molestat patientem, li-
 cet morbus sit ex chronicis & frigidis, ut in morbo
 Franciæ: tu morbo & syntomato uis obuiare uno
 remedio, ordinas incisua subtiliatiua, ordinas in
 eodem infrigidantia ad refrenandum. Sed quæso
 dic mihi, nonne infrigidantia tantum condensant,
 quãtum medicina subtiliatiua incidit aut resoluit?
 Quæ igitur utilitas? Quid facis, nisi texas telam Pe-
 nelopes, & patientem molestas multo tempore, ut
 sumptus frustra expendat? Nonne legisti apud Ga-
 lenum, Difficilimum est inuenire quod plurimum

Jere. 8

Medici
 Roma ex-
 pulsi sunt
 quare

Proverbia

TRAPESTEM LIBELLVS. 15

profit, obfit autem nihil? Hæc in febribus, hæc in pectoralibus intus & extra, quidam minus docti in medicina quotidie practicant: quibus fuisset melius, in ea arte nihil unquam didicisse, ut uno saltem oculo in uitam intrarent, & non duobus, scilicet oculo doctrinæ in gehennam. Sed quid his miseris irascimur? ueritatis magistri aliqui inuenti sunt, qui etiã in foribus claudicant & delinquant, qui in omni purgatione melancholicæ ordinant receptas.

Matth. 18

Cap. XVI. De erroribus metallicum medicinarum.

EX his uidelicet, ex lapide armeno, & lapide lazuli. Lapis autem armenus nec uisus est ante annos mille, & tamen in psalterijs medicorum canitur, quo quid stultius? Medici autem Germaniæ, si non somnolenter attenderent, inuenirent hunc lapidem & eius mineram in Germania, & in tanta copia, ut etiam domus ex eo fabricarentur. Veniam autem merentur Itali medici, cum mineras non habent. nostri autem desides nihil inquirunt, nisi masticata degustare, nõ deglutire. Dic mihi, lapis aut minera in confinijs nostris, scilicet Islebum & Hestede, quid distat ab armeno? Et ut uerbis utar inferioris astrologiæ, subtrahe Venerẽ aconiuncto, & remanet tibi flos purissimus lunaris, non inducens uomitum aut nauscam. Iridem fiat cum lapide lazuli. Nec attendas Rasim sexto

Lapis ar-
menus
in Germa-
nia inueni-
tur

Lapis Ar-
menus 3f
l. ben te-
pertus

H

continentis, ubi dicit: Inferior pars lapidis lazuli, est lapis armenus, quod falsum cōvincitur: Primo, quia superior pars, crudaria uena dicitur. Secundo, quia lazuli plus habet de Luna, minus uero de Venere. E contra est cum armeno: plus habet de Venere, minus de Luna. Quare rota retrograda melius dixisset Rasis: Cum tamen una non sit uena, sed diuersa. Et in hoc falluntur omnes scribes de his, Io. Mesue, & Lumen apothecariorum, uolentes describere uenam ipsius ex loco uno, cum nil sit perpetuum in istis, sicut uidemus ad oculum: Mons niuis nostro tempore in magno p̄cio fuit, nunc parū de eo restat. Quare de una uena dare regulas communes, non est sapientis. Modos autem preparandi ego descripsi. Et si millesies huiusmodi lapides lauantur, semper tamen in eadem dispositione remanent, cum sint homogeneæ naturæ. Illo errore etiam capitur Iohannes Mesue, de sale nitri capitulo baurac, & Lumen apothecariorum, credentes sal petreæ esse genus nitri: de quo non satis admirari ualeo, rem ex putredine genitam, sulfuream, uenensam, & naturæ humanæ inimicam, quæ sit naturæ compingentis & cōstringētis & corrodetis, stare debere loco absterfiuarum & mundificantium medicinarum. De quo & alchimici omnes errant, ponentes sal petreæ & sal nitri, unum & idem esse. Caueat sibi aromatarius, ne seducat autoritate scribentium: nunquam ipso utatur, si saltem uoluerit saluare conscientiam. Videant medici, ne incidant in uatem dicentem:

Rusticus es, nescis quid Græco nomine dicar.

TRA PESTEM LIBELLVS. 115

Spuma uocor nitri, dicor & affro nitrum.

Quid aut sit nitrum, quid sal Indi, unde pillulae Indi nomen habent, in libro de erroribus dicit. Illo etiam errore capitur Gentilis, sup iij. Auicen. de speciebus thuciae, non exponens thuciae gna: & oes medici antiqui & iuniores, in hoc hestitauerunt. quare Galenus princeps ix. sim. tract. iij. ca. viij. Mallem, inquit, si possem, confectiones editas ab antiquioribus metallium medicinae delere. O medice, collyrio inunge oculos tuos ut uideas. Cadimiam dicit thuciam, climiam dicit thuciam pompholiga, spodium dicit thuciam, calaminare antimonium, nigram thuciam dicit. Quot igitur sunt species thuciae? In aegritudinibus oculorum, thucia obtinet principatum & stibium. Sed medici nostri temporis unam saltim habent thuciam, si saltim thucia appellari debet, cum sit res facticia ex calaminari & plumbo calcinato. Germania plures thuciae species habet. Italia autem & Francia & Hispania non habent, nisi illam unicam facticiam: hanc sibi comparant nostri aromatarii. Medici his fide praestant. Et cuius copiam habemus apud nos, magno pretio miseri mercamur apud exteros. Male exponit Gentilis, climiam esse thuciam, cum thucia fiat ex ea. Lege principem capitulo proprio. Cadimia non est thucia, ut oes exponunt, Pandectarius & Seruitor & horum sequaces. Vide Galenum de ingenio per totum. Vide Rasim xij. continentis, & inuenies saepius cadimiam & thuciam in una & eadem Recepta. Saepius etiam spodium errore interpretum ponitur pro thucia. Ut uulua non fiat humida in coitibus, Recipe gallas omphacinas spodij, intelligens per spodium thuciam, ut habetur libro de facile ac-

Thuciae
genera.

Epoca. 3.

H ij

quisibilibus. Et aliqui errore marchasitam ponunt
 thuciam fore, ut Galenus nono simplicium medi.
 Sed et dum lapis pyrites conflatur, fit thucia: imò
 & sine fornace in Cypro thucia inuenitur. Non pu-
 to Galenum principem adeo desipuisse, ut huius-
 modi scriberet, nisi foret error interpretis, cum ex
 pyrite impossibile est fieri thuciam. Sed deceptus
 est interpres, qui lapidem ærarium pro pyrite po-
 suit, cum unius coloris reperiantur. Et sine fornace
 thuciam inueniri non est probabile, nisi quis cala-
 minarem uoluerit esse thuciã. Et propter ignoran-
 tiam astrologiæ inferioris, Montagnana iubar to-
 tius Italiæ, marchasitam lapidem molarem dicit,
 cum princeps Auicenna de his distincta faciat capi-
 tula. Et marchasita sublimatur, & magnesia simili-
 ter, & thucia sublimatur, non illa quæ factitia est,
 sed illa quæ apud nos est sine precio propter obtu-
 sos. Et si tu sustuleris thuciam factitiam & calami-
 narem & stibium & marchasitam, adhuc remanent
 species thuciæ apud illustres medicos, quorum o-
 mnium copiam inuenies in Germania. Et Gentilis
 exponens ibidẽ de ægri tudinibus oculorum: Ponan-
 tur, inquit Auicenna in thenor, dicit esse uas alchi-
 micum. Cum risu miror de Gentili, cum sapius in-
 cidat in hunc laqueum, de fundo furni thenor, & de
 furno kaischerien, de cura asclitis, & in multis locis,
 Montagnana etiam illustris, minus digne carpit
 principem nostrum Auicennam de mandragora.
 Nam quod Auicenna de floribus mandragoræ in-
 terpres de radice scripsit, iuxta uatis celeberrimi Co

Pyrites la-
pis

Carpitur
Gentilis

Erroz
Montagnana

lumellæ testimonium de hortis:

Quamuis semihominis uesano gramine foeta, Columel
la
Mandragoræ pariat flores, mœstamq; cicutam.
Nonnulli etiam medici ex Italis, superioribus his
diebus ausi sunt in præclarum principem Auicen-
nam fulminare: nunc de erratis in plantis, nunc
de morborum nominibus rixantur, qui id plus li-
center possent in eius interpretem, cum & ipse in-
terpres egeat interprete, in his etiam quæ canonis
sunt, ut ibi: Acetum autem commune uidetur o-
mnibus materijs, In calida autem non eligatur su-
pra ipsum. Quæ uerba iuxta sonum literæ, ab acu-
tioribus etiam non perpenduntur, prima sen tertij.
& iterum xij. tertij de corruptione digestionis. Et
necessariū quidē est in ordine, ut permittat leuis su-
pra grauem, & leuis supra stipticum. Rectius dixis-
set, præmittatur leuis graui cibo. Et ibidem: Et bi-
batur parum ex eis pertransit. Quod autem impu-
gnator dicit, Galenum in omnibus libris non po-
suisse curam formicæ per graphium aut per pennā,
non satis admirari ualeo quomodo habuit oculos
uelatos. Galenus namq; decimoquarto de ingenio:
Quicumque asinechi nihil inueniunt plus sibi, & si
per totam uitam decem millium operum medici-
narium inspectores fiant, ualde multa deniq; exco-
gitantur usque hodie, nunquam ab anterioribus
inuenta. Quemadmodum quis in Roma excogi-
tauit sanare per os acrocordines & formicas? Lege
decimumseptimum capitulum per totum, & curā
formicæ inuenies cum ferro. Auicenna autem no-

118 AVREVS D. VOSCHII CON-

Chirurgia

ster infinita posuit, medico ut medico non necessaria. Sed ad eius perfectionem nihil intactum reliquit. Præclara etiam multa iacēt in dictis suis, quæ non cognoscuntur, nisi prius sint cognita: nec intelliguntur, nisi prius sint intellecta: quoniam ars medicinalis ad nobiles spectat, & nobilium est, nec à plebeia facie deprehenditur. Sed de chirurgia quæ longe ante physicam floruit, nunc modicum philosophemur. In uulneribus putridis & se rodentibus, egemus flore æris, ære usto, cerusa, litargyro, plumbo usto. Aeris autem flos diuersimode conficitur. Aliqui laminas æris commiscent raspis uuarum, aliqui apponunt lupulum & alia. Sed pro acumine quidam accipiunt calcem uiuam, quidam caseum mollem, quidam lac acetosum, quidam creatam. Chirurgicus ob id operans, non eandem inueniet in uulneribus operationem, sed sæpius se delusum inueniet ex diuersitate ziniar. Itidem inueniet in cerusa. Quapropter princeps capitulo proprio: Quandoq; uero fiunt omnes cerusæ cum aceto, & quandoq; cum salibus, & quandoq; fiunt pluribus modis, secundum quod scitur in libris huius artis. Quàm prudenter igitur antiqui in his ambulabāt, inuestigabant omnia ista usq; ad minima. Sed desidia seu ignorantia multorum profundior, quàm sit profunditas maris, inquisitores ueritatis subsannat. hoc quidem pallio putant se posse contegere ignorantias suas, & in hac ignorantia sua quiescunt.

Cap. XVII. De ultramarinis & preciosis, & de errore eorum.

DE ultramarinis parum commemorabimus in utilitatem Germaniæ. Maxima est ambiguitas in collectione radicum, aliarumque plantarum ultramarinarum, cum plātæ, si non debito tempore fuerint collectæ, uirtutem nullam aut paruam habent. Inquit Mesue: Coloquintida non completa solutione, educit sanguinem & fortasse interficit. Tempus collectionis eius est autumnus, dum iam citrinescit, & remouetur uiriditas ipsius. Et cum sigillatur ex toto germine plantæ, ut nascatur coloquintida una, est illa mala perniciofa, imò est uenenum. Et cum in tota regione non est nisi planta eius una per se nascens, est mala. Et quæ nascitur in terris fortibus & puluerulētis, aut iuxta loca reptilium aut in locis thermarum, coloquintidas facit minores, & sunt similiter malæ. Et scias cum extrahitur pulpa eius, tempus debilitat eam. Et de agarico scis quòd masculus est malus, & antiquum est uenenum, ut dicitur. In scamonea autem fides sigillorum perijt, quare relinquitur aromatario ut cognoscat, nō ex parte sigilli, sed à substantia. In his ultramarinis multa sunt timenda: uel quia in nauis sunt suffocata, & submersa in lacuna nauis, uel inueterata, uel non collecta debito tempore, uel sophisticata, ut sunt gūmæ quasi omnes: uel quod sepius accidit, à uenenosis reptilibus inhabitata, & cū ueneno illorū intoxicata, q̄ oīa grande opant malū. Vegetabilia etiā uelocē hñt mortē, in subtiliori substātia magis. Debilis em̄ uirt^o in debili subiecto cito tollit. Et ppter hoc Gale. Valde, inqt.

Scammonij in collis gendo obseruationes necessarig

Nostre re-
gionis her-
be nostris
corporib⁹
magis cō-
gruunt

antiqua vitare oportet omnifaria, non solum in his, sed etiam in alijs pharmacijs, quæcunque succi & opera & flores & fructus & frondes & radices & semina sunt, cum deinde & metallica quandoq; diuturna facta dissoluantur virtutibus, Memiri primo de alopecia. Vigili igit cura medicus advertere debet ad has plātas nostri orbis, cū in maiori recen-
tia & efficacia talia oīa haberi possunt, & cū minori periculo. Nam si tu respicis medicinas non consola-
ras, coloquintidā, euphorbiū, nō sunt magis saluti-
feræ aut minoris nocementi, q̄ mezereon aut esu-
la minor. Luff enim & iris sunt efficaciq; non mino-
ris, quā turbith, aut agaricus malus, aut scamo-
nea de contrata corasceni, & turbith niger, aut co-
loquintida singularis in planta sua. Nonne sunt à
quibus elongari oportet? Vos alloquor medicos
ultramarinos cum risu: Si mare congelaretur, aut
via maris guerris concluderetur, aut naufragio pe-
rissent cum mercibus uestris ultramarinis, quid fa-
ceres ægrotantibus? Nonne ars simul cum suo au-
tore inutilis esset? Vah de defidia illorum aut ue-
rius stultitia, qui ad sylvas ligna deferunt: quia ma-
iorem copiam habemus plantarum & minerali-
um, quā totus habet mundus. Si armoniacum
non habemus, splenis tumorem non curabimus?
Si bdellium, hulcera interiorum manebunt? Si san-
guinem draconis non habemus, mumiam, sumach
& alia, nec sanguinem restringemus, aut fluxum
quemcunque: nisi muscus & sanguis putridus esset
gazelorum, aut ambragrisia, non habebimus re-

media idonea capiti, quæ exhauriunt sensim Germaniam. Et tantum ualent, quantum uendi possunt. Reuera ex eisdem literis fit comœdia & tragœdia. Cur inopes opprimis inutilibus expensis, ^{proverbum} & in cunctis ferme receptis ordinas hæc aut similia, & fragmenta preciosorum lapidum in omni medicina cordis applicas, quæ nostro iam seculo adeo uitiata sunt, ut etiam ingeniosos decipiãt. Nam uitrum tinctum licet faciliter fraus lima & pondere deprehendatur, in crystallo autem & subtilioribus artificijs etiam ab expertissimo deprehendi nequit. Quare Montagnana illustris in consilio misso illustrissimo principi & domino, domino duci Ludouico comiti palatino Rheneñ inquit: Solent autem regibus, ducibus & magnis prælatis ad hæc & similia composita adiungi mineralia, ut hyacinthus, smaragdus, saphirus, limatura auri &c. Quæ qualiter & quantum sint necessaria, non uitupero, nec talia multæ necessitatis esse credo. Lege ibidem.

Sed diceret mihi medicus ultramarinus: Vti sermo, sic exornandus est cibus quo assidue utimur, quo à brutis distinguimur. Pocula ac cibos à natura paratos, aromaticis & ultramarinis nobilitamus, & multa alia facimus, ut oculis potius & urbanitati, quàm corpori terro seruiamus: quare ultramarina non sunt omnino uilipendenda.

Ad hæc & uoluptates tuas, quæ multos perdidit antequam dimidiarent dies suos, se & hæredes exhaurit, & cum diuite quotidie splendide epulante, ^{Luc. 16}

122 AVREVS D. VOSCHII CON-
 nobis minatur interitum. Hæc etiam uera luxuriæ
 æstimata est gloria, habere quod posset statim to-
 tum perire. Sed quantum conducat corpori no-
 stro, audi tubam ueritatis super quarta particula,
 commento illo, Ad helleboros his qui nō facile sur-
 sum purgantur: Ille, inquit, solus cibus est, qui omni
 caret siccitate, acredine, pōricitate, falsedine & ama-
 ritudine: & fortassis non est uocandus cibus absolu-
 te, sed medicinalis cibus maxime. Solus ergo cibus
 sine cuiuslibet rei additamentis, naturaliter hume-
 dat substantialia membra corporis, requies uero
 accidentaliter. Hæc ille. Nihil adeo conduceret
 Germaniæ & saluti reipublicæ, quàm interdicare ul-
 tramarina, & ex toto prohibere saltem ad decem
 annos illa, quæ precio à prædonibus aucta sunt, ut
 est crocus, cubebæ & alia aromatica: quoniam nisi
 sic, statim Germania ducetur ad amara littora pau-
 pertatis. De quibusdam erroribus sacrarum litera-
 rum proposui mentionem facere. Sed uere orne
 mittam lapidem in aceruum Mercurij. Erat
 autem locus de electro in Ezechiele, et
 de stibio in Regum, & de borith
 & nitro. Tempus autem
 abeundi nobis
 est, huic
 ope-
 ri satis prata biberunt.

Nota.

Ezec. 1. 28
 4. Reg 9.
 Jere. 4.
 Ezecc. 13.

Cōclusio operis, ꝛ amu- los fiducialiter hortatur ad pugnam literarum.

ROTELA VI princeps il-
lustrissime has lucubrati-
unculas modicas in tyro-
nes Germaniæ & in gar-
rulos, quorum uerba su-
persunt, & deest meden-
di ratio. Qui licet errata
castigare propter imperi-
tiam nequeat, suis tamen
opiniõibus ceruicosa ani-
mositate nimis credunt. Tyriacam ipsam Andro-
machi singularem medicinam prædicabunt, & de
eo laudes innumeras decantabunt. Quamobrem
sint ista, ut rerum naturæ libuit, alijs certa, alijs du-
bia, alijs probata, alijs damnanda. In aperto patet,
difficultates & ambages ipsa compositio habeat,
quod infiniti errores ex incuria & negligentia me-
dicorum admissi sunt, nec ab aliquo deprehensi.
Maledicis etiam uultum (ut dici solet) per fene-
stram ostendi, cum ipsa sapientia loca publica ab-
horreat. Neq; cum insens & indoctis per Italos ad-
missus sum, qui doctos pariter & indoctos patiunt.

Alphon-
sus rex.
Ferdinan-
dus rex.

Mattheus
Sulmonensis.

Roma. 7.

Horatius.

Cui malo frenum imponere uolens illustrissimus Alphonius Siciliae & Ierusalem rex, & post illum illustrissimus rex Ferdinandus, medicum nullum in practicam admiserunt, nisi & is denuo examine comprobatus per illustrem physicum Matthæum de Sulmona, quem ipse noui cum pignoribus & filiis suis medicinae inquisitoribus, mihi amicissimis, cum & tunc in chirurgia me Sulmone exercitabam & ea parte Italiae, quae quondam magna Graecia dicebatur, sub doctore & praepceptore meo magistro Burio de Trincis: quem facile, ut pace aliorum dixerim, principem medicorum Italiae appellauerim. Quare euenit ut practicari uolenti, inquireretur ab eo: Habes literam practicae? Restiti etiam multis annis ultramontanis promotionibus, qui insignia trecentis, uel ad minus ducentis sibi comparant. Ego, inquam saepius, te tanti non emam gloria uana, & auribus inflatio magna. Id autem quod multis annis recusauit, iure & legitime potui. Velle enim & nolle mihi adiacebant. Linguam itaque macheram acutam contineant scioli muscirantes, & me praepceptorem suum aliquando cognoscant, & si meliores epulas nouerint, in medium proferant, & me aliquando conuiuia uentur. Perinde nec ab eis ueniam postulo, sed pugnam. Praeambula sint haec nostra monumenta futurorum fulminum. Fauco ipsis & posteris mecum decertaturis, ut spero, dummodo aperto Marte & non siccariorum more certauerint:

Pugna suum finem, dum iacet hostis, habet.

TRA PESTEM LIBELLVS 125

Nec princeps noster Galenus his obtrektoribus
caruit, aut Hippocrates fidus splēdidissimum, quin
diceret: Vulgus peritum medicum ab imperito dis-
cernere nequit. Stimulus sum & excitamentum ty-
ronum Germaniæ in salutem reipublicæ. Gratiam
ob id mihi omnes, non odium habebunt, quod eos
illumino, & de tenebris ignorantia deduco. Ad-
do præterea: Si deus mihi uitam annuerit, practicam
salutarem componam de singulis ægri-
tudinibus à capite usque ad plantas, ex his nostri orbis, refutan-
do omnia preciosa & ultramarina, prout multis **Nota**
iam annis experimento didici. Quod & uti-
lis ille Galenus diligenter attentavit li-
bro de facile acquisibilibus. Quo-
res quantum Germaniæ
nostræ cōducere pos-
set, neminem
medio-
cris
ingenij uirum latere puro.

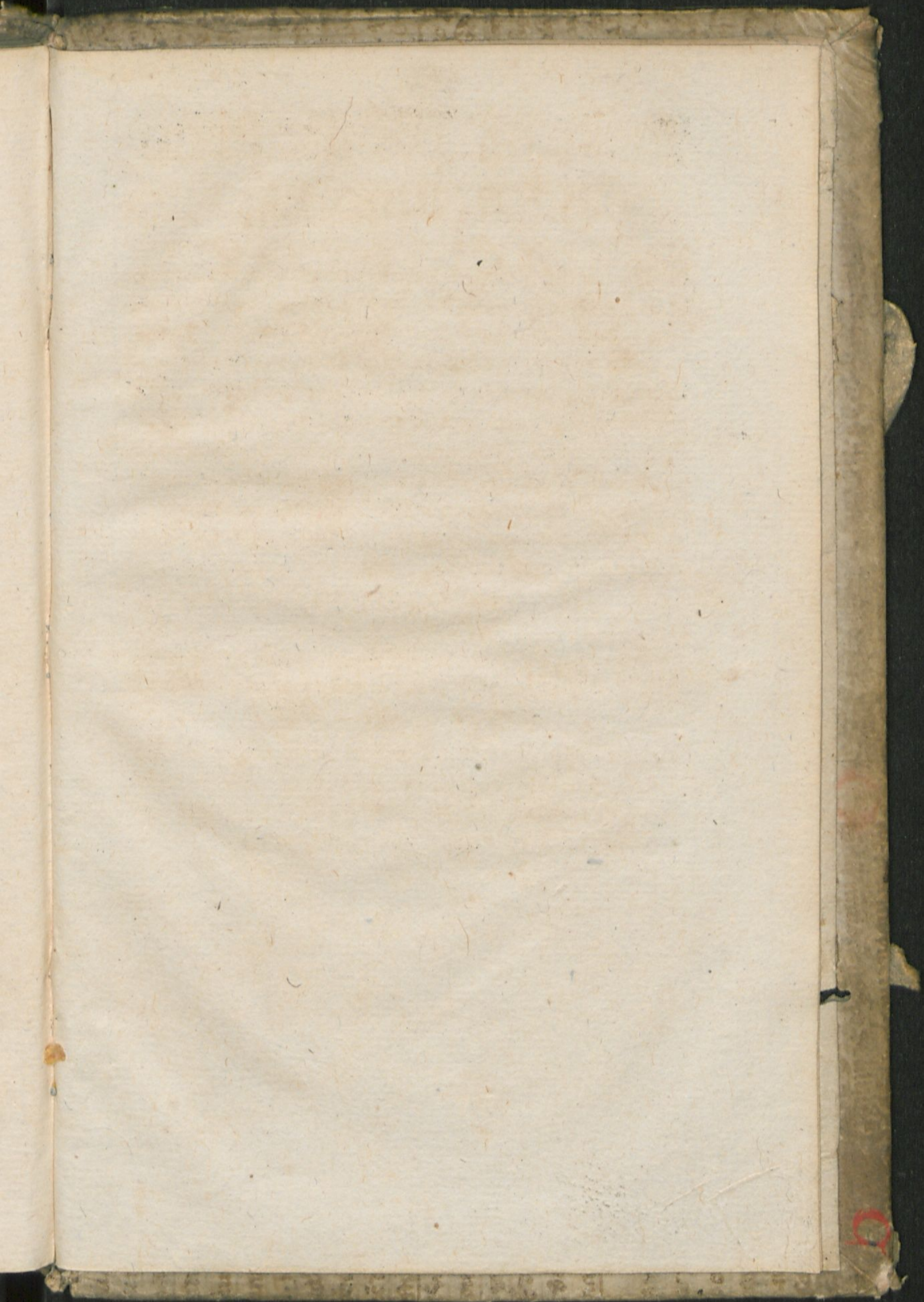
Principi Illustrissimo mittit munera.

HAbes princeps illustrissime lucubratiunculas
has modicas huius instantis morbi, cum nō-
nullis annexis dubijs. Quas quæso benigno
ac grato animo suscipito. Nam & illas cum celeri-
tate aggregavi, tortuoseq; collegi in codicem: non
eo ornatu ut uolui, sed prout me temporis angu-
stia coegerunt. Si qui autem uel errata, uel trunca-
ta, uel obmissa in his deprehenderit, dent celerita-
ti ueniam, & erratis ignoscant. Nam & qui habi-
ti sunt mortalium sapientissimi, multa quidem scis-
se dicuntur, non omnia.

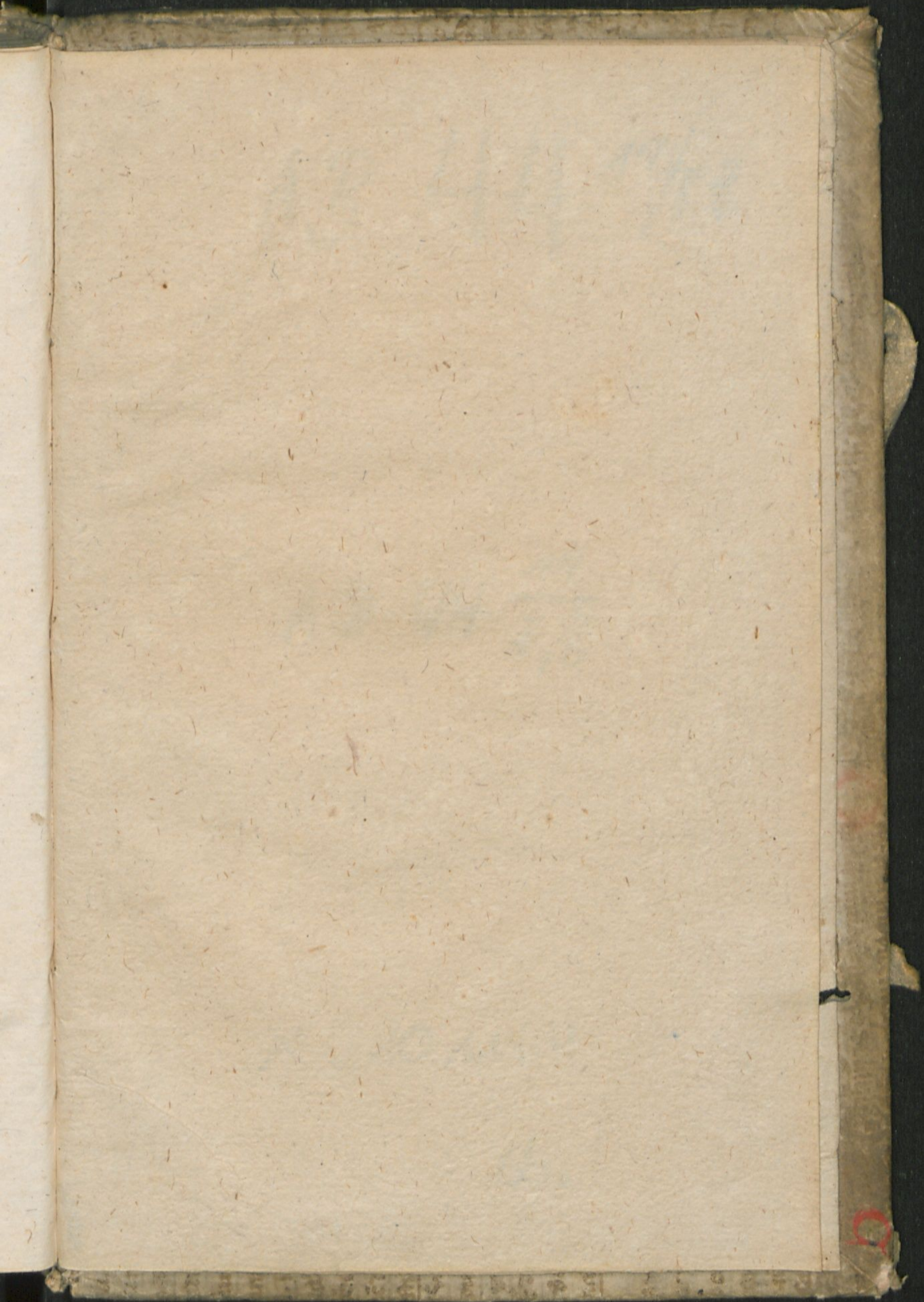
Vale.

Deo uiuo refert gratias

Gratias largitori omnium referimus, cuius auxilio
omnis doctrina recipit perfectionem, sine quo er-
rores & tenebræ concreantur mortalibus. Ipsi ho-
nor & gloria in secula seculorum, Amen.

AB 44 ¹⁷/_{5,8}

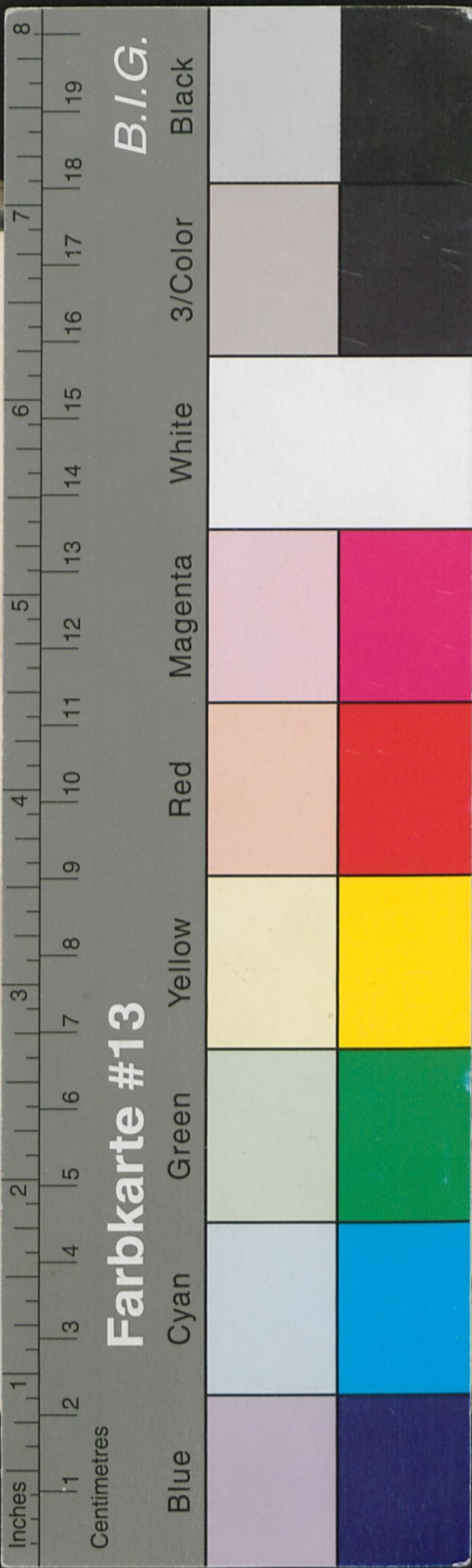
AB 44 ¹⁹/_{2,8}

X 220 M 64

sb.

h
OPVSCV

LVM PRAECLARVM DE
omni Pestilentia, siue sit ab aere corrupto, siue ab aquis putridis, aut à cadaueribus: & de diuturna peste morbi Gallici, quæ nõ cessabit, donec purredo eiusdem morbi funditus eradicetur: ad illustrissimum principem & dominum, D. Fredericũ Sacri Imperij electorẽ, ducem Saxoniae &c. Eximij uiri Ioãnis Vochs Coloniensis, Artium & Medicinæ doctoris accuratissimi, Per Dryandrum nouissime repurgatum.

Que in hoc opusculo præcipue tractantur, uersa pagina indicabit.

Anno M. D. XXXVII.
Mense Augusto.

